

Protestáns Közlöny.

AZ ERDÉLYI EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

1890.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ:

SZÁSZ GERŐ,

EV. REF. ELSŐ PAP, ESPERES, EGYHÁZKERÜLETI KÖZJEGYZŐ.

HUSZADIK ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRTT.

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1890.

T A R T A L O M.

	Lapszám.		Lapszám.
Barabás Samu		György Aladár	
A színei körlelkészségből	312.	A tanítók nagy-gyűlése	272.
Bartók Béla		Hegedűs István dr.	
A bonchidai egyházközség az utolsó három évben	440.	Az élet eszmény nélkül Karácsoni hangulat	41. 446.
Bartók György dr.		Hegedűs Sándor	
Husvét	107.	Beszéde a jul. 6-án történt 25 éves találkozás alkalmával	246.
Pünköst	169.	Herepei Gergely	
Bánffy Desső br.		A gönci ünnepélyről	338. 347.
Elnöki megnyitó	385.	Horváth István	
Benedek Árpád		A napi kérdések csoportosítása és a helyzet szignaturája	75. 83. 91.
A sepsői egyházmegyéből	53. 156.	Az átkozódó egyház	161. 169. 181. 189.
Benedek Dénes		Ince Lajos	
A marosi egyházmegye	184.	Nagy Sándor, alsórákosi pap emlékezete	329.
Berde Sándor		Józsa Zsigmond	
Karácson	445.	A vizözön legendája	240. 251. 260. 268. 276. 284.
Bitay Béla		Juhász Isidor	
Könyvismertetés (A munka öröme stb.)	38.	A vajdahunyadi egyházmegyéből	431.
Egyetemes műveltség és nemzeti nevelés	49.	Kali József	
Üres hangok közt egy reális óhajtás	99. 107.	Az egyházmegyékből	328.
Vegyes hitű családok	117.	Kádár Domokos	
A társadalmi munka	125.	Huszonöt év az égei egyház életéből	29. 37. 44.
Konzervatív opposzió	317.	Kenessey Béla	
A kandidálási eljárás köréből	346.	A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság köréből	15.
Áramlatok és hangulatok	377.	Kis Albert	
Bodor Antal		A papi tekintély	153. 163.
Az egyházközségek tőkekammat-adóiról	109.	Kolosvári Sándor dr.	
Pár szó a regále-váltságról	162.	Főgondnoki jelentés	60. 68. 76.
A taksás telkekről	171.	Nyílt válasz	100.
A papi fizetések javításáról	182. 190.	Szíves válasz	266.
A papi fizetések emeléséről	354. 361. 372. 380.	Egy adat Károlyi Gáspár életéből.	276.
Csáky Albin gr.		Konc József	
Törvényjavaslat a görögnyelv fakultatív tanításáról	144.	Egyháztörténeti adalékok	6. 14. 21. 30. 322. 329. 374. 383. 406. 413. 422.
Csekme Ferenc		Koós Ferenc	
Szabadakarát és az iskolai nevelés.	87. 95. 103.	Bodola Sámuel. Antal János püspök	45.
Ad veritatem per scientiam	166. 176.	Szász Károly tanárunk halála	45.
Népiskolai könyvtárak	326.	Kun Bertalan	
Az iskola szekrénye	345.	Felhívás	242.
Tanterv. Órarend	379.	Málik József	
Csulak Lajos		Főgondnoki jelentés	42. 50.
Kik a választók?	119.	Máthé János	
Néhány szó a «Refleksziók»-hoz	318. 327.	Népiskolaügy	27. 34.
Dénes József		Molnár Lőrinc	
Néhány észrevétel	292.	A felvinci «Gyülekezet»	113
Zárszó Vásárhelyi Zsigmond válaszára	410.	Jeremjá első éneke	114
Dobay Lajos		Jeremjá második éneke	175
A görcsöni templom-építés és templom-lelet	321.	Novák Lajos	
Felméri Lajos dr.		Észrevételek stb.	339.
A képzelet művelése	59. 67.	Károlyi Gáspár volt-e Radics Gáspár és Radics volt-e Károlyi?	390. 398.
Földes György		Olosz Domokos	
Kérelem az Ig.-Tanácshoz	85.	Nyílt kérés	264.
Nyílt kérdés	85.	Osváth Gyula	
Garda Samu		A bacai iskola felavatása	112.
Horváth Ádám egyházi kurátorsága	296. 304.	Pallós Albert	
Gergely Lajos		Görgényszentimre	121
A taksás telkekről	236.		
Gönci János			
Paragrafusok	92.		
Sponzália	217.		
Főlebbzés	438.		

T A R T A L O M.

	Lapszám.		Lapszám.
Parádi Kálmán		Veres Sándor	
A tanügyi előadó jelentése	401. 409.	Egy szép nap	174.
Péter Albert		Vén Mihály	
A papi fizetések javításáról	134. 144.	A sepsii egyházmegye	221.
A papi fizetések javításáról	263. 272. 279.	Zajzon János	
Puskás Lajos		Refleksiók Csulak cikke felett	199. 206. 218. 227.
Egy pár szó az egyházi adózásról	85.	id. Zeyk József	
Az egyházi adók	280.	Az egymilliós kölcsönügylet	369.
Nekrolog	357.	Zoványi Jenő	
Rákosi György		A külföldi tanulmányozás	133. 142.
Luther fellépése	348. 356. 364.	«Protestáns Szemle»	147. 157.
Simon Elek		A theologiai tanárok képesítése	291. 299. 307.
A vadasdi templom és torony építése és jelen állása	71. 79.	A segédlelkészek szolgálata	428.
Szabó Jenő		Könyvismertetés (Károlyi-Emlékkönyv és Prot. Szemle)	431. 442. 451.
Mózes	80.		
Szász Béla dr.		Név nélkül:	
Autonomia	2. 9. 17. 25. 33.	Igazgató-Tanácsunk üléséből (É—n.)	4. 12. 19. 28. 35. 43.
Visszapillantás	141. 151.	51. 62. 70 78. 86. 94. 101. 110. 126.	
Még egyszer a tőkeszerző segélyezéséről	205.	154. 165. 173. 183. 191. 199. 208. 237.	
Nyílt levél a Szerkesztőhöz	336.	248. 257. 265. 273. 281. 293. 301. 319.	
Szász Domokos		337. 355. 362. 373. 381. 429. 439. 450.	
Isten nevében	1.	A marosi egyházmegyéből (T—f.)	5. 13. 174.
A sepsi-szent-györgyi Mikó-iskola	10.	228. 275. 283.	
Püspöki jelentés	385. 393.	A sepsi-szent-györgyi Mikó-iskola	18.
Szász Gerő		Kovácsna tavasza (Orbai.)	20.
Az asszonyok	54.	Barát-rugás. Baráti ölelés (Impavidus.)	72. 80.
Felhívás pályázatra	226.	A dézsi egyházmegyéből (P—n.)	120.
Jelentés a «Préd. Tár» pályázatáról	302.	A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság közgyűlése	127.
Károlyi Gáspár	325.	Egyetemes konvent	129. 136. 143.
Széchy Károly dr.		A hosszú élet titka (P.—H.)	187.
Felméri Nevelés-tudományi kézikönyve	185. 192.	Nyílt kérdés (Egy nem pályázó.)	187.
201. 211. 222. 230.		Nyílt kérdés (Egy nem pályázó.)	212.
Tavassz József		Küküllői egyházmegyéből (Küküllői.)	228.
Nyílt kérdés	266.	Évzáró ünnepély (K. E.)	229.
Tóth Sámuel		Az orbai egyházmegyéből (—s —y.)	239.
Az erdélyi egyházkerület részére megszavazott domesztikai segélyek	155.	A n.enyedi egyházmegyéből	23.
Vajda Ferenc		Az udvarhelyi egyházmegyéből (e. c.)	251.
A görög-orthodox egyház viszonya a német protestantizmushoz	54. 63.	A római dekrétum kibocsátása előtt (B. H.)	256.
A körösbányai egyház életéből	382.	A széki egyházmegyéből (V B.)	259. 266.
Vass Tamás		Igénytelen válasz (A szászvárosi egyházközség több tagja.)	295.
Nyílt felelet	201.	A kolozskalotai egyházmegyéből (r. l.)	303.
Felelet, Egy nem pályázónak	223.	Két levél két egyházkerületből	309.
Várkonyi Endre		Harc az egyházban (Kálvinista.)	09.
Könyvismertetés (Az elveszett paradicsom)	122.	Templom-szentelés Györgyfalván (Z—s.)	312.
130. 138.		Az abrudbányai új templom felszentelése (x.)	321.
Az előkészítő osztályról	197.	Templom-szentelés (T—f.)	363.
Váró Ferenc		A küküllői egyházmegyéből (O—f.)	374.
Redukció	370.	Az erdélyi egyházkerület közgyűlése	387. 395. 404.
Vásárhelyi Zsigmond		Papi Értekezletek a marosi egyházmegyében (—r —s. és m—s.)	412.
Felhívás előfizetésre	55.	Az Igazgató-Tanács évi jelentése	417. 425. 435. 448.
Vitatkozunk, gondolkozunk	225. 235. 245. 255.	Kovács Sándor alapítványi ügye	419.
Index librorum prohibitorum	313.	Papi beiktatás (Egy jelen volt.)	421.
Válasz és még valami	333. 343. 351. 359. 367.		

TÁRGYMUTATÓ

az 1890. év folyamán kiadott általános érdekű rendeletekről,
melyek a „Prot. Közlöny“-ben közzé tétettek.

M e g j e l e n t		T á r g y
A «Prot. Közlöny» számában	Igazgatótanács sz. a.	
2.	16—1890.	Körrendelet az egyházi testületekhez a számadások felterjesztésének határidejére vonatkozólag.
5.	134—1890.	Körrendelet a lelkészekhez a hadkötelezett egyének nősülési engedély iránti kérelméhez csatolandó családi értesítők felbélyegzése tárgyában.
5.	133—1890.	Körözüvény az iskolaszéki elnökökhöz a «Néptanítók Lapja» megszerzését és megőrzését illetőleg.
7.	295—1890.	Utasítás egyházi ingatlanok eladásánál vagy vásárlásánál követendő eljárásra nézve.
10.	220—1890.	Körözüvény az iskolaszékhez a tanítói változásokról való jelentéstétel iránt.
13.	325—1890.	Körlevél a lelkészekhez az izraeliták megkereszteléséről való hivatalos értesítések tárgyában.
15.	767—1890.	Utasítás az anyakönyvvezetőkhez a polgári hatóságok részére kiállítandó anyakönyvi kivonatokat illetőleg.
18.	989—1890.	Körlevél a lelkészekhez a vallásváltoztatások anyakönyvi feljegyzésének módjáról.
20.	592—1890.	Körlevél a lelkészekhez a megkeresztelt izraeliták keresztlevelének kiadhatása felől.
21.	853—1890.	Körrendelet a lelkészekhez a más hitfelekezetekhez tartozó kisdedek megkeresztelésénél és anyakönyvezésénél követendő eljárás tárgyában.
27.	1520—1890.	Körrendelet a lelkészekhez a kiadandó családi értesítők céljának előleges megkérdezése iránt.
29.	1815—1890.	Körlevél az esperesekhez a körlelkészek működésének ellenőrzése tárgyában.
31.	2437—1890.	Körözüvény az iskolaszékek lelkész-elnökeihez az iskolás gyermekeknek tanszerekkel a tanév elején való ellátására vonatkozólag.
39.	1268—1890.	Körlevél a lelkészekhez az anyakönyvi változásoknak a közigazgatási hatóságnál levő példányban is feljegyztetése iránt.
43.	2288—1890.	Körlevél a tőkeszerző segélyekben részesülő egyházközségek illetékes felsőbb hatóságaihoz a kötelezvények kiállításának módja felől.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

X. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. JANUÁR 2.

I. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Isten nevében!

Az új év hajnalának első sugarai ragyogják körül halántékaimat, midőn e sorokat papírra vetem. Tollat vettem kezembe, mert egy benső hang arra készit, hogy köszöntsem lélekben szeretettel mindazokat, kik velem egy hitet vallanak, egy nyelven szólnak, egy cél felé törnek s kívánják nekik ez esztendőben, egy új évtized bölcsője mellett, élő hitet, a hit által erőt, az erőben kitartást, a kitartásban segedelmet, a segedelemben áldást! Kivánok én mindenkinek jót, bármely hitet vall, bármely nyelven szól, ha hitében hű. hazáját szereti és szívében álnokság nincs; mert igaznak vallom az apostoli mondást: „minden nemzetségben és ágazatban kedves az isten előtt, a ki őt féli s az igazságot cselekszi.“ De mégis, azok vannak szívemhez legközelebb, kikkel a mult emlékeinek, a jelen küzdelmeinek, a jövő reményeinek lelki kötelékei által nem csak egybekötvetve, hanem egynek érzem s vallom magamat.

Kik volnának, kik lehetnének ezek mások, mint tagjai, hivei annak az anyaszentegyháznak, melynek én, Isten kegyelméből s a hivek bizodalomból, ez idő szerint, a hasonlók közt első szolgálja vagyok. Annak az anyaszentegyháznak, melynek isteni alapítója, láthatatlan s éppen azért örökké élő főpapja, feje az ur Jézus Krisztus, kinek nevében prédikálták az Isten evangyeliomát, építették a templomokat és iskolákat, fundálták a gyülekezeteket, mint megannyi erősségeket, a hit és lelkiismeret szabadságának védelmére, a hazafiasság erényeinek gyakorlására három századdal ez előtt az első reformátorok, itt a magyar haza keleti vidékein, az evangyeliom szerint reformált erdélyi magyar anyaszentegyháznak annyi nemes küzdelem emlékeitől megszentelt földjén. E pillanatban megjelenik előttem, sirjából kikelve, a multnak minden fénye s ár-

nya, dicsősége és gyásza, diadala s veresége. A fény, a dicsőség, a diadal emléke fölemel, kibékít s biztat; az árny, a gyász, a vereség bölcsességre tanit s okulásra int. A jövő nyelve inyéhez van tapadva s néma, mint az ujszülött. A mult ajkai beszédesek: szózatossággal nyelvel zengik a régi dalt a régi dicsőségről s mint a Memnon szobra, remegő hangon szólnak arról, a mi fáj

S mi az, a mit a mi anyaszentegyházunk multja zengő dallal s remegő szóval egyiránt hirdet s lelkünkbe csöndit?

Az, hogy a mi anyaszentegyházunk megalapulása első pillanatától kezdve, a létezés jogáért vívott harcában, előre haladása minden lépésében, a vallásosság és hazafiasság erényeinek meggyökereztetését s terjesztését célzó összes alkotásaiban egy jelszót vallott magáénak, s fön, magasán lobogtatott zászlóján mindig ott fénylett ez a jelszó: Isten nevében!

Ez a jelszó azt jelenti, hogy Istentől való az az alap, melyen fölépült, Istentől lett kijelentve a cél, mely felé törekszik s Isten igéje hinti fényét arra az utra, melyen előre halad. Ezért öröklött át nemzedékről nemzedékre, szállott ajakról ajakra a dicsének: Erős várunk nekünk az Isten!

Az volt a multban, az lesz, legyen a jövőben is.

Mert az a szent munka, melyre a mi anyaszentegyházunk legelső fundatorai Isten nevében kezüket vetették, nem csak hogy befejezve nincs, sőt a java része a jövő munkásaira vár.

Kiáltó szükségeknek setét legioi járnak táborát körülöttünk s jajongó szavuk bántja szívünket. Erőtlen gyülekezeteknek még hosszú sora vár a segítő, szabadító kézre, mert nem bírja ki sokáig. annyi ellenséges áramlatnak közepette, az önfentartás fájdalmas tusáit. Papjaink s tanítóink

százai, kiktől azt várjuk, sőt követeljük, hogy népünket nem csak megtartsák, sőt szóval, tettel járjanak annak előtte s vezéreljék az ígéret földje felé, a mindennapi kenyér gondjaival küzdenek s a képezésnek, ennek a haldokló intézménynek, hulladékaival tengetik panaszos életüket, hátra hagyva családjuknak a koldusbotot. És nem csak a testi eledel szűkös, melyet az anya-zentegyház már szolgálatába lépett papjainak s tanítóinak adni képes, de felette fogyatékos az a lelki kenyér is, melylyel azokat táplálja, kiket arra képez, hogy legyenek munkásai egy szebb, dicsőbb jövődőknek.

Ime, a megoldásra váró feladatoknak nagy sora! Szembe kell ezekkel néznünk s szívünkben a diadal bizonyos reménységével Isten nevében megküzdenünk. Meg kell küzdenünk még akkor is, ha a küzdelmek terhe alatt összeroskadunk. Lehet, hogy beteljesül rajtunk is a krisztusi jóslat: más a magvető, más az arató, de az isten országában így volt ez kezdettől fogva. Nemcsak mi, egyes gyöngé emberek, hanem még a nagy erejű s már itt a földön örökké élő anyaszentegyház is, a maga egészében, összes törekvéseiben, minden alkotásában a jövődők munkása s míg egyik arculatja a múltba tekint vissza s annak tanulságaiban okulni tekintete elmerül, addig a másik arculatja mindig előre néz. Csak azért pillant vissza, hogy a múlt fenséges példáiból erőt, lelkesedést s reménységet merítsen a jövőre, mint a hogy visszapillant most az egész magyar protestáns anyaszentegyház megdicsőült alakjára annak a férfinak, ki ezelőtt három századdal először szólaltatta meg az isten ígését, a maga telyességében, „igaz magyar szóval“, s kinek sirja fölé, amott a gönci temető kertjében, most készül emlék-oszlopot emelni a hálás utódok kegyelele. De azt az emlék-oszlopot is azért akarjuk fölállítani, hogy legyen az nekünk intő jel, hadd haladjunk tovább a megdicsőültek megszentelt nyomdokain. És a mi anyaszentegyházunknak igaz hivei, munkásai csupán azok, kik megértik az intő jelt, s nem csak képesek, de készek is a mellétekinteteknek, a gyűlölködő indulatoknak, az önző érdekeknek fölébe emelkedni és szóval, tettel, áldozattal egyesülni abban, a mi anyaszentegyházunk egészének javára, erejének fokozására s így jövődőknek biztosítására szolgáló.

Azon a zászlón, melyet ez új esztendőben is lobogtatni akarunk, magasan, büszkén, bátran, hadd, fényljen továbbra is az ősi, hagyományos jelszó:

Isten nevében!

Szász Domokos

A u t o n o m i a .

I.

Sajnosan kelle tapasztalnunk, hogy az utóbbi időben szükségessé vált a protestáns autonómia alap-elveinek, intézményeinek és konzekvenciáinak még egy protestáns egyházi lapban is a fejtegetése, miután, úgy látszik, református papjaink közt is vannak, kiket elszigetelt helyzetük, küzdelmes életük s különösen orvoslást kereső tevékeny szellemük annyira megtévesztett gondolkodásukban, hogy ha theoriájuk netalán gyakorlati valósággá válhatnék, maguk döbbennének meg legjobban, látva, hogy a protestántizmus alapelveivel jutottak ellentétbe s elméletben megtagadták azt a meggyőződést, azt az eszmekört, a melyért az életben annyit tőrtek, nélkülöztek, annyit fáradtak és küzdöttek.

A figyelmes olvasó, talán, e pár bevezető sorból is kivette, hogy lapunk ama szándékosan közreadott közleményeire célok, a melyek a most letűnő és a szegény, gazdálkodó emberre nézve oly terhes, nyomoruságos 1889. év végszakán jelentek meg e hasábokon, s a melyekben a 180 lelket számláló Bükös és a 19 állandó és 13 változó tagból álló Öralya-Boldogfalva derék, elmélkedésre hajló papjai nyújtják érdekes próbáit lelki vivódásaiknak, melyeket mindennapi munkáik közben és mellett, hivatásuk, állásuk, soruk, szolgatársaik terheit forgatván elméjükben, küzdenek végig, élnek át s e hányattatásaik eredményeképp szabadító utat, mentő eszmét keresnek és szentül hiszik, találtak is. Horváth István inkább csak tartózkodva s a kérdésnek csak egyik oldalát a magyar nemzeti egyház terheinek a magyar nemzeti állam által leendő átvállalását követelve, míg Balogh Sándor, minden leplezgetés nélkül, igazi protestáns nyíltsággal, nem csak azt mondja meg, hogy mit követel, hanem azt is, hogy mit ad érte: követeli az államtól az egyházi terhek átvállalását, adja érte az egyház autonómiáját.

Nézzük hát, egy kissé szegesebben, mi az.

a mit oda kínálnak; nézzük, kinék és aztán, hogy mi az, a miért oda kínálják?

A protestántizmus sarkpontja, a hívők és vallók oldaláról nézve a kérdést, az individualizmus elve, egyéni meggyőződés, egyéni ítélet, egyéni hit, egyéni elhatározás, egyéni törekvés a megigazulásra, az élő hit, egyéni cselekedetei által ime, a mit követelünk istentől nyert jogunk-kint; ime, a mit követel tőlünk ember-voltunk, elhivatásunk, protestáns hitünk szerinti istenünk. Sőt, az individualizmus ez elve nem is csak a protestáns vallásnak, hanem magának, a mi fölfogásunk szerinti egész emberiség elhivatásának is sarkpontja államban, társadalomban, az ezernyi asszociációkban, tudományban, művészetekben, mind-mind az individualizmus érvényesítését látjuk, a mely felé minden és mindenki tör, telhetőleg hátrább és hátrább szorítva nem csak az állam és más szervezetek, de még a természet korlátozó hatalmát is; leküzdve mindazt, a mit és a menyit csak bir szellemének igen jelentékeny erejét és munkáját állandóan arra fordítva, hogy egyéniségét minél szabadabban fejthesse, fejleszthesse ki, saját bélyegét nyomva minden tettere, munkájára, alkotására, lakására, ruhájára, szokásaira, családi, társasági, nemzeti életére.

Igaz, voltak idők és vannak tájak, népek, a melyeknek körében csak néhány, vagy éppen csak egy individuum érvényesíti a maga egyéniségét, valamennyinek rovására, szabva életformát, közrendet, sőt gondolkozásmódot és hitet is a többiek számára és igaz, vannak vallás-rendszerek és egyházak, a melyeknek kényszerű dogmái parancsára a hit formáinak és a meggyőződésnek alkotását mások végzik el a soka-ág helyett; a hol a vallás tudományának forrása elrekesztett tulajdona a választottaknak és a megigazulás kincsei garmadában őriztetnek és Jézus helytartójának kénye szerint osztatnak ki az igaz hívők között, de a protestántizmus e világ szerinti vívmánya éppen abban áll, hogy ezeket az emberhez méltatlan állapotokat elvében és folyton jobban érvényesítő elvei által tarthatatlanokká tette. S nem csak a saját körébe foglalt egyének, hanem e körön túlhatva, az illető nemzetek, államok életében is mind inkább valósulásra segíté az önállóságot, az érdekelt személyek, avagy morális personalitások öntörvényadóságát, autonómiáját

Az individualizmus ez autonomikus érvényesítése és következetes keresztülvitele, csak magában véve, azonban, igen könnyen s az emberi természetet nézve, majtem szükségképp az egyéni önzés elkülönítő korlátai közé szoríthatná az embert, ha a protestáns vallás tartalmát nem Jézus tudománya, a szeretet parancsolatja tenné isten igéjének könyvében, az örök igazság ez élő forrásában, buzogva. És a midőn e forrás minden protestáns számára szabadon áll nyitva, de csak abban a mértékben nyújtja mindenkinek az élet vizét, a melyben maga merit belőle, a melyben saját elhatározásából teszi lelkiismeretében tulajdonává, élet-elemévé, parancsoló törvényévé: az individuum szabadon fejleszthető erőinek egész hatalmát annak a közösségnek javára fogja érvényesíteni, a melynek magát családjában, nemzetében, államában s ennek körén belül: egyházában, asszociációiban élő, ható tényezőként tudja érezni, élvezve a szabad cselekvés, az önkéntes kötelességteljesítés emelő, fölmagasztaló hatását, ez által gyarapodva erőben, s ehhez képest tűzve ki mindig magasabbra törekvései, egész élete célját.

Ezt az autonómiát, az individualizmus ily értelemben vett öntörvénytevéését, nem lehet féltetni, hogy az önzés partikularizmusának bástyái közé árkolja magát; de nem attól sem, hogy az egyén, ki ezt az elvet nem csak vallja, hanem éli is, bástyává, szolgájává lehessen másoknak, idegen akaratok és érdekek, vagy akár magának is, abban az értelemben, a mennyiben következetlen módon el-elhajolhat ez elvtől egyes cselekedeteiben, de a mivel megannyi bizonyítékot is szolgáltat, hogy elvét csak ajkán hordozá.

Hogy ennek az autonómiának, az egyén vallás-erkölcsi önállóságának és függetlenségének elvét egyetlen protestáns, sőt személyi méltóságának teljes tudatában élő egyetlen ember sem hajlandó megtagadni, avagy csak kérdéssé tenni is nyilván való és meg vagyok győződve, hogy p. o. Balogh Sándor atyámfia hangosan tiltakoznék insinuáción ellen, ha rá akarnám látni, hogy jelzett cikksorozatában ezt a személyi autonómiát, tudva, kívánta volna áruba bocsátani az államtól nyerendő papi fizetésért.

Ám, a philosophiai distinkciók segélyével ki tudjuk az elméletben vinni, hogy az egyéni

mindentől abstrahálva, szemléljük, jobban mondva, képzeljük, de a valóságban ezt az elkertelést sehol sem látjuk s egymagáról az egyéni autonómiáról legfőlebb Robinson ha beszélhetett, ő is csak addig, míg megérkezett Péntekje.

Lássuk, tehát, az a után a b-t, az egyéni autonomia mellett az egyházi autonómiát is.

Szász Béla.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, dec. 27.

Jelen voltak Szász Domokos, püspök, mint elnök; báró Bánffy Dezső, gróf Bethlen Gábor, főgondnokok, dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes; Nagy László, közügyigazgató; Sárkány Ferenc, Domokos Antal, Parádi Kálmán, Deák József, dr. Vályi Gábor, dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal, titkár, Szász Béla, előadó ig.-tanácsos.

Gróf Bethlen Gábor, főgondnok, meleg ajánlattal nyújtja be a segesvári egyházközség két rendbeli segélykérését, mely rendes előadás alapján kerül majd elintézés alá.

Az időközben elnöki úton elintézett ügyek bejelentnek és jóváhagyó tudásul vétetnek.

A közalap egyszer s mindenkorra adandó segélyeért folyamodók kérvényeit a kiküldött bizottság felülvizsgálván, az egyházkerület ajánlataira vonatkozó munkáját bevégezte, minek elfogadásával, a konventhez az ajánlat, kerek számban szólva, hatezer frt. erejéig történik a rendszeresítendő segélyek; az építkező és papi javadalmakat tőkeszerzés útján emelni kívánó egyházközségek számára, külön előterjesztés mellett kerülvén a konvent elé.

Olvasóink emlékezni fognak, hogy annak idején abban történt a megállapodás, hogy a b. e. Nagy Péter emlékének megörökítésére megindított gyűjtés eredményéből, meg arcképének jövedelméből a siremlék költségei után megmaradó részlet alapítvány létesítésére fordítassék. Az alapítvány összegét, noha a siremlék költségei akkor még meghatározhatók nem valának, 2000 frtban lehetett annál fogva megállapítani, mivel a boldogult örökösei kijelentették, hogy a költségek fedezése után fönmaradó bevételi részletet ez összegre kiegészítik, mit az 1886. évi közgyűlés 55. számú határozatában hálás köszönettel fogadott s kimondta, hogy a Nagy Péter-alapítványból 1000 frt kamatait az enyedi theol. fakultásnak az egyházi szónoklatban kitünő egy növendéke élvezze, 500—500 frt. alapítványi összeg pedig a kolozsvári kollegiumnak és az egyházkerület papi-özvegyárvai gyámintézetének jusson. A siremlék költségeinek végelszámolása megtörténvén, a néhai két örököse fölkéretett az ezerkétszáz s néhány forint kiegészítési összeg beszolgáltatására, minek nyomán özv. dr. Nagy Józsefné, Dósa Katalin asszony, b. e. férje nevében és meghagyására a feleösszeget beszolgáltatta, míg Szabó Sámuel tanár a fölszólításra nem válaszolt; mihez képest,

az Igazgató Tanács a folyó évi közgyűlésnek jelentést tevén, ettől azt az útasítást vette, hogy intézkedjék ez ügyben. Szabó Sámuel, tanár, tehát, ismét fölszólított, hogy nyilatkozatát záros határidő alatt tegye meg, a mi meg is történt és pedig azzal a facittal, hogy az alapítványi hiány pótlására magát kötelezve nem érzi, miután az ígért tétele alkalmával, szerinte, öt-hatszáz forintnyi hiányról tétetett említés, miután az első tervezéstől eltérve, más (t. i. diszesebb és költségesebb) emlék-oszlop állítottatott föl s miután a már befizetett összeg által a család ígértét beváltottnak itéli. Az Igazg. Tanács erre értesítvén özv. dr. Nagy Józsefné asszonyt e kijelentésről, nyilatkozattételre kérte föl, ha a család, avagy a néhai egyik örököse nevében teljesít-e a befizetést, mire a válasz az vala, hogy ő csak is a b. e. férjére eső felerészt szolgáltatá be az egyházkerület pénztárába. Az Igazg. Tanács, aztán, mindezek alapján, kimondá, hogy a kérdés törvény útján való eldöntését méltatlannak tartaná az ügysz és az egyházkerülethez s így arra kér a közgyűléstől fölhatalmazást, hogy a meglevő alapítványi összeget mindaddig kamatoztassa, míg 2000 frtra növekszik, az alapítványok életbeléptetése akkorra halasztatván.

Idei közgyűlésünknek az egyházkerületi theol. akadémiára és paedagogiumra vonatkozó határozatai több előintézkedés megtételét rendelvén el: főt. püspök aa. program-pontozatot terjesztett, a teendő lépésekre nézve, az Ig. Tanács elé, e munkálatát előzetesen közölvén főgondnok-társaival is. Az Igazg. Tanács e gyűlésére, melynek meghívóján előre jelezve vala, hogy e program-pontozat tárgyalásra kerül, gr. Bánffy Miklós és gr. Kuun Géza főgondnok aai meg nem jelenhetvén, írásban fejezték ki a kérdés fölöl nézetüket. Gróf Bánffy Miklós ő exciája a kettős intézet föllállításának tervét azzal a kikötéssel helyesli, hogy a Bethlen-kollegium a föntartás költségeihez ideiglenesen se járuljon a maga részéről, azonban, az által ad kifejezést a terv valósulása iránti hő óhajtásának, hogy a program egyik pontja szerint kilátásba helyezett gyűjtés alkalmával ötszáz forintnyi értékpapir alapítványt fog tenni. Gróf Kuun Géza szintén igazi örömmel üdvözlölné, ha Magyarországon a protestáns fakultások száma új alapokból, a létező intézetek megkárosítása és a közterhek szaporodása nélkül emelkednék, de nagy szomorúsággal látná és föltétlenül ellenzi, hogy a kolozsvári fakultás a Bethlen-kollegium megbontásával létesíttessék, tagadván, hogy az enyedi theol. fakultás ideiglenes jellegét az idei közgyűlés kimondta volna s reméli, hogy az Igazg. Tanács az autonomia, a jövőben várható alapítványok és a jó békekesség érdekében oly utat keres és talál, mely egyházunk vitális érdekei megsértése nélkül fogja az ügyet örvendetes és nem fájdalmas megoldásra juttatni. Gróf Bethlen Gábor, főgondnok, a gyűlés színén tett nyilatkozatával csatlakozott gróf Kuun Géza kijelentéseéhez, jegyzőkönyvre igattatván kifogásait az ellen, hogy az enyedi theol. fa-

kultás ideiglenesnek*) mondassék; hogy ref. papságunkról az állittassék, mintha nem állana a társadalmi műveltség színvonalán s hogy az enyedi kollegium megvizsgálására az 1877 évi közgyűlés 52 sz. határozata értelmében bizottság küldessék. Ezekkel szemben, Lészai Ferenc, főgondnok, kit gyöngélkedése tartott távol ez üléstől, főt. püspök aának jelentette ki a célzott intézkedésekhez való hozzájárulását, báró Bánffy Dezső főgondnok aa. pedig a gyűlés színén tette magáévá a javaslatokat s az Ig.-Tanács többi tagjainak egyértelmű helyesléssel fejtette ki, hogy az idei közgyűlés meghozott határozata után nem az elvi vitának, hanem a határozat végrehajtását illető intézkedések megállapításának van helye, mihez képest, az egyhangu megállapodások szerint:

Kiküldetnek a következő bizottságok:

a) A theol. fakultás tantervének kidolgozására, tekintettel a fölbasználandó egyetemi előadásokra. Elnök főt. püspök aa.; tagok: dr. Kovács Ödön, dr. Hegedüs István, dr. Szász Béla, Baló Sándor.

b) A paedagogium tervezetének kidolgozására, tekintettel az állami tanárképzés kiegészítésére és a kolozsvári kollegium gyakorló iskolaként való felhasználására Elnök: dr. Felméri Lajos; tagok: dr. Hegedüs István, dr. Vályi Gábor, dr. Lányi Gyula, Parádi Kálmán, dr. Sárkány Lajos.

Külön véleményadásra kérendő föl dr. Szamosi János, a m. kir. tanárképezde igazgatója.

c) A nagy-enyedi Bethlen-kollegium vagyoni és szellemi állapotainak, gimnáziumi és konviktusi szükségleteinek föltüntetésére szolgáló adatok iránti kérdő-pontok megállapítására. Elnök: Gyarmathy Miklós; tagok: Domokos Antal, Parádi Kálmán.

d) A kettős intézet telkének, épületének tervezésére vonatkozó adatok beszerzésére s véleményes előkészítésére. Elnök főt. püspök aa.; tagok Szász Gerő, Székely János, dr. Hegedüs István, Parádi Kálmán; szakértő Alpár Ignác, egyházkerületi építészeti felügyelő.

Az Igazg. Tanács ez előkészítő munkálatok befejeztével:

a) Emlékiratot készít az ügy felekezeti érdekek-n felülálló, általános közmíveltségi és nemzeti jelentőségének feltüntetésével a m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz, az államsegély fölemelését s a kettős intézet növendékeinek az egyetemhez és a tanárképző-höz való viszonya megállapítását kérve; ez emlékirat egy-egy példányának a közoktatásügyi miniszternek kívül, pártolás végett Tisza Kálmán miniszterelnöknek, Weckerle Sándor pénzügyi és Szilágyi Dezső igazságügyi mi-

*) Az idei közgyűlési jegyzőkönyv 64. sz. pontjának (a gyűlés színén tett alapítványok elfogadásáról szóló) határozata így hangzik: »Közgyűléstünk elnök aa. előterjesztését méltányol elismeréssel és közhelyességgel fogadva, az egyházkerület ez oly magasrendű célja mielőbbi megvalósítására szolgáló kegyes adományokat hálás köszönettel veszi és utasítja az Ig. Tanácsot, hogy az előző üléss határozatával vett meghívatását ebben az irányban is teljesítse, hogy az egyházkerületi papnevelés ideiglenes jellege minél rövidebb időre legyen szorítva.«

niszterhez, báró Vay Miklós főrendiházi és Péchy Tamás képviselőházi elnökökhez is benyújtására báró Bánffy Dezső főgondnok vezetése mellett, id. Lészai Ferenc, gr. Bethlen Géza, br. Bánffy Zoltán, br. Kemény Kálmán, Zeyk József, Hegedüs Sándor, id. Szász Károly, Simó Lajos, Gyarmathy Miklós és főt. püspök aai kéretvén föl.

b) A paedagogium tervét közli a kolozsvári kollegium előljáróságával, vélemény-nyilvánításra.

c) Báró Bánffy Dezső kikért közbenjárásával engedélyt eszközöl ki a nm. pénzügyminiszter ur útján a kettős intézet javára rendezendő országos sorsjátékra.

d) A közgyűlési határozat közlésével és a kivitel tervezett módozatának fölfejtésével kikéri, a négy testvér-szuperintendencia és az egyetemes konvent pártfogását az ügy számára, kijelentve, hogy a testvér-egyházkerületek növendékeit a kettős intézetben saját növendékeinkkel egyenlő elbánásban részesítjük.

e) Alapítványok és adományok tevésére és gyűjtésére fölkéri az egyházkerület testületeit, közgyűlési tagjait és áldozatra-kész leveit

Ime, a határozatok, melyeket Igazg. Tanácsunk 1889 évi utolsó ülésén hozott. Isten áldása a multon, isten segedelme a jövőre!

E—n.

Az egyházmegyéből.

A marosi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk dec. 19-én rendkívüli közgyűlést tartott, melyre mintegy 40 tag jelent meg. Nálunk szokatlan kicsiny szám.

Közbeccsülésben álló esperes aa. rövid ima után, elnöki megnyitóját olvasta fel, melyben élénken rajzolja egyházmegyénk állapotát, s tárja szemeink elé egyházi életünkben a juniusi közgyűlés óta elfordult nevezetesebb mozzanatokát. Örömmel értesültünk e jelentésből, hogy egyházmegyénk területén általában a dolgok jó rendben fognak. Papok, tanítók és presbyteriumok fokozódó köteleesség-teljesítéssel igyekeznek egyházunk javát előmozdítani, annak szellemi és anyagi előhaladását munkálni. A szellemi előhaladás emelkedő hévmérfője az iskolaügy lassu, de folytonosan javuló fejlődése; az anyagiakban néhány egyház birtokvásárlással, új épületek emelésével és nagyobb mérvű javításokkal mutatott fel előhaladást. A protestantizmus éltető szelleme, az áldozatkészség sem aludt ezen félévben. Z. Knöpfler Elek ő méltósága, a maros-keresztúri egyház fiatal, buzgó pátronusa, a régóta félben álló templom felépítésének bevégzését 1000 forintos adományával tette lehetővé. S midőn ezen összeg a belső felszerelésre is nem vált elégséges, több száz forint hosszabb lejáratu, kamat nélküli kölcsönt nyújtott, melynek következtében, most már egészen készen áll az isten háza. Az áldozatkészségben soha ki nem fáradó, nemesszívű és kegyes patrona, gr. Bethlen Istvánné, szül. gr. Teleki Ilona ő méltósága pedig a sámsondi iskola javára nyújtott, újabb 600 forintos adományával tette nevét ismét áldottá. Özv. Kakasi Sámuelné urasszony, férjének halálos ágyán nyilvánított óhaj-tásához képest, a luka-ilecfalvi iskolának 300 forint alapítványt fizetett be. Méltóságos özv. Máriaffy Albertné, szül. Bethlen Lujza grófnő, a marosszentgyörgyi új levita-tanítói lakóház és imaház-iskola felépítését segítette 100 forinttal.

Ezen tettek mind eléggé dicsérik önmagukat, s önmagukban hordozzák jutalmukat; de közgyűlésünk csak köteleességét teljesítette, midőn a nemesszívű adományozóknak há-lás köszönetét jegyzőkönyvileg fejezte ki.

Mint a fény és árny váltakoznak, úgy követte a jelentésben az örvendetes dolgok előadását a veszteségek és hiányok rajza. Papi karunknak számos vesztesége volt. Elhalt egyházmegyénk pénztárosa, id. Erdélyi Sámuel, folyfalvakarácsonyfalvi öreg, érdemes paptársunk. Hosszas szolgálat után távozott a béke, nyugalom honába. Már 1836. év március 15-én elfoglalta helyét az ur szolgálatának házában. És szolgálta istenét és egyházát hiven, teljes odaadással és az utolsó napokig kitartó munkássággal. A ki egyházközsége szép, ujjonnan renovált templomát, közelebbről fedett, messzefénylő tornyát és a kitűnő épületekkel, gyönyörű renddel diszeskedő papi és tanítói telket megiekintti, önkénytelenül a dicséret és mély tisztelet szavaira nyitja meg ajkát az elhunyt iránt. A közügyekért lelkesülő, szolgálatkész, barátságos férfi volt. Sok ideig szolgálta egyházmegyénket, mint direktor. Szelíd modora, becsületessége általánosan közbecsülést szereztek neki. Az egyházmegyék újra szervezősekor a pénztárosi állásra méltatta a közbizalom E fáradságos és terhes tisztnek a legnagyobb pontossággal megfelelt. Életkora 80 évnél több volt; de nem látszott meg rajta. Ép, derült öregséggel áldotta meg az isten. Váratlanul, rövid betegség után, mintegy elszenderült. A pénztárt egy krajcár hiány nélkül, rendben hagyta hátra.

Pár hóval előzte meg az enyészet útján legöregebb társa, Orbán Elek, gagesi lelkész, ő is ötven évig hirdette a meglevenítő igét, mindig e helyen. Hivatásában mintaszerű pontossággal járt el. Egyházközségét kifogástalan rendben tartotta. Szerette a csendes, zajtalan, lárna nélküli munkálkodást. Minden idejét családjá és egyházközsége boldogi-

tására fordította. És mintha csak erre lett volna teremtve. Hallgatói szívélyes, szeretetteljes, figyelmes, előzőkény modorráért szinte bálványozták Nejevel együtt látva, a patriárchákat véltük előttünk megjeleni. Hogy népe mennyire szeretete őket, szépen jellemzi az elhunyt azon mondása, melyet egy év előtt e sorok írója előtt mondott: „örökké áldom az én jó istenemet, hogy e helyre rendelt. Soha itt engem senki meg nem szomorított;“ és már özvegy felesének pár hét előtt, az egyházi vizsgálat előtt nyilvánított azon kijelentése „senki, férjem halála óta, ez egyházközségben szomorúságomra nem volt, inkább vigasztalásomra igyekezett mindenki.“ És e hű szolga még sem volt egészen boldog. Ötven év előtti házasságát mindjárt az első évben egy leány gyermekkel áldotta meg az isten; de aztán a halál elragadta a nélkül, hogy többé gyermeke lett volna. Ez élte végeig sajgó sebet vágott érzékeny szívére, melyhez az utóbbi időben betegeskedés járult, mely sokszor nagy fájdalommal gyöttré. Most hiven betöltött kötelességei után, megnyugodott immár. Mindkét hű szolga emlékét jegyzőkönyvében örökíté meg közgyűlésünk.

Jeddi egyházközségünk derék, buzgó lelkésze, nyugalomba ment. Hó és lelkiismeretes munkássága után valóban megérdemli, hogy agg napjait a tisztelettel körözött nyugalom karjai közt töltse el. Adja az isten, hogy teljes lelki és testi erőben lássa virögzását azon leányegyháznak, melyet munkássága hívott életre, idegen elem között, Maros-Szent-Györgyön.

(Vége következik.)

T A R C A

Egyháztörténelmi adalékok.

Bocskai István levele Teleki Mihályhoz a sárospataci kollegiumnak gr. Rédei Ferenc és neje: gróf Bethlen Drusánna által hagyományozott javak megkeresése tárgyában. 1670 febr. 6.

(Előre bocsátva egy rövid bevezetés.)

Bocskai István, Zemplén vármegye főispánja és a s-pataki kollegium gondnoka, azon régi családból való, a mely eredetét Micbán Simontól hozta le a következő regés elbeszélés szerint. a mint ezt Alvinci Péter, Károli Zsuzsánna, Bethlen Gábor fejedelemné fölött 1622. és Pósaaházi János előbb s.-pataki, később gyulafehérvári tanár Bocskai István felett 1672-ben tartott beszédjükben elmondják.

„Jóllehet vagyon egy historia e nemzetségről, melynek méltó örök emlékezetben lenni El-igen előve volt egy gróf Simon Mitzbán, kinek házastársa magtalan volt. Ehez megyen alamizsna kérni egy szegény asszonyi állat, ki egy méh-hel három magzatokat szült vala, kit ez grófné igen megpirongatván, tisztátalan asszonynak monda, mivelhogy lehetetlen volna, hogy egy férjétől egvszersmind három magzatokat fogadhasson valaki, melyért a gróf igen megdorgálá az asszonyt.

De ihon az Istennek csudálatos itéleti: Ottan hamar fogada az asszony (a grófné) méhébe és midőn a szülésnek napjai eltöltének volna, szüle hét fia magzatokat. Melyet mikoron látott volna, megijede, jutván eszébe, mit mondott vala az három gyermekü szegény asszonyi állatnak, és egyikét kiválasztván, hatát egy bocskába, avagy dézsába rakatván, fejére parancsola egy öreg asszonynak, hogy elvivén, elrekkentse.

Ez üdőtájban jött lova hátán az gróf mezőről és elől találván az vén asszonyt, kérdi: mit viszen? és midőn egyenesen nem felelne, lóva hátáról leszállván, meglátja és az dolgot, miben legyen, megértvén, élete vesztése alatt meghagyja az vén asszonynak, hogy az gyermekeket elveszetteknek mondja lenni, és így mindeniknek külön dajkát fogadván, felnevelteté.

Midőn felserdültek volna, az minémü ruházatban járatják vala az háznál felnevekedett gyermeket, az többinek is az gróf szintén olyan ruhát szabot és midőn ebédlénének, azokat is udvarhoz felvéteti és egyenlők s hasonlók lévén az az otthon felnevelthez, nagyon gyönyörködik az gróf asszony benne. Kérdi az gróf: ha ki olyan szép hat gyermekét megöletne, mit érdemelne? Felel: egy általában halálnak volna fia. Mondta az gróf: Te vagy az, asszonyi állat, az ki ezeket elveszteni parancsoltad volt Melyről megemlékezővén az nsszony, lábaihoz borul az urának és úgy kér kegyelmet fejének.

Ezektől, felnevelkedések után, hét nemzetség származott, tudniillik: Csapi, Bocskai, Szörtei. Sós, Ráskai, Eszéni, Kövesdi (Posaaházi szerint Boksatoleredett a Szörtei család; Demetertől a Kövesdi Györgytől a Sávári Sós; Dénezstől a Bocskai; Tamástól a polyánkai Csapi; Detrétől a gálzóczi Széchy és Simontól a Zritthei-család azon falvakról nevezettek a fiak a melyekben laktak.)

Ha valnki ezen historiában kételkednék, ebből elhíheti, hogy ez a historia egy előkötőre mind fel vagyon himmel varrva, mely csak nemrégén költ ki Ecsed várából, ha ki

inquirálná, nyomában is eredhetne“ ugyanczen nemzetségből volt a hasonnevű erdélyi fejedelem is, Bocskai István.

A levélíró Bocskai István a „Bujdosó magyarok“-kal Erdélybe jött s meghalt Kolozsvárt decz 24-én, 1672-ben, 63 éves korában. Gyász-beszédeket tartottak fölötte: Görgei Pál, Técsi János, Porcsalmi András, Pósa-házi János, ki a család geneologiaját is leírta, és Diószegi Sámuel. Első neje, Lónyai Zsuzsa, második Török Kata volt. Gyermeke egyik-től sem maradt s így benne kihalt a Bocskai család.

I.

Szolgálatomat ajánlom kldnek, mint jóakaró uramnak, kedves atyámfiaúnak, Isten kldet minden javaival szerencsésen hogy megadja, kívánom

Ez tiszteletes s.-pataki Eccla és Schola Curatori becsülettel requiraltanak az elmúlt napokban kívánván írnek mint azon illustris Scholának egyik curatora; mivel mind a boldog emlékeztű ur, néhai gróf Rédei Ferenc uram s mind a szegény asszony ő klmnk minemű bonumokat légal-tak a s.-pataki Ecclához és Scholához, ezen dolog végett nemzeti Besenyei Mihály uramot ő klmét kellett requiraltanom és kérnem, tenne instantiát mind kld. előtt s mind mások előtt, a hol kívántatik, egyébiránt is maga dolgai végett is ő klmnek bé kelletvén menni. Minekokáért kldet szeretettel kérem, ezen bonumoknak kiszérésében mutassa minden készségét és jó akarátját Istenh-z és valásához való buzgósággal viseltetvén klméd és ő klmét hocsássa jó válászszal hozzánk. Klméd is parancsolván minden alkalmatossággal jó szívvvel igyekezem klmédnek szolgálnom. Éltesse Isten jó egész-ségben kldet. Datum in Parno, die 6. febr. Anno 1670.

Klméd igaz jóakarója

atyafi szolgája

Bocskai István.

ma u aliena propter chirag-ram et infirmitatem.

Kivül cím: Generoso Domino. Michaeli Teleki de B(oros) Jenő arcis et praesidii kúváriensis Supremo Capisano, Cossus. Maro-Marosiensis. Suppremo comiti ac Celsissimi Dni principis Transilvaniae Consiliario Dno et fratri mibi colendissimo.

Eredetije a gróf Teleki-nemzetség közös levéltárában Maros-Vásárhelytt 734 sz. a.

(Folytatása következik.)

Koncz József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mire lapunk olvasóink közébe jut, beléptünk az új esztendőbe. Paptársaink, olvasóink sokkal magasabb színvonalon állanak, hogy sem hangzatos frázisokkal apostrofaljuk azokat az érzelmeket és gondolatokat, melyekkel szívünk, lelkünk tele volt e napokban. A multakat láttuk. A tapasztalások tanítottak sok mindenre. De mindezek el nem tántorítottak attól, hogy rendeltetésünk, hivatásunk, célunk: szolgálni a maradandónak, a változhatatlannak, annak az idealizmusnak, mely harmoniát kell hogy teremtsen a való és az erkölcsi világ-rend között. Ez a feladat ránk vár, kik lelkipásztoroknak nevezük, és hisszük magunkat. Isten hívott el erre; a gyülekezetek biztak meg ezzel; belső vokációtól indítatva, tettük le az esküt és ha mindezeket megszögjük: haszontalan szolgálk vagyunk! Hát, hadd agyar-

kodjék a féktelenség; hadd, örjögjen a szabadságot, a törvényes rendet nem tisztelő szenvedély; a korlátoltság csak hadd háborogjon a szabad fejlődés ellen: mi menjünk amaz úton, mely tövises de célhoz visz és hagyjuk a pokol sima útját azoknak, kik eladták magukat a kárhozatnak. A mi irányunk: törvényes fejlődés, szabad vizsgálódás, protestáns önállóság, kötelesség teljesítés, élő-hit. Legyen az előttünk álló esztendő ezeknek megpecsételése. Boldog új esztendőt!

— Nem a szokásos, hanem a sziv őszinte érzelmeinek adott kifejezést a kolozsvári egyház képviselője, a helybeli főtanoda tanári kara és az Igazg.-Tanács, midőn az esztendő utolsó napjának délestjén tartott isteni tisztelet után, több százra menő testülete kereste fel főtiszt. püspök, Szász Domokos, aát és fejezte ki a beállandó új esztendőre szerencse-kívánatait, és nyilvánította őszinte szeretetét, tiszteletét. A szerető szívek tolmácsa e lapok szerkesztője volt, kinek egyszerű szavaira a püspök meghatottan és melegen válaszolt, megköszönve a nem várt, de annál jobban eső megemlékezést és biztosítva úgy a jelen levőket, mint a távoliakat, hogy a mig isten erejét megtartja, egyetlen öröme és büszkesége leend, szolgálni anyaszentegyházunknak. Ezután, a nagyszámu menet felkereste dr. Kolozsvári Sándort, mint a kolozsvári egyházmegye főgondnokát, kinél hasonlóan folyt le az ünnepélyes látogatás, mely után a jelen voltak, baráti szívélyes kézszorítások között váltak el egymástól és a már alkonyatba boruló ó-esztendőttől, hogy álmodjanak egy boldogabb új-esztendőt. Csupán, a történetek rendjeért említjük fel, hogy újesztendő napján e lapok szerkesztőjét is felkeresték egyházának hívei, kiknek élén dr. Kolozsvári Sándor fejezte ki jókívánatait. Most már itt ülünk asztalunk mellett és a vett felejthetetlen benyomások alatt, vidéki barátainknak, pályatársainknak és egész anyaszentegyházunknak mi kívánunk boldog újesztendőt, és megújult erővel hozzá fogtunk életünk egyetlen eleméhez, a munkához.

— Kötelességünknek tartjuk, e helyen is felhívni egész anyaszentegyházunk figyelmét az Igazg.-Tanácsnak 3082—1889. sz. körlevelére, melyet ma közlünk és a mely a Károli-émlékre vonatkozik. E fonséges eszmeért mi még nem tettünk semmit, mert azt akartuk, hogy egyházkerületünk adja meg az első lökést és úgy szólván, általános jellegével szentesitse. Ez megtörtént és már most rajtunk van a sor, bebizonyítani, hogy mélyen átérezzük a háládatosságot és a kegyeletet, melylyel a magyar protestáns-ismus e halhatatlan alakja iránt tartozunk. Hozza meg mindenki áldozatát, habár fillérekben és manifesztáljuk ama kultuszt, a melylyel illetjük a nagy bibliafordítót. A ki hozzánk küldi adományát, mi kész szívvvel szolgáltatjuk át az Igazg.-Tanácsnak; valamint arról is gondoskodunk, hogy minden adakozó nevét felemlítsük lapunkban, azokat is, kik az Igazg.-Tanácshoz fogják küldeni. Nem kételkedünk, hogy egyházkerületünk büszkeségének fogja tartani, hogy ily magasztos célra méltólag hozza meg áldozatát.

— Magyar-bényei mlts. br Radák Ádám ur az ózdi ev. ref. egyházköztség egyik megrepedit harangjának újra-öntésére 200 frtot adományozott. Ezen egyházközségnek mind bárom harangja a ns. br. őseinek hirdeti buzgóságát szent

vallásunk iránt, minden épületén ott látszanak a jóltevő kezeknek nyomai, minden egyes klenodium a jó lelkeket dicséri. Azoknak szelleme vezérli és vezérli az utolsó Radákot is, ki oly sokszor hozott vallásunk oltárára áldozatot; ki mind a mellett, hogy több egyháznak s így az ózdnak is fentartója, újabb, meg újabbakkal kötelezi azon egyházközségnek hiveit örök hállára. Adjon isten a ns bárónak sok boldog új évet! Ózdi 1889. dec. 30. Zajzon Károly, ózdi ev. ref. pap.

= Br. Bánffy Miklós ő excell. egyházkerületi főgondnok aa. névértékű papírjradékban 500 forintos adományt tett a Kolozsvártt felállítandó theol. fakultás javára. A legmélyebb tisztelettel és köszönettel regisztráljuk ugy az adomány értéke, mint a magasrendű cél, és a példa-adás tekintetéből. Midőn a jók és nemesek előljárnak, van jogunk, bizonyos reménységben lenni ker felől.

= Szomorú statisztika. Kolozsvári egyházunkban a múlt esztendőben született 202 fiu, 227 leány, összesen: 429. Meghalt a férfi nemen 253, a nő-nemen 222, összesen 475 és így 46-tal kevesebb született, mint a mennyi meghalt. Megeskettetett 123 pár. Ha összehasonlítjuk 1888-al, 1889-ben kevesebb született 66-tal, több halt meg 107-tel, és kevesebb pár eskettetett meg 12 vel.

= Papválasztás. Erdő-Csinádon dec. 15-én volt a papválasztás, holott is kemény küzdelem után, Bőjthe Ödön, brettey-kitidi pap lett a győztes. Szerencsét kívánunk a választóknak és választottnak egyiránt. A szeretetnek és békeességnek lelke virasszon e szép egyházunk felett.

= Halálozás. Egyszerre két halálról tudósítanak. Az egyik Mátyás Zsigmond, m. láposi pap, ki dec. 29-én halt meg, özvegyet és árvákat hagyva maga után. A másik, Jánosi Zoltán, előbb kolozsvári, most széki segéd-pap volt, meghalt dec. 28-án. Szívünk elfacsarodik a vesztés felett, midőn két ily derék férfit kell megsiratnunk. Az előbbi már a múlté volt ugyan, de sok tehetséggel volt felruházva, melyet még irodalmi téren is megpróbált; az utóbbi a jövőé volt, ki kötelesség-érzettel és valódi hivatással indult pályájának. Emlékük legyen áldott és virasszon álmaik felett a kegyelet!

= Nyilvános köszönet. A görgényi ev. ref. egyházmege közgyűlése nevében, alólrottak meleg köszönetünket fejezzük ki; a) d.-széplaki Farkas Mihály birtokos urnak, hogy a d.-széplaki ref. egyháznak egy és összes hiveinknek, hogy öt becshold földet voltak kegyesek, a közelebről folyt birtokrendezés alkalmával, ajándékozni; b) holt-marosi Bakos Pálnak, ki holt-marosi egyházunknak szintén 1 hold 100□ öl szántót ajándékozott. Istennek áldása a nemes szívű adományozókon. A görgényi ref. egyházmege Sz.-Régenben, 1889. december 13-án tartott közgyűlése megbízásából. Lénárt József, esperes. Balázs József, közgy. jegyző.

= Köszönet-nyilvánítás. Midőn széki egyházmegyénkbe kebelezett, teljesen magára utalt, és önmagát csakis a hiveknek egyházuk iránti szeretete, s ebből kifejtett önmunkássága folytán fentartó bacai egyházközségünk 1889. év őszén a tagok önkintes közmunka erejével, reform. felekezeti iskoláját felépítette, ereje annyira kimerült, hogy tantermét iskolai butorzattal, tanszerekkel ellátni, már képes nem valai Méltánycslya Szolnok-Doboka megye tekintetes közigazgatás. bizottsága a bacai ref. egyháztagoknak az iskola építés körül kifejtett, tettekben nyilvánuló buzgóságát, a tanterem bebutorozására, és tanszerekkel ellátására Szolnok-Dobokamegye közmívelődési alapjából a bacai református iskola részére 120, egyszázhusz frtot kegyeskedett egyhangulag megszavazni. Ez által iskolánk oly helyzetbe jutott, hogy ugy butorzattal, mint tanszerekkel a legrövidebb idő alatt teljesen fel leendő sze-

relve, mely szerencsés helyzetünkért hálás köszönetét fejezi ki egyházunk első sorban mélt. báró Bánffy Dezső. főispán és egyházmegyei főgondnok urnak, valamint tek. Halász Ferenc kir. tanfelügyelő urnak azon figyelemért és buzgó támogatásért, melyet egyházunk tanügye iránt tanusítani kegyeskedtek. Továbbá, csicsó-mihályfalvi birtokos, nyugalmazott telekkönyvvezető. tek. Módy Elek ur iskolánk tanterem részére egy festett, záros tanítói asztalt és széket kegyeskedett csináltatni 4 frt. költséggel, melyért egyházunk itt a nyilvánosság terén is kifejezi kálás köszönetét. Baca, 1889. dec. 28. Ozsváth Gyula, bacai ref. lelkész

Hivatalos rész.

3082—1889.

KÖRLEVÉL.

Az egyházkerület összes hatóságaihoz és hiveihez,

A tiszáninneri testvér-egyházkerület elhatározván, hogy b. e. Károli Gáspárnak, volt gönci papnak és kassa-vidéki esperesnek, a teljes szentírás első magyar fordítójának, a mi magyar reformált anyaszentegyházunk egyik legfőbb büszkeségének, a következő 1890. évben, mint az ő magyar biblia fordításának háromszázados évforduló évében, az összes magyar protestánsok közadakozása útján, Göncön emléket emel s egyszersmind magyar protestáns irodalmi, netalán más egyházi céloknak is javára, tekintélyes „Károli-alapot” létesít, e kettős földadat megoldásának előkészítésére nm. br. Vay Miklós, főgondnok és főtiszt. Kún Bertalan püspök elnökle alatt, bizottságot küldött ki.

E bizottság a nemes és szent cél érdekében közreműködésre egyházkerületünket is fől szólítván, Igazg.-Tanácsunk kedves kötelességet teljesít, a midőn egyházkerületünk összes hatóságai útján, a hivek és jók egyeteméhez fordul s ezennel főlhívja az adakozásra A mi szent vallásunk tudományának egyetlen igaz alapja az Urnak szent könyvében kijelentett igéje s annak emlékezetét, ki ez egyetlen igaz, alapul édes nemzeti anyanyelvünkön háromszáz éve ajándékozta meg anyaszentegyházunkat, a magyar reformált egyházban egyházkerületünk fiainak és leányainak is igaz kegyelettel, cselekedetekben nyilatkozó élő hittel kell őrizniök, megörökíteniök.

A legmelegebben és bizalommal szólítjuk fől, azért, összes hatóságainkat és hiveinket, hogy saját hatáskörükben, a kitűzött nemes célra, mind testületi, mind egyéni adományok buzgó gyűjtését kezdjék meg s gyűjtésük eredményét, részletes kimutatás mellett, jövő évi február közepéig hatóságunkhoz küldjék be, főt. Kún Bertalan püspök afinak leendő átszolgáltatás végett.

Igazgató-Tanácsunk, egyházkerületünknek nevében és a folyó évi főt. közgyűlés jóváhagyásával, száz forinttal kezdte meg az adakozást.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1889. december 20-án.

Dr. Szász Béla,
előadó igazgató-tanácsos

Szász Domokos,
erd. ref. püspök, mint elnök.

1975—1889.

PÁLYÁZAT.

Az erd. ev. ref. egyházkerületben a küllői egyházmegebe kebelezett koródszentmártoni egyházközség kántori állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: melléképületekkel ellátott tisztességes lakás és 119 frt. 85 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap, 1890. január 31. Folyamodványok nagytitst. Kovács Elek esperes afiához küldendők, V.-Gálfalvára, (u. p. D.-Szentmárton.)

Kolozsvártt, 1889, dec. 26.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. JANUÁR 9.

2. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Autonomia.

II.

Az öntudatra ébredt és önállóságra törő ember egyéniségét az élet különböző működési megyéiben, a társaság sokszerű institúcióinak munkatereiben, talán sehol oly teljesen és szívósan nem akarja valósítani, mint abban a körben, a melynek középpontja vallásos meggyőződése, s a melynek peripheriáját e meggyőződés következtései, gyakorlati alkalmazása, külső formák szerint való érvényesítése tölti be. Voltak és vannak az ember- és hazaszeretetek, a tudománynak és művészetnek önkéntes martyrjai, mert erkölcsi érték csak az önkéntes martyrságnak tulajdonítható, de a vallásos meggyőződésnek, sőt maguknak a hitformáknak vértanúi is sokkal nagyobb számban voltak és vannak, ma ugyan nem csupán a máglya és vérpad útján, noha a különböző miszsiók évi jelentései igen jelentékeny számokban mutatják ki a szó teljes értelmében vett vértanuságokat is; de annál hatalmasabb arányokban és intenzívebb módon a civilizáció terjedésével mind szövevényesebbé és terhesebbé váló életküzdelemben, a kísértések mindig sokasodó legióival szemben.

Az egyén a vallásos meggyőződés e teljesen benső elvét és élő erejét hitformáinak rendszerében és egyházának szervezetében juttatja kifejezésre, öltözteti testbe s a mily élő és erős amaz, épp oly elválaszthatatlan és sérthetetlen tulajdonának érzi emezt, ragaszkodva hozzá, mint egyénisége egyik leglényegesebb alkotó eleméhez, sérelmét a legsajgóbban érezve, szenvedve, mert e sérelem legsajgatóbb énjének sensoriumát, meggyőződésének, egész világnézetének középpontját érinti, marcangolja.

A protestantizmus bámulatos erejének sarkpontja éppen abban rejlik, hogy az egyént nem különíti el az élet közösségétől, a vallást az egy-

háztól, hanem az egyénre bizza hitének megvalósítását a közösség. ... vallásának érvényesítését az egyház munkatereiben. Az egyéntől követeli meggyőződése megalkotását bensejében s csak annyiban ismeri el ennek sikerét és értékét, a mennyiben e meggyőződésnek a külvilágban, az egyházban, próbáit szolgáltatja. A bensőnek és külsőnek protestáns szempontból ez elválaszthatatlan kapcsolatát mesterségesen szét lehet szakítani, de az egyén hitrendszerének és egyházi szervezetének összetartozandóságát semmi hatalmasabban, bár negatív módon, nem tanúsítja, mint a katolikus világiak, ugyan elvi alap nélkül szűkölködő, sóvárgása, hogy legalább az egyház külső dolgainak intézésében érvényesíthetnék egyéni akarataikat és az, hogy egészen komoly, önálló és politikai s társadalmi működésük közben valóságos protestáns lelkületű férfiak, az u. n. autonomiának még látszatával is ki tudnak békülni, mint p. o. az új katholicizmus hívei, avagy hazarészünk katolikusai, holott már csupán egyházkormányzati alapelvek fölmerülte esetén is, a klerus akarata előtt mindnyájuk egyéniségének föltétlenül meg kell hajlania. Pedig, ha e sóvárgást megvalósulhatónak képzelnek is, az egyének akaratainak az egyház életkörülményében való érvényesülése vagy ellentmondásban allana amaz egyház dogma-rendszerével, vagy azon az úton szüntetné meg ez ellentmondást, hogy az egyén vallásos meggyőződését formálná át az individualizmus elvének megfelelően, magyarán szólva: protestánssá válnék, a mint hogy aligha nem több a gondolkodásban, érzületben, az egyéni akarat érvényesítése felé való törekvésben a protestáns jellegű egyén, mint a mennyit e néven a statistika ismer. Ám, e problematikus föltéves képzeletével szemben, minő reális és lényegből folyó az a kapcsolat, a mely a valódi protestánsok vallásos meggyőződésének subjektív és

egyházi szervezetének objektív világát, nem annyira összeköti, mint jobban mondva, egyként lényeges két oldaláról juttatja kifejezésre. Részünkről, legalább, képzelni sem tudunk valódi protestáns vallásosságot valódi protestáns egyháziasság nélkül, valamint nem azt sem, hogy protestáns hívek egyházszervezetük megalkotásában, életműködésében és főtartásában más elvet követhessenek, engedhessenek érvényesülni mint a protestántizmus sarkételét: az individualizmust, a függetlenséget, illetőleg, az önalkotta törvényektől való függetlenséget, az autonómiát.

És ezt az egyházi autonómiát, mind a hit-tételekre, mind az egyházszervezetre nézve az állami törvények korlátain belül, elengedhetetlen föltételként kell, ha egyáltalán protestántizmusról akarunk beszélni, követelnünk, nem csak a egyes felekezetű, hanem a tisztán protestáns népességű államokban is; sőt abban a képzeleti országban is, a melyben mind csupa evangélikusok, avagy reformátusok laknának. Az állami életközösség a polgárok majd minden fajta és ágazatú funkcióit a maga hatásköre alatt tartja, nem csak a politikai, társadalmi, hanem igen sok és lényeges tekintetben, a családi, sőt egyéni élet határozmányainak megállapítását is magának tulajdonítja s az egyetlen vallás-egyház az a kör, a melyben saját céljainak határain belül, az egyének szabad kezét enged. Egyebütt mindenütt ott van és ugyancsak messzi nyulva az állam keze, mely bizony, sok olyan munkát végez, fölös számú olyan dologgal érintkezik, a melyekkel, e közös intéző kéz kontagiuma után, vallásunkat, egyházunkat összefűzni, egy kalap alá vonatni, el nem bírunk szánni magunkat. Hadd, öntse az állam az ágyukat, szedje az adót, lássa a törvényt, építse a börtönöket, fizesse a kémeket, s vesse a cseleket, a mint a szomorú valóság rettenetes kényszerűségei rászoritják; a mi fölfogásunk szerinti vallás és egyház pedig minde funkciók intézőitől függetlenül, minde működési körök fölött állva, saját törvényei szerint, saját fényével világosítsa meg az állami élet árnyoldalait; hordja a vigasztalást és enyhületet az irott törvények zordon nyomaiban, hirdesse a kegyelem bocsánatát az elítélt bűnösöknek, segítse a lelkeket saját börtönükből való szabadulásra.

Hogy azután ez a nagy függetlenség, az

önállóság minden e világról való hatalommal szemben; egyéniségünknek ez a saját elhatározásunk szerint való érvényesítése; e jogunknak az állammal szemben is követelése és az autonómia intézményeiben való kivívása nem ingyen ajándékképpen hull, mint érett gyümölcs, az ölnkbe: az, bizony igaz, de azt hisszük, természetes is. E világ szerint, ezt mi meg nem változtatjuk, a jogok kötelességekkel járnak s ha követelésekkel járulunk az élethez, bizony, az élet is áron adja igénycink bár részben való kielégítését. A becsületes vásártéren az ár és árú arányban áll egymással, s ha valahol, itt ennek az autonómiának értékét s érette vállalandó terhei mértékét senki más meg nem szabhatja, mint maga az egyén, ki magát, individualitását ily módon akarja érvényesíteni. Sokra becsüli egyéniségét? Sokat ad ez autonómiáért; mindegy neki, ha más szabja számára vallásos meggyőződése subjektív és objektív formát? a haszontalan vásár kedvéért nem érdemes terhet, kötelességeket vállalnia.

Vagy-vagy. De protestánsoknak vallanunk magunkat vallásos meggyőződéseinkre nézve s e meggyőzéseknek az élet, a valóság mezején való érvényesítését másokra bízni, a legjobb esetben olyanokra, kik hitünk iránt indifferensek, de lehet, ellentétes, ha nem ellenséges álláspontokat foglalnak el: ezt, bizony, magyarán fából vaskarikának nevezik.

Szász Béla.

A sepsi-szentgyörgyi Mikó-iskola.

A „Székely Nemzetből“ vesszük át a következő közleményt.

A háromszékmegyei középoktatás nagyfontosságú intézete, a sepsi-szentgyörgyi Mikó-iskola közfigyelem tárgya most már nemcsak a székely közönségnek, hanem jóformán az egész országnak. Nem közömbös dolog többé a székelyek kulturai életfejlődése, mert a magyar állam vegvidéke, a Székelyföld, magyar nemzeti missziójában általános, messzeható célokra van elhivatva.

Régi óhajta, régi vágya teljesült a háromszéki közönségnek, mikor a Mikó-iskola teljes gimnáziummá fejlesztése ténynyé vált.

Most azonban a kifejlesztés nagy munkája még feladatokat ró a székely közönségre. A munka befejezése még áldozatokra szólítja azt a székelységet, a melynek filléreiből a Mikó-iskola felépült.

Az erdélyi református egyház püspöke, főt. Szász Domokos fenkölt sorokban emlékezik meg erről a hazafias kötelezettségről egy szép levélben, melyet Sepsi-Szentgyörgy város képviselő testületéhez intézett. A ha-

zafias lelkű főpásztor levelét alább egész terjedelmében közöljük. Méltók azok a sorok a nemzeti művelődés gondolatától áthatott székely közönség legteljesebb figyelmére.

Nekünk kevés szavunk van hozzá. Ezeket a szép, lelkes szavakat kommentálni, annyi volna, mint gyöngíteni azok közvetlen hatását.

Csupán annyit jegyzünk meg, hogy a főpásztor új-évi lelkesítő felhívása közvetlenül a s.-szentgyörgyi képviseletet illeti ugyan, de a vármegyei lakosság közös kincsét képező középiskola érdeke az egész székely közönség érdeke is egyszermind.

Arról van szó, hogy ez a felekezet, mely ennyi áldozattal megindította a középiskola kifejlesztése ügyét, most, mikor a teljes gimnáziumhoz szükséges építkezések költségeit fedezni kell, esetleg ne legyen kénytelen az iskola fentartási arányának saját felekezeti jellegét ejteni áldozatul. Arról van szó, hogy az építési költségek nagyobb aránya fedezését hordozza maga a felekezet.

Nem kell itt magyaráznunk, hogy bizonyos kegyeleti szempontok szólnak a felekezeti jelleg megőrzése mellett. A nagy alapító, gróf Mikó Imre nevének fentartásáról beszélnek hathatósan ezek az indokok. Sem államnak, sem közönségnek nem célja egy felekezet nemzeti kulturmissziója közben létrejött intézmény jellegét letörlni. De a törvény, törvény s ha az állam hozzájárulása nagyobb arányú lesz a felekezeténél, be fog állani a felekezeti jelleg megszűnése.

Mi nagyon lelkes szavakat hallottunk egy ízben a Rikán-inneni közösség elnökétől, midőn a Mikó-iskola fentartását illetőleg a székely prot. közönség áldozatkészségére történt hivatkozás. Ugy nyilatkozott a nt. esperes ur, hogy ha ennek a középiskolának jövőjéről van szó, a közösség tudni fogja kötelességét.

Nem kételkedünk, hogy most, ebben a válságos helyzetben meg is teszi a maga kötelességét. Másfelől, bizton hiszszük, hogy a főpásztor alább közölt felhívása nemcsak Sepszi-Szentgyörgy város képviseleténél, hová a lelkes szavak közvetlenül intézve vannak, hanem az egész székely közönségnél is méltó fogadtatásra talál.

Ebben a biztos reményben közöljük főt. Szász Domokos, püspök ur levelét, a mint következik.

*

Tekintetes Képviselő Testület!

Első tekintetre talán különösnek tetsző, hogy egy nagyjelentőségű kulturális kérdésben, mely első sorban ugyan a nemes székely nemzetnek, de közvetve szeretett hazánk keleti részének magas rendű érdekeit érinti, éppen én, az erd. ev. ref. anyaszentegyháznak Isten kegyelméből, s híveim bizodalmból megválasztott püspöke, indítatva érzem magamat, buzdító és kérő szavakat intézni Szepszi-Szentgyörgy városa által nagyrabecsült közönségéhez, illetőleg, annak érdemes képviselő-testületéhez, melynek diszes sorai, valláskülönbség nélkül, egyesítik magukban azon városban a közügyek szolgálatára hivatott legérdemesebb polgárokat.

Kettős címen vélek, azonban, kedves jogot formálhatni arra, hogy ezt megselekedjem.

Egyik jogcímem az, a mi mindnyájunkat, bármely hitet vallunk, egybeköt és összetart; a minnek nevében és a melynek diadaláért nem lankadva, küzdeni drága örömünk és boldogító dicsekedésünk: a mi édes magyar nemzetünk, a mi zengzetes magyar nyelvünk szeretete. Nagy erejű s hatalmu jog, mely nem csak esdve kér, de a cél érdekében követel is. A soha le nem győzhető, s minden más érdeknek felette álló nemzeti összetartás joga, s fölemelő érzete ez.

Másik jogcímem, mely az én gyöngé hangomnak is erőt ad, az a kitüntető és szívemnek legutolsó dobbanásáig kedves emlékü megtiszteltetés, melyben pár évvel ezelőtt a székely városok között a legelsőnek közönsége, soha meg nem hálálható bizodalmaival ajándékozott meg, midőn diszpolgárainak tündöklő sorába engem is fölemelni kegyes vala.

E pillanatban is, testben bár távol, de lélekben jelen vagyok a t. képviselő-testület tagjai közt, s e kettős jogcímen emelem föl szavamat, intézve azokat nem csak anyaszentegyházam ottani híveivel, de azon nemes város egész közönségéhez, melynek minden tagjával egynek érzem magamat abban a közös vallásban, melynek neve hazaszeretet.

Az a nagyjelentőségű ügy, melynek érdekében szavamat fölemelem, a Mikó-kollegium ügye, érdeke. Klió ércbetűkkel örökíti meg emlékezetét azon áldozatkészségnek, mely nagy bőkezűséggel lerakta annak alapjait, jelezve címében is a legnagyobb alapító áldott nevét. A nemes város is kezdettől fogva mindig meleg szeretettel dajkáló és istápoló indulattal ölelte kebelére azon intézetet, melyre nézve immár a jóknak vállvetett buzgalma és atyai kormányunknak a magas rendű érdekeket föl ismerő bölcsessége lehetővé tette azt, hogy a közeljövőben küldetésének magaslatára emelkedjék föl. Az erdélyi ev. ref. anyaszentegyház folyton fokozódó büszkséggel valja magáénak azon iskolát és a mennyiben ezerféle szükségéktől tépett ereje engedí, kész, azt isten segedelmével mindig támogatni az anyagiakban, szellemiekben egyiránt. De e fokozódó büszkeségét édes örömmel osztja meg Sepszi-Szentgyörgy nemes városával is, mely a magyar nemzeti művelődés ama védvárát saját kebelében emelte föl, s mely ott hivatása teljesítésében a leghálásabb talajra bizton számíthat.

Eljött az idő, midőn azon intézet teljességre juttatása érdekében új áldozatokra van szükség. És ha a magyar állam és az anyaszentegyház segítő jobbukat nyújtani hajlandók, avagy föltehető-e, hogy az áldozók sorából kimaradni akarna az a város, melynek édes gyermeke azon intézet, melyben, mint egy fénylő tükörben, multjának legkedvesebb emlékeit, s jövőndő nagyságának képét szemlélheti?!

Erős a hitem, hogy nem...

A Mikó-kollegium telkén van egy épület, mely ez ideig a Székely Nemzeti Múzeum nagybecsű gyűjtemé-

nyeinek szolgált helyiségül, de a közeljövőben a teljes középiskolává kiemelkedő kollegium tanügyi céljaira multhatatlanul szükségessé válik, ha nem akarjuk, a mint hogy nem akarhatjuk és nem engedhetjük, hogy az államtól netalán nyerhető építkezési összeg címén azon intézet eddigi autonomikus jogállását s azzal együtt a Mikó-alapítványt is elveszítse. Azon épület, a szükséges átalakításokkal a kollegium küldetésének céljaira alkalmassá tehető s éppen ez az, a minek érdekében a jelzett kettős jogcímen szavamat fölemelem s arra kérem a nemes város közönségét, hogy a szükséges átalakítás költségeit vállalja magára és nyujtsa ujjalag segítő jobbát teljes elérésére annak a nagy és magas rendű hazafias és kulturális célnak, melynek szerelme mindnyájunk szívét átható és éltető.

Bizonyos vagyok abban, hogy szavam nem lesz a pusztában elhangzó. Egy székely szava sohasem lehet az, ha véreihez, testvéreihez szól. Adjon a t. Képviselő Testület e testvéri szóra visszhangot atyafiságos indulattal s a hazafiság meleg érzésével.

Ezek után, a t. képviselőtestület minden egyes tagjára s a nemes város egész közönségére a közelgő új esztendőben istennek legjobb áldásaiért buzgón esdekelve, vagyok és maradok a t. Képviselő Testületnek.

Kolozsvártt, 1889. dec. 30-án.

Atyafi szolgálja
Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, jan. 5—6.

A két napon át tartó ülésen elnökölt lőt, Szász Domokos és váltakozva jelen voltak: b. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok, dr. Kolozsvári Sándor, elnökhelyettes, Szász Gerő, közjegyző, Sárkány Ferenc, Domokos Antal, Deák József, dr. Sárkány Lajos, dr. Vályi Gábor, Balogh György, üdvéd, Bodor Antal, titkár, Szász Béla, előadó ig. tanácsos.

Az elnök szívélyes szavakban üdvözli az Ig.-Tanács jelen és távol levő tagjait ez első ülésen az évben, az Ur áldását kérve a további működésre s remélve a tagok buzgó támogatását, mit a tagok szíves éljennel viszonzoznak.

Az időközben elnöki uton elintézett és bejelentett ügyek tudomásul vétetnek.

A nagy-enyedi kollegium a torockó-szent-györgyi gr. Thorockay-jószágot 1854-ben oly módozat szerint vásárolta meg, hogy az eladó család első és második ize, a vásári ár, az illeték és időközi meliorációk megterítésével, visszavásárolhatja a birtokot. Ifj. gr. Thorockay Miklós most a visszavásárlás iránt lépéseket tevé, a jogügyi bizottság véleményadásra szólítottatott föl s előterjesztése szerint, a visszavásárlás joga megilleti az igénylőt, a bizottság azonban az átbocsátási összegre és a szerződési föltételek részleteire nézve, kellő adatok hiában, véleményt nem nyilvánít. Az Igazgató-Tanács, ehhez képest, a visszavásárlás jogának érvényét elismerve, uta-

sítja az Előljárást az egyezkedés iránti tárgyalások megindítására és a létesítendő megállapodás jóváhagyás alá terjesztésére.

A monostor-utcai volt Halmágyi-házra az egyházkerület egy nagyobb tőkéje levén betáblázva s a házmostani tulajdonosa a telek egy részletét el kívánván adni, az illető telekrész, a tulajdonos megfelelő nyilatkozata alapján, a jelzálogi zár alól föloldatik.

Az egyházkerületi testületek regale-jogának megváltás alá való bejelentéseért Schilling Rudolf kir. közjegyző ur részére korábban 500 forintban megállapított munkadíj elfogadása iránt a közjegyző ur megtevény nyilatkozatát, az összeg a jogosultak terhére, előlegképpen, kiutaltatik, a visszatérítés, annak idején, az illetők első kamatrészleteinek arányában történvén.

A györgyfalvi nyug. pap mellett szolgáló káplán részére a szokásos 50 frtnyi áll. segély előzetesen kiutaltatik.

A saji egyházmegye községeinek vizitacionalis költségei megállapítottván, kitünt, hogy az esperesi illeték pótlására 155 frt szolgáltatandó ki ez időszerint, míg az egyházmegye új rendezésével ez összeg apadni fog, mihez képest e megállapítás csak ideiglenes.

A galgói levita rendkívüli segély-kérése nem volt teljesíthető, miután javadalma, viszonyainkat tekintve, nem az utolsók sorában áll, sőt az utóbbi időben némileg emelkedett is.

Antos János és neje b. Radák Kata a rétyi egyházközségben, az Antos-család ősi otthonában, a múlt év őszén, Bombayben oly fiatalon elhalt b. e. Ádám fiok emlékezetére, az iskola legjobb tanulójának jutalmi alapjául száz frt alapítványt tőnek, a kiosztandó kamatokat, életük fogytáig, külön is beszolgáltatván; továbbá, a szabadságharc idején ágyu-öntésre átbocsátott rétyi harang helyett ujnak beszerzését rendelték el, így szintén gondoskodtak, hogy az évi konfirmacio alkalmával öt fiu és öt leány énekes-könyveket nyerjen, az ur asztalának kenyér- és borszükségeite pedig elláttassék, mind ezt életük fogytáig biztosítván. Az Ig.-Tanács köszönetet mond e kegyes adományokért.

Az országos egészségügyi egyesület a dr. Lendvay Benő „Huszonöt év Márkusfalva életéből“ című népszerű elbeszélésének egy példányát megküldvén, fölkérte hatóságunkat, hogy a helyes egészségügyi elveket gyakorlati alkalmazásukban föltüntető e munkát támogassuk és egyházainkban terjesztjük, ily célra 100 példány megrendelése esetén, a könyv árát 30 krról 20 krra szállítván. Ám, a különben elég ügyesen megírt elbeszélés egy katolikus község huszonöt évét rajzolja, a mint elmaradott állapotából új plébánosa értelmes vezetése mellett egészséges jólétre emelkedik, mihez képest Ig.-Tanácsunk arra az esetre helyezi a könyv terjesztését kiállításba, ha az egyesület a mű protestáns szellemben átalakított kiadását is közrebocsátja.

A felőri egyházközség templomjavítása után fönmaradt száz frt adósságának törlesztésére, több évre terje-

dó visszatérítés kötelezettsége mellett, kamat nélküli kölcsönt kér saját központban kezelt kisajátítási pénzéből, melyet kán. porcioja egy közut számára kisajátított kis részlete után nyert. A miveletbe a pap is belenyűgödván, az Ig.-Tanács teljesíti a kérést.

Id. Erdélyi Sámuel ny. karácsonyfalvi pap aa. halálával s az állomás köröztetése iránti kérés beérkezéssel úgy látszván, hogy a marosi egyházmegye gyakorlata, azokban az esetekben, a midőn a kegyjavadalomra jogosult nincs, a törvénynek meg nem felel, főt. püspök aa. részletes jelentést kért be az esperestől s ezt illetékes ellátás végett, Ig.-Tanácsunkhoz tette át. E jelentés csakugyan azt állapította meg, hogy az özvegy és kiskorú árvák nélkül elhalt n. pap mult évi szentgyörgynaptól számított egy évi javadalmának a halál napjáig eső részlete, mint a pap hagyatéka, nagykorú örökösének adatott át, helyesen és törvényesen; de az év hátralevő részére eső javadalom (f. év szentgyörgynapjáig) az egyházközségnek utaltatott át „a törvény 288. §-ának terhével” (holott e §. a pályázat köröztetésére kitűzött idő letelte utánra intézkedik az adminisztracio jutalmazása iránt; holott a 283. §. végtétele a halál utáni első félév javadalmát az egyházmegyei özvegy-árvai alapnak rendeli s holott a törvény 281. 286. 287. §-ai határozottan megrendelik, hogy a kegyév első fele alatt az adminisztracionak díjtalan kell történnie.) Még jelentékenyebb eltérést tüntet föl a törvénytől az esperesi jelentésnek az a része, mely előadja, hogy az egyházmegyében az olyan új papok is felelőre szolgálnak első évükben. a kik oly állomást nyertek el, a melynek kegyévi javadalmára nincs a ki igényt tarthatna s a mely a pap halálát követő félév alatt az egész papi fizetés beszolgáltatása által egész tartozását leróhatta az özvegy-árvai alap iránt, mert mint mondatik, csak így hordoz valamennyi új pap egyenlő terhet. Az Ig.-Tanács, ezekhez képest, a néhány hagyatékát illető intézkedés érintetlen hagyásával, elrendelte, hogy a halál utáni első félévi egész papi javadalom az egyházmegyei özvegy-árvai alapnak adassék át, azontul pedig, a pályázat ez idő alatt lejárhatóván, az új pap az egész javadalom élvezetébe lépjen. Elrendelte, továbbá, az összes özvegy-árvai alapok statumainak beszolgáltatását, valamint valamennyi egyházmegye jelentését arra az uzusra nézve, a melyet oly esetekben követnek, a midőn a meghalt pap után nem maradnak kegy-javadalomra illetékesek, miután szükségesnek mutatkozik, hogy e tekintetben a közgyűlés határozata, illetőleg a törvény kiegészítése provokáltassék.

A görgény-szent-imrei egyházközség 8000 frtnyi, saját erején gyűjtött, kepeváltó-alapjának három-negyed résznyi jövedelméből a papi és k. tanítói kepe részleges megváltását kéri s nyeri meg.

A fejedri egyházközség annak idején azt az ígéretet vette, hogy új templomának és kiigazított papi lakának építési költségei pótlására, a hat és fél százalékra 32 évi törlesztésre, nyert 5000 frt kölcsöne mellett, az 1889. és 1890 évi államsegélyből 150—150 frtnyi adományban fog részesedni. Az építkezés, az egyházközség

tagjainak eléggé nem méltányolható áldozataival is, most teljesen be lévén fejezve, a kilátásba helyezett 300 frt segély kiadatik, a második részlet előlegképpen, az 5 % kamat levonásával.

Főt. Kún Bertalan püspök, mint az egyetemes konvent egyik elnöke, beleegyezését adja, hogy a közalap 32 évre terjedő segélyeiért folyamodó egyházközségek kérvény-ügye egyházkerületünkben ne az ő útján, hanem egyenesen tétessék át Szász Béla konventi egyik jegyzőhöz, ki a konvent illető bizottságának előadója, s ki az őt egyházkerület ily természetű fölterjesztéseit van hivatva a kiküldött bizottság számára előkészíteni.

A válaszüti egyházközségnek, iskola-építésre még 1888. elején 360 frt. szavaztatott meg 1½ % törlesztés mellett az építkezési alaphoz, utasítást véve már akkor, hogy a tervet és költségvetést készítse el és terjeszse jóváhagyás alá. Az egyházközség, azonban, sem tervet, sem költségvetést nem terjesztett be azóta sem, hanem most a kölcsönösszegekből 100—150 frt előlegezését kéri, mit azonban az Igazg. Tanács nem teljesít, míg az eredeti határozat feltételei be nem töltetnek.

A kolozsvári kollegium tanárainak fizetését ötödéves pótlékokkal kívánja emelni ez éven kezdve, alapfizetésül 1000 frtot véve, az első öt évi szolgálat után két, a következő öt évek után háromszor egy-egy száz frtnyi pótlékot számítva s ez idő szerint itt (1500 frt) megállapodva. Ez emelkedés, a konkrét szolgálati viszonyokhoz képest, most bővön fedezve van a költségvetési fölösleggel, a jövő éven kezdve pedig a Bányai-hagyaték mintegy évi 800 frttal fogja szaporítani a kollegium bevételeit, mihez képest az Igazg.-Tanács, a közgyűlés jóváhagyásával, főtartásával, megerősíti az előjáróság határozatát, valamint megengedi azt is, hogy Gráf Jakab szintén kolozsvári tanár aának, súlyos családi veszteségére tekintettel, ez úttal 200 frt rendkívüli segély adassék.

(Vége következik.)

E—n.

Az egyházmegyéből.

A marosi egyházmegyéből.

(Vége.)

De az ifjabb papi nemzedék soraiban is érte papi karunkat veszteség, Kövér András, kibédi lelk. aia. távozásával. Annál nagyobb itt veszteségünk, hogy a kibédi igennépes és rendkívüli nehéz állomáson oly jól megállotta helyét, hogy nem volt soha semmi visszavonás, semmi gyűlölködés hívei között, sőt az egyházközség és egyházi élet magas virágzásra emelkedett vezetése alatt. Am, a veszteség fájdalmát enyhíti azon tudat, hogy ő csak egyházmegyénkre veszteség, de a kálvinista egyházra nem; mert ő csak más helyre távozott, s ott is az evangélium hirdetésének szenteli szeg tehetségeit és lángbuzgalmát. Oda ment, hol bölcsője ringott, ama katedrára lépett, honnan először hallá az isten igéjét hirdetni. Oda kíséri őt mindnyájunk szeretete; kísérje el isten áldása is!

Iskoláinkat is érte veszteség. Három tanító dőlt ki a nehéz munkakörből, egy még ifjan, teljes munkaerejében, a küzdés kezdetén. Nyolc iskolánk van most tanító nélkül.

Fájdalom, némely szomorú állapot jelzését sem kerülte

el esperesünk. Bó-mosoni egyházközségünk szegénységben sínlődik. Nehéz felekezeti és nemzetiségi viszonyok között, a legnagyobb küzködéssel alig tudja magát fentartani; egymá-gára, segély nélkül, elvész.

Egy paptársunkat több rendbeli hanyagsága miatt ko-molyan meg kellett intenie; egy ellen a beadott panaszok miatt, elrendelte a fegyelmi vizsgálatot. Kettőnek kénytelen volt lezárni képét.

A kimerítő jelentést egész terjedelmében jegyzőkönyvre iratni határozta közgyűlésünk.

Azután, Muzsnay Pál közigazgatási jegyző aa. olvasta fel kimerítő és kitűnően összeszerkesztett jelentését az egy-házmegyei tanács mőködéséről. Örömmel értesült ebből köz-gyűlésünk, hogy egyházmegyei tanácsunk ezen felévben is ki-tartó munkát végzett. Több szávrá menő ügyet intézett el. Ezek között legfontosabb volt a köz- és más alapokhoz be-adott kérvények ügye, melyek elbírálásával és felküldésével egyházmegyei tanácsunkat bizta meg a juniusi közgyűlés. S bizony, a szűkség sok; a kiáltó szó is nagyon számos.

Az egyházmegyei tanács jelentésének kapcsán tárgyalta közgyűlésünk méltóságos Nagy Sámnel, főgondnok urnak az egyházmegyei tanács által is magáévá tett és felterjesztett azon indítványát, hogy a törvénytár 66. §-a által adott jog-nál fogva, mondja ki egyházmegyei közgyűlésünk, hogy azon világi képviselőt, a ki egymás után két egyházmegyei köz-gyűlésen nem jelenik meg, lemondottnak tekintse, s helyére a választást irassa ki; az igazolatlanul elmaradó papot és tanító-képviselőt pedig mindannyiszor egy forint büntetéssel sújtsa. Ezen indítvány beadására az szolgált okul, hogy van-nak sokan, a kik a dektorum kedvéért keresik a képviselői állásokat; de az azzal járó kötelesség-teljesítésétől állandóan tartozkodnak. Deák Lajos tanfelügyelő és világi képviselő ur a világi képviselőkre is a pénzbüntetés alkalmazását indítvá-nyozta; de közgyűlésünk bővebb eszmecsere után az eredeti indítványt fogadta el.

Szentiványi Kálmán, egyházmegyei képviselő ur, előre bocsátva, hogy a régi Marosszék havas-felügyelő bizottsága, melynek elnöke ő maga, mindig kész volt az egyházmegyé-ben levő és felszerelt folyamodással kérelmező egyházakat és iskolákat építési faanyaggal segíyezni; de ennek az esperesi jelentésben felemlítését nem hallotta: indítványozza, hogy jö-vőben nyilvántartás végett az ily segélyek is hivatalosan kö-zöltessenek az egyházmegyei közgyűléssel.

Esperes aa. azon pótlólag beadott jelentésére, miszerint ily nemű adományokban közelebbről a szovátai, szentistváni és vadasdi egyházközségek részesültek: egyházmegyei közgyűlé-sünk a havas-felügyelő bizottságnak köszönetét nyilvánítsa, s

az ily adományok egyházmegyei nyilvántartását a jövőre néz-ve kimondja. Kapcsolatosan Deák Lajos egyházmegyei képví-selő indítványára (rendeli, hogy minden egyházközség bár-miféle és bárhonnán jövő adományokat, nem csak az évi kimutatásban, az egyházkerületi jegyzőkönyv számára, hanem az esperesnek is nyilvántartás végett azonnal kimutassa. Ezt esperes aa. azon figyelmeztetéssel fogja köröztetni, hogy min-den egyházközségünk bármikor egész bizalommal folyamod-hatik a havas-felügyelő bizottságához építési faanyagért.

Azután, a pénztáros-választásra tért át közgyűlésünk. Megválasztotta pedig Molnár Lajos, harasztkereki lelkész aát. kinek ügybuzgóságától, szokott lelkiismeretes pontosságától egyházmegyei pénztárunk rendezését, a hátralékok végleges eltüntetésével, méltán reméli.

Ezután, vette tárgyalás alá közgyűlésünk legfontosabb ta-nácskozási tárgyát, az építkezési és tőkeképzési törlesztési köl-csönök ügyét, melyre a mélt. áll. Ig.-Tanács 3091—1889. sz. leirata hívta fel figyelmét. Itt a közgyűlés az egyházmegyei tanács körültrekinthő, lelkiismeretes munkával elkészített ajánlatát azon toldással fogadta el, hogy a berei egyházközséget is felajánlja ujjolag ily kölcsönre; mert a nélkül nem képes összeomlás-sal fenyegető, szinte használhatlanná vált temploma helyett újat építeni.

A cserefalvi ref. lelkésztársunk nyugdíjazási kérését visszaküldi, felszerelés végett, aztán pedig meghizza egyház-megyei tanácsunkat, hogy tekintve 40 évi buzgó szolgálatát és elbetegeskedett állapotát, meleg ajánlattal terjeszse fel kérését felsőbb helyre.

Több kisebb érdekű ügy elintézése után, bevette még közgyűlésünk Molnár Lajos egyházmegyei pénztárostól és Ne-mes András szentsimoni tanítótól az esküt, s szétoszlott.

Mielőtt azonban soraimat bezárnám, nem tehetem, hogy itt is ki ne fejezzem, mindnyájunk melegen érzett háláját, Nagy Sámuel főgondnok ő méltóságának, ki egyedül jelent meg gyűlésünkben, mint tette mindig, több mint 25 éve, a gondnoki karból. Valóban, példányképül szolgálhat mindnyá-junk előtt a kötelesség-teljesítésben. Nemcsak közgyűlésein-ken jelenik meg mindig, de soha egy egyházmegyei tanács-ülésről sem marad el. Róm. kath. testvéreink ezért „kálvi-nista pápának“ gunyolják. Mi, távol attól, hogy annak dog-matikai értelmét elfogadjuk, tartjuk annak büszkén ethymologiai értelemben. Tekintsük példányképül kálvinista egyházunk iránti kötelességeink teljesítésében, és nem lesz szükség oly szomorú határozatok hozatalára, mint most kellett tenni közgyűlé-sünknek a 66. §. alapján. Jó kedvében adta nekünk a gond-viselés; tartsa meg még minékünk soká — soká bölcs ve-zérül.

T—f

T Á R C A .

Egyháztörténelmi adalékok.

(Folytatás.)

II.

A s.-pataki collegium gondnokaitól levél Teleki Mihály-hoz ugyanazon ügyben. 1670 febr. 16.

Generosissime Dne.

Nobis colendissime.

Servitiorum nostrum paratissimam Commendationem.

Istenben nyugovo néhai Tekintetes és Nagos gróf Re-dei Ferenc uram és szerelmes házastársa Tekintetes és Nagos néhai Gróf Bethlen Drusiánna asszony ő Ngok még éltékben ez mi megnyomorodott s árvaságra jutott pataki Scholánk épületére és hasznára Istenes buzgóságtól viseltet-vén, bizonyos legatumokat hagytak és conferáltak volt, kik-

ről elhittük testamentarius uraimék fundamentumos bizony-ságot tehetnének; de az mint veszük eszünkbe difficultast kezdvén tenni abban ő klmek. Ez levelünk praesentáló nem-zetes Besenyei Mihály uramra bizván ezen dolgunkat, kér-tük ő klmét, hogy az Méltóságos Fejedelem urunk előtt reprae-sentálja ezen legatumoknak állapotját. Högy kld. is, mint ke-resztyéni vallásának és ezen Sehólanak is egyik dajkája azon dolgot ő Naga előtt promoveálja, klmedet nagybizodalommal kérjük. Kiért hogy az ur Isten kldet megáldja s életét és egészségét számos esztendőig virágoztassa, szivből kívánjuk.

Datum in S.-Patak, die 16. Február Anno 1670,

Ejusdem generosissimae Dnis vestrae

Servitores paratissimi

N. N. Curatores Scholae.

S.-Pataclinae.

Kivül cím: Generoso Domino Michaeli Teleki de B. Jenő, Arcis et praesidii kúváriensis Supremo Capitaneo, Cotus (comitatus) Maramarosiensis Supremo Comiti ac Celsidmno. et simi Dni Principis Tranniae Consiliario et fautori nobis colendissimi no.

Eredetije a gróf Teleki-nemzetség közös levéltárában Maros-Vásárhelytt 734. sz. a.

8 kis gyűrű-pecséttel volt lepecsételve.

III.

Teleki Mihály válasza Bocskai Levelére.

Méltóságos ur.

Klmed utóbbi levelét becsülett. vettem, tudósítását és rólam nem feledkezését kldnek megszolgálom. Az dolgoknak vizsgálásához sem részem, sem creditumom nem lévén azokhoz szólnom, elhiszem, unalmas is volna sokaknál, igen szerencsétlen is lévén én gyakortáb a kikben leginkább biztam igen megcsalatkozván jó akaratjokban. Azt jó lélekkel írom, hogy eleitül, mitől fogva az magyar nemzetnek nyomorgatási alól való felszabadítására való kívánságát értettem, abban édes nemzetemet, úgy azzal együtt vallásomat igazán himzés nélkül kívántam vékony és csekély tehetségem szerint segítenem, kiben való fáradozásért, költségért lehetnek sok emberséges emberekkel együtt biznyságim, kiért bestelenítés, igaz magyarságomnak kétségben való hozása volt — úgy értem — jutalma; da így is Isten iteleti alá adom magamat, hogy én tovább is tiszta szívvvel kívánom, hogy elkezdett klték dolga szolgáljon nemzetünknek és vallásunknak javára előmenetelére, elnyomatott szabadságoknak helyben állítására. Ázonban, kldet kérem, hitesse el magával, hogy kldnek igazabb szolgája voltam, vagyok, mintsem gondolta, mig élek is leszek, ha miben parancsol.

Klmednek köteles szolgája

28 ápril, 1670. Szentpéter.

(A megelőző levélnek utolsó lapjára írva.)

IV.

Bethlen Miklós levele Teleki Mihályhoz, atyja egészségi állapotjáról. 1677 nov. 6.

Az szegény ur, az atyám, éppen bucsuzó félben, most egy hétig lakám ott, inter spem et metum lévén dolga, el kelle nagy kárba járó dolgaim és házamhoz hozó kis oekonomiam miatt jönnöm; de ha ugyan nem könnyebbedik, vissza kell mennem, bizonytalan lévén minden szempillantása, nem csak azelőtti nyavalyája miatt, hanem csodálatos hasmenés, bélfájás, étlen, itlan alatlanság miatt, úgy hiszem 78-ban nehezen ir szegény, az mint van. Szentmiklós, 6. nov, 1677.

Bethlen Miklós.

(Folytatása következik.)

Koncz József.

A magyar Protestáns Irodalmi Társaság köréből.

Abból az alkalomból, hogy a Prot. Irod. Társ. első kiadványai: a Protestáns Szemle és a linci békekötés története megjelentek s legnagyobb részben már ez utóbbi munka is szétküldetett, bátor vagyok, tisztelettel fölkeríteni mind-

azokat, a kik tagsági díjait még a mult évre sem fizették be, hogy tartozásaikat mielőbb törlesszék és egyszersmind legyenek szivesek, a folyó évre járó tagdíjait is beküldeni, nt. Horváth Sándor id. pénztárnok urhoz (Deák-tér 4. sz.) A tagsági befizetési cyclusra nézve a társulat az 1889 iki évet tekinti első évnék s innen számítja a kamatok, a rendes és pártoló tagsági díjak befizetési kötelezettségét. A folyóirat első füzete s a monografia is most megküldött mind azoknak, a kik a társulat tagjaiul jelentkeztek, tekintet nélkül arra, hogy vajjon tagdíjait befizették-e, avagy nem? Már a további kiadványok csak azoknak fognak megküldetni, kik tartozásaiknak a legközelebbi füzet megjelenéseig (febr. hó elejéig), legalább a mult évre nézve eleget teendek. Továbbá, tisztelettel kérem azokat a t. tagtársakat, a kik akár hibás eimezésnél, vagy irányításnál, akár pedig valamely más oknál fogva nem kapták meg a kiadványokat, holott azokra igényt tarthatnak méltóztassanak alólírottat egy levelező-lapon értesíteni, hogy a kiadóhivatal azonnal expediálhassa az eltévedt vagy elkésett példányt. Vannak különösen segédlelkész urak azokban az egyházkerületekben, hol a segédlelkészség teljesen magánügy, a kiknek tartózkodását egyáltalában nem tudja a szerkesztőség, s a kik, mikor jelentkeztek, még valamely alma mater növendékei voltak; de vannak számosan a lelkész urak között is, ki jelentkezés óta lakhelyeiket megváltoztatták s így a régebbi lakhelyre nekik küldött példányok, mint kézbesítetlenek jöttek vissza alólírottához. Saját érdekükben méltóztassanak mielőbb reklamálni. Végül, legyen szabad egyenkint és összesen ismételten felkérnem hazai protestáns közönségünket, hogy a magyarországi prot. stantizmusnak ezt az első közös vállalatát, a Protestáns Irodalmi Társaságot karolják fel melegen, szellemi és anyagi támogatással álljanak mellette. Legyen már egyszer szétszórtságunknak és eddigi partikuláris törekvéseinknek egy egyesítő erő s kapcsa. Legyen egy terrenum, a hol találkozzanak különben is egy célra: az isten országa építésére szentelt érdekeink, igyekvéseink. S ha miben együnk, vagy a másikkunk gyenge, pótoljuk ki egymás erejével. Hogy a protestáns szellem erősödhesse, minél mélyebb gyökeret verhessen a léleknek erejére, az egyházi köztudatot átalakító, azt megszentelő lélekre van szükségünk. A szent lélek erejét pedig, az új testamentum tanúsága szerint is, csak az együtt, az egy akaratból levő tanítványok nyerték meg. Egy közös fundamentumra kell építnünk. Ki aranyat, ki ezüstöt, ki drága köveket, ki meg csak fát, szénát, avagy pozdorját: de építnünk, de hordanunk kell. Hogy aztán mindennek munkája minemű legyen, majd a gerjesztett tűz megmutatandja.

Budapest, 1890. jan. 5.

Kenessey Béla,
a Prot. Irod. Társ id. titkára.

KÜLÖNFÉLÉK.

A sárospataki főiskola tanári kara emelkedett szellemű, meleg érzelmű és igaz hazafiasságtól lüktető levéllel járult Kossuth Lajos színe elé, melyre az adott aktualis alkalmat, hogy most éppen hetven esztendeje, hogy már életében halhatatlan nagy hazánkfia akkor e főtanodánk joghallgatója volt. Egyszersmind megküldvén az akkori 141 jogász névsorát, ez által a leggyöngédebb módon oly szép és mármár elmosodó visszaemlékezés-kre nyújtott alkalmat agg hazánkfia szívének, mely lélektani igazságon alapulván, teljességgel méltó a derék tanári karhoz.

= A „Sárospataki Lapokban“, Réthy Pál, gólopi lelkész, igen helyesen és alaposan felszólal, hogy a Károli

nevét, mely a három századdal ezelőtt divatos orthografia szerint iratott így és ma is ez áll bibliánkon, most, midőn emléket állítunk hallhatatlan nevének, állítsuk vissza a maga valóságos alakjában Károlyi-nak. A ki a felszólaló okait, bizonyítékait figyelemmel olvassa el, kétségen kívül elfogadja javaslatát.

= Megjelent és szétküldetett a „Prot. Szemle“ kettős füzeté már egy pár héttel ezelőtt. Egyházkerületünk elég szép számmal van képviselve a pártolók közt és olvasva a dolgozatokat, hisszük, hogy mindenki a legszebb reményekkel és várakozással van eltelve a méltó és folyton fokozódó folytatással szemben. Az elvetett mag kikel; bizonyára, teremni fog hatvan és száz ennyit.

= Megjelent a dunántuli egyházkerület lapja is, Révész Kálmán szerkesztésében. Üdvözljük, mert benne és általa a tisztességesen beszélő és jóra törekvő lapok száma egygyel szaporodott. Reméljük, hogy átesve a kezdet nehézségein, nagy szellemi erő-forrást fog képezni ott, a maga helyén. Nem tanácsképpen mondjuk, csak éppen mint meggyőződésünket, hogy a vidéki lapoknak mindenek felett saját egyházkerületük dolgaiban kell foglalatossáknak lenniök. He ezt a kötelességet jól betöltik, hasznára válnak a köznek is. Tudják ezt különben — Pápán!

= A Szentgyörgyi Lajos vezetése alatt levő kolozsvári k.-magyar-utcai népiskol két legszebb énekes fiu és leány növendéke ez évben is megkapta — két szép diszkötésű énekes-könyvben — az egyh. ügyek iránt féltő gonddal viseltető Bíró Mihály buzgó presbyter szives ajándékából az igazi bel-

becsrel bíró karácsonyi angyalfiát. Fogadja érte nemes példát mutató aa., a két ártatlan énekes hálás köszönetét!

= Zalathnai egyházközségünk javára az odavalló műkedvelők a lefolyt év végén előadást rendeztek, színre hozva az egyházközség lelkészének, Ferenci Istvának két vigjátékát. A jótékony célu előadás az ekklának 70 frt. jövedelmet hozott, a közönségnek pedig egy élvezetes estét szerzett.

= A kibédi nemes egyházközség papi állomására január 2-án történt meg a kijelölés. 27 folyamodó közül jelöltettek: Rákosi György, Kócsi Dániel, Csomor István, Nemes Ferenc, Balog Sándor, Juhász Sándor. A folyamodók között sok jeles volt és fájdalom, sok jeles kimaradt. A jelölő bizottság ülésén Vas Tamás, főjegyző elnökölt, az esperes érdekekelt fél lévén, minthogy fia is a pályázók között volt. Boldog új esztendőt!

= Hálás köszönet. Tekintetes Réthy János malombérlő, építész, és nője Nagy Juliánna karácsonyi ajándékul a kis-kendi ev. ref. templomi szószékre egy diszes kiállítású szép bibliát ajándékoztak. Fogadják érte a nemes szívű adakozók a nyilvánosság terén is magam és egyházam nevében hálás köszönetemet. Kis-Kenden, 1890. január 6-án. Nagy András, k.-kendi ev. ref. pap.

= Tudomásul. Az 1890-ki „Névkönyv“, melynek ez év el-sején kéznél kellett volna lenni, nyomdai akadályok miatt, néhány nap mulva fog megjelenni és szétküldetni. Az illetők szives türelmét, e pár napra, tisztelettel kérem. Zajzon János, püspöki titkár.

— *Hibaigazítás.* Szász Béla, t. barátunk és munkatársunk, arra kéri a szives olvasókat, hogy mult számunkban megjelent cikkében, a 3. lap második hasábján a második kikezdés 6-dik sorában, a »bástyává« szó helyett a »bábjává« szót olvassák.

HIVATALOS RÉSZ.

16—1890.

KÖRRENDELET.

Minden kollegium m. tt. elbíróságának, a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak tt. tanácsainak és az egyházkerület felülvizsgálata alá tartozó egyházak és alapítványok kezelő testületeinek.

Tapasztaltatván, hogy az egyházkerület felülvizsgálata alá tartozó számadások, törvényeink figyelmen kívül hagyása miatt, sok esetben elkésve nyujtatnak be Ig.-Tanácsunkhoz s már megtörtént az is, hogy a késedelmes betérjesztés miatt az őszi egyházkerületi közgyűlés idejéig nem voltak kiegyenlíthetők a felmerült számadási nehézmények, hivatkozással az 1875. évi egyházkerületi közgyűlés 102. j. könyvi sz. alatt hozott határozatára: felhívjuk az illetékes hatóságokat, tegyék meg intézkedéseiket, hogy a számadások minden évben ápr. elején s a folyó évben is legkésőbb április 15-ig felülvizsálatra betérjesztessenek.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1890. január 2-án.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

3473 — 1889.

FELHÍVÁS.

Az Erdélyi Gazdasági Egylet felszólítására az „Erdélyi Gazda“ és mellékletét képező Mészeti közlöny“ egy-egy előfizetési felhívását megküldve egyházmegyénk nt. esperes aifaihoz, felhívjuk figyelmüket, ezen lapnak papjaink, tanítóink körében meleg pártolására, ajálva az okszerű gazdaság vitelnek hiveink körében való ösmertetését. Tágkörű tapasztalat és ösmertet elsajátítása szükséges arra, hogy a földmivelő nép, a világ-verseny folytán a mindennapi megélhetést alig biztosító gazdaságot jövedelmezővé tegye s anyagi jóllété-

nek áldásaiból anyaszentegyháza iránti meleg ragaszkodását az egyházi szükségek hordozásában buzgó részvétellel kimutathassa.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, január 4-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos
ref. püspök, mint elnök.

1002—1889.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Kolozsvári lakos, Fülep Katica, férjét, Pap Eleket, ki őt 16 évvel ezelőtt hűtlenül elhagyta és azóta sem tartozkodási helye, sem életben léte felől tudomása nincs: ezennel hirdetményesen idézeteti válóperbe, mától számítandó hat hónap alatt, azon figyelmeztetéssel: hogy akár megjelenik, akár nem, válóperét a kolozsvári ev. ref. egyházmegye házassági törvényszékén meg fogja kezdeni és le fogja járni.

Az ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától.

Kolozsvártt, dec. 19. 1889.

Szász Gerő,
ev. ref. esperes.

1252—1889

MEGHÍVÓ.

A sepsii ev. ref. egyházmegyei közgyűlés tisztelt tagjait hivatalosan meghívom, a novemberi közgyűlés határozata szerint, 1890. év. január 23-án Sepsii-Szentgyörgyön tartandó egyházmegyei közgyűlésre.

Ezen gyűlésnek főbb tárgya lesz: a fő- és aljegyző, direktor, számvető, házassági és köztörvényszéki bírák, kijelölő papi-biztosok választása.

Egerpatakon, dec. 31-én, 1889. Csizsér Gábor, esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. JANUÁR 16.

3. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Autonomia.

III.

Hogy ez az autonomia, az egyén bensejében a lelkiismeret szabadságának, a hivek közösségében az egyházszervezet függetlenségének formájában, mi volt eleink számára; hogy mily mindenek fölött való értéket tulajdonított ennek általában és kezdettől fogva az egész protestáns világ: mindenki tudja jól, a ki a protestántizmus történeteit csak fölületesen is ismeri. Sőt, mindazokban a törekvésekben és küzdelmekben, a melyek az egyházi reformációt előkészítették; mindana csodálatos, igazán isten nevében folytatott harcban, melynek árán az Úr szolgálói és kevés számú harcosaik egy világ-hatalom ellenében tudtak diadalmaskodni, nem csupán a vallásos meggyőződés eszméit, hanem a társadalmi és állami élet összes tényezőit is szerepelteti e világtörténelmi nagy fejlemény, melynek hatása koránt sem szorítkozott csupán az egyházi élet szűk körére, hanem el-kiterjedt az emberiség minden munkakörére, átszüremlett, erjesztve, idomítva, átteremtve, a gyakorlati, a szellemi, a vallás-erkölcsi élet minden erezetén, új földet és új eget nyitva meg a véges munkák és a végetlen aspirációk számára.

A magyar protestántizmus keletkezésének, meggyökerezésének; az ellen-reformációnak; az elnyomatásnak, üldöztetéseknek s az autonomikus jogok visszavivásának, béke-kötések és törvény-cikkek által való biztosításának, történeteit pedig éppen előadni, megérteni és gondolni sem lehet Magyarországtörténelme nélkül, vagy talán még inkább, viszont és megfordítva.

Magunkat és olvasóinkat kisebbitenők, ha ezen a helyen magyarázgatni kezdenők azt a szerepet, a melyet a magyar protestántizmus a magyar nemzet és állam életében, a tudomány és

irodalom, a politikai és társadalmi alakulatok fejlődése rendén elfoglalt és betöltött s ha továbbá dicsekedve jegyzékbe vennők azokat az áldozatokat, a legértékesebb munkákat és legrettenetesebb martyromságokat, melyeket eleink hoztak, végeztek, türttek és diadalmasan kiálltak az autonomiáért, a vallás és egyház érdekében, emezt többre, magasabbra tartván mindamazoknál, még csak föl sem vétyve, egy pillanatra is, a kérdést, ha a választásnál amazokat fogadják-e, avagy emezt odaadják-e?

Tudjuk, látjuk, hordották a terhet, hogy biztosithassák a jogot s ennek védve alatt végezhessek a munkát, maguknak édes gyönyörűségére, utódaiknak áldott áldásaúl.

Annak a munkának romolhatatlan gyümölcseit birjuk most tulajdonunkkint, élvezzük ingyen örökünként.

S minő gyümölcsök ezek! A vallás tiszta tudományának, az egyház alkotmányának ajándékain kívül, közösségében élünk az anyaszentegyház egyetemének; élnek egyházaink, állanak templomaink isten dicsőségére, a hivek üdvösségére, zsonganak iskoláink a jövő biztosítására, világoskodnak kollegiumaink, főiskoláink, a milliókra és milliókra menő alapítványok, birtokok és élőtökék fundamentumán állva, hatva és kínálkozik örökre biztosítva az egymásra következő generációk végetlen sorai számára az autonomia végetlen munkamezeje, hogy bár szűkös kamatját lerójják évről-évre az erkölcsi, szellemi és anyagi tökékeknek, melyeket az ős-szerzőktől, a hódítók, verejtékezők és elvéreztettek után, örökölték.

Mi ez a munka az ősök által ily eredménnyel végzett munkákhoz képest, s mi adhatja nekünk, ingyen élvezőknek, bár halványan képzelt látszatát az élvezés jogcimének, ha nem legalább annak a könnyű munkának végezése, a melybe az ősöktől megszerzett s ránk örökítet

tulajdonnak bár megőrzése, élvezése és tovább örökítése kerül?

Ha e földi lét földi elhivatását a sironi tuli fény világosságánál tekintjük, saját, oly töredékes és csekélyke sikerrel járó vivódásainak magyarázatául találhatunk-e más rugót és mozgató erőt, mint az előzők iránti hálának, erőtelenségünkhöz képest mindig csak kis részben leróható kötelességeit és azt a legnagyobb felelősséget, melyet a mi maradékaink, a jövő e közbeeső láncszemének előidézésével vállalánk magunkra, saját elhatározásunkból: s e maradékok akaratának hozzájárulása nélkül? S a mi áll az egész emberiség életfolyamában elfoglalt s jól-rosszul betöltött pozíciókra nézve, vajjon ne állana-e azokra a kisebb körökre nézve, a melyeknek alkotó részecskéitől találjuk, érezzük és akarjuk érvényesíteni magunkat a mi konkrét hazánkban és nemzetünkben, a mi saját egyházunkban és vallás-közösségünkben? Nevezhetnők-e, hazugság és káromlás nélkül, magyaroknak, magyar reformátusoknak magunkat, ha ezeket a kötelességeket, ha ezt a felelősséget elútasítanók magunktól? Ha a multak alkotásait, vívmányait, teljes mértékben élvezve, elélnők, fölemésztienők egész örökségünket s a ránk következőkre biznók, hogy kezdjék elől a munkát, mert mi a megőrzés, a főtartás munkáját is igen terhesnek tartottuk magunkra nézve; mert nekünk jó kedvünkre és tetszésünkre volt ugyan, mit előzőink és elődeink ránk hagytak, de kötelezve nem éreztük magunkat, hogy következőink és utódaink számára is gondoskodjunk, ha nem többről, bár az ősi örökség továbbadásáról.

A világi törvények alkotói, igaz, eltörölték az ősiség intézményét, az érték forgalmának ez akadályá kellenlen gátnak tetszett a rohamosan szaporodó igények kielégítésében, a rozsdá és moly emesztő hatalmának alája vetett tőkék hajszájának e korában. De az az ősi örökség, melyet az emberiség közös munkája a haladás és művelődés kincseiben folyton halmoz és közhasználatra kínál; de azok a tőkék, melyeket az egyéni önállóság, a személyi méltóság az autonomia örök-köntartó értékeiben ma fognánk azonnal és bármely áron megszerezni és kivívni, ha nem örököltük volna, nem a mérő lánc szerint kiszakított latifundiumok, nem a nyereség versenyében

kockáztatott börze-vagyon természete szerint való s ezekre nézve az ősiség ember-voltunkban van elévülhetetlen módon begyökerezve oly institúcióként, a melyet sem a császárok és hadseregeik, sem a római pápa és festett átok-villámai, hanem egyedül az egyének maguk semmisíthetnek meg és pedig egyedül magukra nézve, s ezt is csupán autonomiájuk alapján.

Szász Béla.

A sepsi-szentgyörgyi Mikó-iskola.

A „Székely Nemzetből“ vesszük át e szép dolgot.

Örökre emlékezetes marad a magyar nemzeti közművelődés történetében Sepsi-Szentgyörgy rendezett tanácsu város képviselőtársaságának jan. 9-ki közgyűlése. Az a határozat, melyet a Mikó-kollegium kiépítése érdekében hozott, fényes lapokra tette érdemessé a képviselőtársaság jelen volt tagjának nevét.

Ez a város, mely a közművelődés fejlesztése terén annyi jeles ténnyel emelte ki magát a társadalom jobbjai között, mai közgyűlésében a Mikó-iskola mintagimnáziummá kiépítését vállalta magára.

Alább teljes szövegében veszik olvasóink az ide vonatkozó határozatot. Nem kell azt kommentálni; nem kell azt magyarázatokkal kísélni: a ki azt elolvassa, egy-egyel több ténye fog az előtt állani, Sepsi-Szentgyörgy város lelkes közönségének, a mely a székelyek magasabb rendű kulturái igényeit akkora áldozatokkal szolgálta mindenha.

Nagy ősök méltó unokái. Méltók a legteljesebb elismerés adójára.

Fen fog a nevük maradni: a Mikó-kollegium homlokzatán ott fog ragyogni ez az áldozatkészség, ez a hazafias cselekedet, a mi időtlen időkig beszélni fog hazafiságról, áldozatkészségről késő unokák késő ivadékaik előtt is. Ez az emlék az, a mi „aere perennius“ s a mi Sepsi-Szentgyörgy város közönségének emlékét örök időkre szólóvá tette. Főtiszteletű Szász Domokos ref. püspök levelét, melyet a képviselőtestülethez intézett, ismerik már e lapok olvasói. A határozat pedig, melyet a képviselőtársaság egyhangulag, nagy lelkesedéssel hozott meg, itt következik:

A képviselőtestület mindennek előtt örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy főtiszteletű és mélt. Szász Domokos püspök urnak, eme nemes város diszpolgárának, hozzá intézett meleg hangu üdvözlétére a testvéri és hazafias szeretet legőszintébb érzései között kifejezze rokonszenvét és bizalmát azon kiváló főpásztor iránt, a ki a magyar nemzeti művelődés nagyfontosságú missziója keretében első helyen részesíti gondoskodó figyelmében Háromszékvármegye középiskoláját, a sepsi-szentgyörgyi Miko-kollegiumot. Városunk közönsége valamint a mult időkben, úgy jelenleg és jövőben is hazafias kötelességeinek egyik legszebb feladatát abban kívánja megoldásra juttatni, ha a székely lakosság nagy áldozatainak árán

létesült és nagy alapítója nevét hordozó középiskoláját, a Mikó-kollegiumot tőle telhetőleg istápolja nemzeti célú elhivatottságának megvalósulásában.

S mert az előbb olvasott főpásztori levél ama kegyeletes aggodalmának ad hangsúlyozott kifejezést, hogy az államtól netalán nyerhető építkezési összeg címén azon intézet eddigi autonomikus jogállását s azzal együtt a Mikó-alapítványt is elveszitheti: képviselőtestületünk nem tartózkodik kijelenteni, hogy egy felekezet nemzeti kulturmissziója közben létező intézmény autonomikus jogállását, vagy jellegét letörültetni, éppen nem óhajtja. Ennélfogva, képviselőtestületünk a maga részéről hazafias készséggel igéri meg a tőle kért támogatást s a tervbe vett építkezések körül teendő szolgálataira nézve a következőkben foglaljuk össze ajánlatait:

1. A Mikó-kollegium udvarán lévő s jelenleg a Sz. Nemz. Múzeum helyiségül szolgáló épületnek a középiskola céljai szerint való átalakítását magára vállalhatja Seps-Szentgyörgy város közönsége, de aggodalmai vannak, ha vajon egy teljes berendezésű s a középiskolai oktatás és nevelés céljainak megfelelő gimnázialis építkezés keretébe egy ideiglenesen átalakított, ugyyszólván, toldott-foldott épület beillik-e s nem fog-e pár esztendő alatt ismét beállni a szüksége az így átalakított épületrész újból való alakításának, vagy éppen eltávolításának. Ezért, képviselőtestületünk a kollegium telkén lévő összes régi épületek lerontását óhajtja inkább, olyformán, hogy ezek helyébe építtessék ki a kollegium épületének egész déli szárnya. Erre nézve, óhajtana a képviselőtestület, ha a főtiszteletű püspök ur a nmélt. vall. és közoktatásügyi m. kir. miniszterium által egy szakértő leküldetését eszközölné ki, a kinek a helyrajz felvétele után teendője lenne, a középiskolai oktatás és nevelés kívánalmaihoz minden részletében alkalmazott épülettervet elkészíteni, hogy egy modern középiskolai berendezés aprólékos és ideiglenes építkezések helyett egyszer-mindenkorra létesülhessen. Az így elkészült terv szerint, az építkezést képviselőtestületünk házilag — mert anyag-beszerzésekben és munkások előállításában sokkal jutányosabb — kezelteni és költségeit hordozni, elvállalja.

2. A mindenestre tetemes költségek hordozásához nyisson utat főtiszt. püspök ur ő méltósága Háromszék-megye közönségének is. E célból főhivandók lennének főtiszt. püspök ur által Háromszék-megye nagytiszteletű eszperesei, hogy hiveiket hazafias és minél nagyobb arányú adakozásokra felszólítsák.

3. Főtiszteletű püspök ur ő méltósága a kormánytól, vagy az egyházkerületnek ilyen célokra rendelkezésre állható alapok valamelyikéből eszközölne ki építési segélyt.

4. Az adakozásokból és felsőbb helyről beveendő összeget képviselőtestületünk kiegészíti s az építési munkálatokat ezen összegen felül a maga erejéből befejezésre juttatja.

5. Együttal kéri képviselőtestületünk főt. püspök ur ő méltóságát, hogy a Mikó-kollegiumot illető s az egyház és állam közötti megkötött szerződésnek egy hiteles

példányát kegyeskedjék az építési munkálatok megkezdése előtt a közönség rendelkezésére bocsátani.

Ezen határozatnak indokolt kísérelő jelentéssel való megküldésével főt. Szász Domokos püspök ur ő méltóságához, a város polgármestere bizatik meg.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, jan. 5—6.

(Vége.)

A kolozsvári kollegium több idő óta fáradozik tanárai nyugdíj-alapjának létrehozásán s most eljöttnek látta az időt a nyugdíj-intézet szabályzatának megállapítására, kérve fölterjesztett tervezetének megerősítését. E szerint, a r. tanárok, kivételesen a kollegiumnál más minőségben működő tanerők is tíz évi szolgálatuk leteltével 40, azután minden évi szolgálat után 3—3% nyugdíjban részesülnek, utóbb élvezett egész javadalmukhoz képest, sőt ezuttal, nem csak a kolozsvári, hanem más kollegiumnál töltött rendes tanári szolgálat is beleszámítandó, az előjáróság külön határozata szerint. Miután, azonban, a nyugdíj-alap ez idő szerint, csak tizennyolcezer frtra rug, a szabály-tervezet egy szakasza a kollegium közpénztárát kívánja kötelezni, hogy az alap kamatainak netaláni hiányát a főnforgó szükséghez képest pótolja, az előjáróság, egyszersmind, útasítván tanári karát arra is, hogy az alap gyarapításának újabb forrásait keresse föl és proponálja. Az Igazg.-Tanács, azonban, tekintve az alap csekély voltát, nem tartá megengedhetőnek, hogy a kollegium közpénztárára ily ki sem számítható jogi kötelezettség neheztessék, kivált, miután kollegiumaink, ez idő szerint, maga a kolozsvári is, mindig igyekeztek s tudtak is eleget tenni kiérdemült tanerőik iránti morális kötelezettségüknek; mihez képest, elvárva az alap további gyarapodását, ez úttal nem erősítette meg a szabályzatot, főntartván a netalán előforduló esetek fölött a külön előterjesztések alapján való határozathozatalt.

A közművelődési egyesület választmánya több rendbeli függő ügyre nézve közli határozatait. Így az annak idején részletesen ismertett egyeztető bizottsági megállapodások közül elfogadta a m.-n.-zsombori iskolára nézve az egyházközség egy pusztá belsőségének az iskola telkéhez való csatolását, valamint a kántor-tanítói javadalom évi 84 frtjának a tanító részére való átbocsátását, minek ellenében a tanító mindig református lesz és kántori teendőinket is végzi. Ugyanitt említjük meg, hogy az Emke-iskola gondnoksága, az iskolai folyó szükségek pótlására némi segélyért folyamodván, e címen évi 20 frtot szavazott meg Ig.-Tanácsunk. Ellenben, a felekezeti iskolára vonatkozó egyeztető-bizottsági megállapodást, mely szerint az iskola és imaház építése, valamint a tanítói javadalom fedezése az egyesület és az egyház bizonyos arány szerint megosztott közös terhe lett volna, a választmány azon a címen útasítja vissza, hogy a m.-madarasi egyházközség, melynek a feketei telep filiája, mind a nemzetiség, mind az anyagi erő szempontjából, elég erős az ottani szükségek fedezésére.

Viszont, elfogadta a választmány azt a megállapodást, hogy a jövőben 32 évre megszavazandó segélyek, ha a javadalmak igazoltan méltatlanoknak bizonyulnak a segélyre, időközben is megszüntethetők, azzal a kiegészítéssel, hogy az egyesület és az egyház közt ily kérdésre nézve fölmerülő pör esetén, választott bíróság döntsön. Végül, a gógáni tanítói állomásra okleveles tanító választatván, a választmány a vett értesítésre folyóvá tette az állomás részére föltételeesen megszavazott évi 125 frtnyi segélyt. Az Igazg. Tanács mindez értesítéseket tudásul vette, a feketei iskolára nézve kimondta, hogy az egyházmegye útján fogja a félbeszakadt ügyet tovább folytatni.

Az cserébegyi kántor-tanítói lakás újra levén építendő, a műszaki előadó által némi megjegyzésekkel elfogadásra ajánlott terv és költségvetés jóváhagyatott, elfogadtatván a föltüntetett fedezeti mód is.

A templomot építő nyéni egyházközség a testvér-superintendenciák egyházközségeihez segély-kérő ivatek kívánván küldeni, e határozata helybehagyását kéri. Miután, azonban, az egyetemes konvent 1884. évi tavaszi ülészekán kimondta, hogy a közalap létesültével ily segély-kérő mód többé nem engedélyezhető, az Igazg. Tanács az egyházközség kérését nem teljesíthető; figyelmeztette, azonban, az egyházközséget, hogy országos segély-kérés iránti engedélyért folyamodhatik, hatóságunk útján, a m. kir. belügyminiszterhez, útálva a miniszter 1882. évi körendeletére, mely az ily engedély föltételeit szabja meg.

A brádi egyházközség, papja 500 frtnyi fizetését évi fölöslegeiből, több éven át s külön engedély mellett, 100—100 frttal pótolta, most pedig e fizetés-javítást állandósítani kívánja. A pótlék alapja ki levén mutatva, az Igazg.-Tanács készséggel egyezett bele a kérés teljesítésébe.

A harcói volt levita részére a m. é. konvent 50 frt segélyt szavazott meg a közalaphól; a javadalmas, azonban, meghalt, mielőtt e segélyt fölvehette volna. Az egyházmegye most fölfejt, hogy a halál a segély megszavazása után négy hóval történt s hogy az elköltözött után adósságok maradtak egyházközsége javára is, kéri, tehát a segély-összeg kiszolgáltatását ez adósságok törlesztésére. Az Igazg. Tanács ez okok fölSOROLÁSÁVAL, engedélyt kér a konventtől, hogy a segélyt e célra kiadhassa.

A görgényi egyházmegye, egy előfordult esetre hivatkozva, megerősítését kéri ama határozatának, melylyel egy ápril 26-dikán meghalt pap egyházközségében a szept. 29-dikéig (a kegyév kezdetéig) végzett adminisztráció költségeit a kegyjavadalmas özvegyvel kívánja hordoztatni, kérve, egyszersmind ez elv általános érvényesítését, miután a törvény az ily esetekről nem gondoskodik. Az Igazg. Tanács a konkrét esetre vonatkozó határozatot helybehagyja ugyan, de az általános szabály megalkotását a közgyűléstől fogja kérni.

Ezekon kívül elintéztetett több kisebb jelentőségű kérdés.

É—n.

Az egyházmegyéből.

Kovászna tavasza.

Bizonyára örömmel tölti el szívét minden jó református embernek, ki csak érzi, hogy az egyes egyházközségek hitéletében és felvirágzásában él és virágzik isten dicsőségére és a hívők üdvének előmozdítására az anyaszentegyház, midőn az emberi számítás szerint biztosnak tekinthető jelekből ama megnyugtató biztatást vonhatjuk el, hogy egyházkerületünk egy, a közel mult nehéz viszontagságai között elhomályosult nevű egyházközsége újra visszanyerte a ker. hitélet ama fénysugárait, a szeretetet, hitet, buzgóságot, egyetértést, melyek régi tündöklését ismét vissza fogják varázsolni. Értjük, a kovásznai tekintélyes egyházközségnek a beállott új évben, élén új lelkeszéval, a szivekben új, nem megvásárolt, hazug és hideg, de őszinte és igaz lelkesedéssel új életre ébredését.

Valóban, igen találóan hangzott az igehirdető ajkáról, hogy rideg, zordon tél után, feltűnt a szelid, biztató tavasz. Igen, enyhébb időszak, tavasz következik a kovásznai ref. egyházközségre. Megjött fecskékünk is immár, mint a kikeletnek hirnöke, ifju, munkabíró, szép tehetségű és komoly törekvésű lelkészük személyében! Vagy tán „egy fecske nem csinál tavaszt? Valóban, ezer sem. De, viszont az egy sem jöhet másképp bátorsággal, mint a tavaszi napsugár hívogatóására. S csakugyan, őt nem a balsors vésze üzé, mintegy bizonytalan menekvés helyre, hanem a hivek őszinte, önkényes és általános szeretete és ragaszkodása, ez a legbiztatóbb tavaszi sugár vonzotta, hogy számukra az élet forrásának megnyitója legyen. Igen, mert még korábban megjött a már csakugyan tavaszt csináló fecske, melynek távol léte okozta a tél zordonságát: az egyetértés lelke; ez volt a kikelet előhozója, hogy emez ismét hozza el ama másik fecske-madárt.

Hogy e szebb jövőt biztosító egyetértés, az új lelkeszéshez való ragaszkodás valóság, azt a lelkész fogadási és beiktatási, illetve, beköszöntési ünnepélyek a leghivebben vissza tükrözik. Január 3-án érkezett az új lelkész és bátyja tiszt. Szóts Sándor, mint beiktató lelkész, tktk Deák Imre ur fogatán a fogat tulajdonos, az egyház számadó gondnoka és még egy tekintélyes egyháztág társaságában. Nagy sokaság vonult lobogós bandériummal a szomszéd Páké községig az érkezők elé, hol Deák Domokos nagybirtokos szives szavakban üdvözölte a nép nevében az érkező lelkészt, mire a lelkész röviden és velősen válaszolt. Virág-csokrok átadása, költsönös üdvözetek után, öröm-zajjal vonult elől a bandériummal Kovásznára a lelkészét kísérő nép, hol a csinos diszkapunál Csia György egyhm. algondnok, kovásznai egyháztág mondott szives „Isten hozott“-at, majd a papi lakon id. Deák Károly az egyház főgondnoka fogadta szívélyes szavakkal az új lakót, mely üdvözeteket a lelkész őszinte szavakban viszonzott.

Ez első öröm-nyilvánulás után egy napi szünet következett, hogy annál fogékonyabbak legyenek a szívek a magi lelki élvezetre, mely 5-én, a beköszöntés napján várt. E nap már nemcsak a kovásznai egyház, hanem az orbai egyházmegye, sőt sok tekintetben Háromszék megye ünnepe volt. Hisz, ott voltak nemcsak az egyházmegye ml. gond-

noksága és papi kara, de az egész megye területéről a közéletnek sok jeles harcosa, hogy többet ne említsünk a nevelésügy első apostola, kinek keblében az őszinte lelkesedés és mély belátás, a tiszta kálvinista hit és erős magyar nemzeti érzület oly szépen olvadnak össze, (ki nem engedheti meg, hogy a magyar virtus kizárólag a székely nációnak vindikáltassék!) vármegyénk kir. tanfelügyelője, környezve a tanítói kar derékjai által

A harangzúgás hivatása alatt már teljesen betelt a tágas templom helyi és vidéki közönséggel. A szokásos ének elhangzása után, tisz. Szűts Sándor dévai lelkész lépett, mint beiktató, a szószékre. Bár kissé szokatlan, hogy más egyházmegyei lelkész, de minden visszatetszés nélküli volt, hogy a lelkész testvére a beiktató. Szűkebb terünk, minthogy részletesen mondhatnók el, mily találó képekben rajzolta a beiktató az egyházközség megújulását, a papi állást, a pap és hívek viszonyát, egymásiránti kötelességeiket, szolván mélyen megszivlelni méltó intéseket úgy a gyülekezethez, mint az új lelkészhez; végül könyörgött a gyülekezethez és annak pásztoráért. Ezután az ifjabb dalkar éneke alatt (dicséretre méltó törekvés: Kovásznának két dalkara van) az ifjú lelkész váltotta fel bátyját a szószéken s istenhez bocsátott buzó ima és az idősb dalkar éneke után a Zsoltárok és Cselekedetek könyvéből választott igék alapjá ifjúi hévvel, szónoki erővel tartotta meg tartalmas beköszöntő beszédét. Felmutatta

bizodalmanak erejét, az isten kegyelmében; és boncolta tartalmas fejtegetésben, mire hívják el a ref. papot, mire hívták és mily erő hozta őt. Végül, a dalkar éneke után ismét istenhez fohászzkodott, mivel a ceremonia nélküli és mégis a szívek mélyére ható ünnepély véget ért.

Mi természetesebb, minthogy az ünnepély és az ezt követő presbiteri gyűlés után, kedélyes közebéd következett, melyen tartalmas felköszöntők fokozták folyton a lelkesedést. Lelkes viszhaugra talált az első, egyházkerületünk főpásztorára mondott köszöntő, mint a kinek a kovásznai egyházi élet megújulása bizonyára legigazabb örömére van; a közérület nyilvánult tovább az új lelkész, mlt. Donáth József gondnok a beiktató lelkész, az esperes, a kir. tanfelügyelő és főszolgabíró felköszöntésében. És ki tudna számot adni ama vég nélküli méltató megemlékezésekről, melyek különösen az egyházmegye atyja, rá nézve kevés a gondnok név, mlt. Donáth József lelkesítő történelmi reminiscenciái és a kir. tanfelügyelőnek, őt pappá avató mély értelmű fejtegetései által élénkítve, az együttlét utolsó pillanatáig fokozák a nemzeti érzés tüzeit a vallásosság oltárán.

A legjobb hangulatban, a legbiztatóbb reménnyel osztott szét a társaság hat óraker; minden szív óhajta, hogy a jóságos isten áldja meg az új pásztorát és ő vele áldja meg a kovásznai ref. egyházat.

Orbai.

T A R C A

Egyháztörténelmi adalékok.

(Folytatás.)

V.

Bethlen Miklós levele Teleki Mihályhoz, atyja Bethlen János temetéséről 1678. február.

Az szegény atyám haláláról az napokban irtam kldnek, most visszük szegényt Teremibe, hogy osztán onnét Vásárhelyre vigyük temetni. Én ugyan bizony Szebenbe temettem volna, de az pestis, mely most Enyeden és más scholáinkban grassal, azt elbontá, az nem lehetvén Keisden (Szász kézd.) javallottuk mind én, mind öcsém uram; de abban is akadály találtatott, hallatott szegénynek sokszori szava, hogy Vásárhely egész reformata ekklesia, és oda beneficiumot is comferált, temessék oda, úgy látom az asszonynak is ahoz van nagyobb kedve. Zászlót szegény, meg tiltotta sokszor, hogy ne csináltassunk, Bánfi, Rédei uraméknak is az tetszik, ahoz képest talám az öltöztetett lovak is haszontalanok. Egy tafota lobogóval s egy bakacsinos lóval, ha leszen csak; chár-ták, cimerek lesznek, sokára nem is halasztjuk, mind az asszony s mind én bizony igen akarók ha kld jelen lehetne az temetésen. Különb is úgy tudom, hogy kldet testamentumában is kérte felesége, gyermeke gondviselésére. Én megvallom, hogy attól tartok, valamely alázatoságot követünk temetésén, azt nem a keresztyénségnek, hanem minapi boldogtalanságának és rész szerint az mi fősvénységünknek fogják az gonosz nyelvek tulajdonítani, melyre nézve én bizony az én voxommal zászlót és minden pompát elkövetnék, de az én tanácsom sem minden tehető itt. Kérem kldet, candide írja meg tetszését, mit javal, mert még

is ha boldog állapotjában holt volna meg, úgy az alázatos-ság becsesebb volna, így félek, merő becstelenség leszen. Ugyan igen kérem kldet, voltaképpen irjon felőle, mert nagy vélekedésben vagyok miatta. Ezzel ajánlom isten oltalmába kldet. Ekemező, 18 február. 1678. Kld. köteles szolgája, komja Bethlen Miklós.

U. i. Én immár az gyűlésre nem mehetek, isten áldja meg urunkat, ez esetre nézve megengedett ő naga.

Eredetije a gr. Teleki-nemzetség levéltárában M.-Vásárhelytt. 212 sz.

VI.

Teleki Mihály házassága 1661-ben Toldi Miklósnéval, 1658. v. 1659-ben tatár-rabságban elhalt Toldi Miklós özvegyével, Vér Judittal.

Édesem.

Istennek hála, jó egészségben vagyok. Ha Isten engedi, egészségemet adja, Fejedelem parancsolatja nem érkezik, azon vagyok teljes tehetséggel, holnap meginduljak s az jövő pénteken veled vendégeskedjem, azon éjszaka veled is háljak, ha nem félnél az pestistül. Most nem tudom bizonyosan, hogy melyik uton menyek, mivel Hosszuaszon is volna dolgom; ha azon talállok menni, félek igen az Maroson által nem mehetvén, pénteken olykor oda nem érkezhetem, hogy a dolog kíváltképpen az esküvés végben mehetne; ha valamint a dolog úgy talál esni, ennek tulajdonítsad; mindazon által, ha az egyenesre talállok menni, csütörtökön én is Gáldon*) közel hozzád hállok, tudositlak én mentest mindenekről,

*) Toldiné Krakkóban lakott.

izenvén Váncsa uramtól. Adja isten, lássalak jó egészségben. In Buza, die 22. febr. 1661.

P. S. Ugy készülj, szombaton el kell jönnünk onnét, ökör-szekerek is legyenek készen.

Igaz jó akaró *Teleki Mihály,*

Külső cím: Nemzetes Toldi Miklósné¹⁾ jó akaró asszony adassék. Eredetije a gr. Teleki-nemzetség levéltárában. 669. sz. alatt.

*
Rosályi Kun István 1658. január 6-án ir Toldinének s kérdezi, tud-e valami bizonyost, hallott-e férjéről, mert az ő „szolgái azt mondották, hogy beszéltek oly katonákkal, az kik onnét az Tatároktul szabadultanak, az kik azt mondották bizonyosan, hogy akkor még, mikor ők előttek szemekkel látván, életben hagyták.“

Szalontai Toldi György 1659 szeptember 19-én már ezt írja Toldi Miklósnének: „Klmednek bizonyosan irhatom az szegény bátyám uram halálát, mert az Kállai hadnagy Kászonyi Boldizsár uram mostan szabadult ki s ü kegyelme mondja bizonyosan, hogy szemeivel látta fogságában szegény bátyám uramot, hogy Isten ez világból kiszólitá, az melynek kegyelmed bizonyosan végére mehet Kászonyi, vagy Katrányos uramnál.“

VII.

Vásárhelyi Péter enyedi tanár (1659—1666-ig) levele Veress Péterhez Teleki Mihály szentpéteri gazda tisztjéhez. 1665. aug. 13.

Isten minden jókkal áldja kedet!

Klmed levelét vévén uram, csak igen rövideden felelhetek reá, minthogy a klmed embere siet. A mi azért az ur Teleki Mihály uram ő klme keresztyénségéből szegény schoolánk segítségére való beneficiumát illeti, arról maga ő klme a közönséges catalogusban ilyenformán ir: Buza cub sax. 30. Bor egy negyvenes. Vágó marhára flor 8. Bárány nro. 16. Lud 4. Tyuk 25. Kása cub sax. 2. borsó cub. sax. 1. Árpa cub 3 Sajt nro 4. Tömlő turó 1. Méz hat ejtel. Vaj hat ejtel. Káposztafő 100. Zab cub. 20.

A mi pedig az író diák dolgát illeti, szeretettel igyekszem rajta, csakhogy most hertelen nem lehet, nem is gyűltenek még össze deákink, kik a nyárra kiszéledtenek volt, noha már isten segítsége által szintén egy hete, hogy a tanítás beállott. Isten jó egészségben éltesse klmedet. Igen hamar Enyeden 13 o. August 1665.

Klmednek szeretettel szolgál *Vásárhelyi Péter.¹⁾*

Cím: Nemzetes Szpéteri Veres Péter uramnak, Teleki uram ő klgme gondviselőjének, nekem jóakaró uramnak adassék.

Kivül Teleki saját kezüleg ezt jegyezte rá: Ha káposzta van annyi adjon száz fejet káposztát.

Eredetije a Teleki nemzetség közös levéltárában M.-Vásárhely 844. sz. a.

VIII.

Szelepcsényi György, esztergomi érsek levele Vesselényi Pálhoz 1681.

Isten minden kívánta jókkal áldja meg kgedet.

Minémü nagy inclinatioval s kegyelmességgel legyen ő

¹⁾ Vásárhelyi Péter meghalt 1666-ban, Szathmári Baka Péter tartott fölötté gyász-beszédet május 16-án: „Illyés prófétának elragadtatása.“ Nyomatásban a Teleki-könyvtárban 45 e könyvtári sz. alatt. 4 r.

felsége kkgkhez mindnyájokhoz tovább is, már ez előtti levelemben (melyet erdélyi püspök uram által postai alkalmatossággal juttattam kgd. kezéhez) megirtam, és nem kétlem, bűvön informálta azon püspök uram is kgedet mindenekről. Mivel azért istennek jó voltából az országgyűlésének terminusa már beérkezett és mind klgmes Urunk, mind peniglen az Regnicolak is naponként Sopronba gyülekeznek. Édes gyermekim, most ezen jó alkalmatossággal ragaszkodjanak kgltek ő felsége kegyelmességéhez s hitesse el valóságosan magával, hogy nemcsak kiváltképpen való kegyes királyok kglmetek mlndnyájoknak, hanem attyak is olyan, kit elegendőképpen le nem irhatok. Nemzetes Vannai György és Nagy Zsigmond által (közölvén ő kglmekkel bizonyos ő felsége nekem írott levelét is.)szóval mindenekről bővebben izentem. Végezetre kívánom, hogy isten ő szentfelsége engedje kglmeteket mind fejenként látnom szerencsésen, az ő felsége és ez szegény haza hasznos szolgálatjában, assecuraltatván bizvást magát abban kgltek, hogy természet szerint kegyes és kegyelmes ura vagyon kglmeteknek, kiről bizonyoságot tehet felül megirt Vannai György és Nagy Zsigmond uram. Ezzel maradtam kgltk Bécsben 28. ápril 1681. Mindenkori jó akaró attya Szelepcsényi György, esztergomi érsek. P. S. Szemben lévőm velem Badensis herceg, ugy Svarcenberg herczeg is, ajánlják ő kglmek jó akarattjokat kglmetek.

Külcim: Tekintetes és Ngos Hadadi Vesselényi Pál kedves fiam uramnak ő kk.

Másolatban a Teleki-levéltárban 869. sz. a.
(Folytatása következik.)

Koncz József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Károlyi-émlék-szobor és alap. Ezennel megkezdjük közlését amaz adományoknak, melyek egyházkerületünk-ből e szép és magasztos célra befolytak. Nem hisszük, hogy legyen egyetlen egy közintézetünk, egyházunk és paptársunk, ki jogot ne formálna magának ama dicsőségéből, hogy a nagy biblia-fordító ez idő szerinti megörökítéséhez egy porszemmel járult. Nem kötelesség ez, hanem szent jog, melyet a ki nem vesz igénybe, megtagadta lételének célját. Fillérekről van szó. Szívesen kérjűk az illetőket, hogy adományait vagy az Igaz-Tanácschoz, vagy hozzánk mielőbb beküldeni sziveskedjenek. A máj napig a következők jelentkeztek: Az erdélyi ev. ref. egyházkerület 100 frt. Szász Domokos, püspök, 25 frt. Szász Gerő, esperes és közjegyző 10 frt. Gyarmathy Miklós 5 frt. Domokos Antal 2 frt. Szabó Károly 1 forint. Deák József, pénztáros 1 frt. Kolozvári Sándor 1 frt. Dr. Vályi Gábor 1 frt. Herepei Gergely 3 frt. D. K. 1 forint. Szász Béla 1 frt. Geréb Márton 2 frt. Felméri Lajos 1 frt. Székely János 1 frt. Parádi Kálmán 1 frt. Dr. Sárkány Lajos 1 frt. Dr. Török István 1 frt. Balogh Károly 1 forint. Szathmári Ákos 1 frt. Dr. Csernátoni Gyula 2 frt. Baló Sándor 1 frt. Dr. Bartha János 1 frt. Balogh György 1 frt. Graf Jakab 1 frt. Hegedüs István 1 frt. Zajzon János, püspöki titkár 1 frt. Összesen: 168 frt.

— Nem csak Németországot, hanem az összes protestáns világot méltó gyász érte dr. Hasé Károlynak f. hó 3-án Jénában történt elhalálózásával. Nem hisszük, hogy legyen egyetlen paptársunk is, ki a legnagyobb kegyelettel ne gondolna ama hatalmas szellemre, ki hatvan esztendőn keresztül megszűnés nélkül ontotta mély protestáns hitének, és gazdag tudásának soha el nem évülhető áldásait. Mint

egyházi történetíró, mint dogmatikus és polemikus egyíránt nagy és határmutató művekkel jelzi a századot, melynek fényéhez oly sokkal járult lelkének sugaraiból. Az ő hatása még hosszú időken keresztül fogja termékenyíté tenni a protestáns világ törekvését, békitvén a történetet a józanészszel, az egyén függetlenségét a keresztyén közösséggel és teremtve mindenütt élő kegyességet, józan bírálatot, gyakorlati egyházias életet és oly szellemet, mely büszkeségét az ember méltóságában találja meg. Emléke előtt a legmélyebb kegyelettel hajtjuk meg fejünket mi is, mint oly férfi előtt, ki az igazság folytonos keresése, hirdetése és a tudomány predikálása által nem csak szíveket nyert meg az öröklévalóságának, hanem különböző népeket vitt fogva isten országának. Emléke áldott legyen!

= A berlini missio-egylet jan. 5-én tartotta meg évi rendes közgyűlését, melyen az ünnepi szónok beszámolván az eredménykről, jelentette, hogy a múlt esztendőben az egylet a japáni és khinai missióra több, mint két millió márkát fordított. Ezek nem is angolok, hanem németek és beszél felőlük az említett áldozat. Nő hát, mi megelégszünk, hogy szidjuk a németet, de még a domestikát sem fizetjük; sőt akadnak olyan derék hazafiak, kik megkísérlik, lázítani ellene. Hogy derék nép vagyunk, azt el nem vitatja tőlünk senki; élő hittal bíró protestánsok vagyunk-e erre feleljen kiki lelkiismerete szerint, és hajolják meg a berlini missio-egylet előtt.

= Papi beköszöntő. A hadadi ev. ref. egyházba új esztendő első napján érkezett meg ujonnan választott papja, Kovács János, a ki férfi korának delén levő férfi és családjával az alsó-szopori állomásnál szállott ki. A szának hosszú sora várta a közbizalmat és szeretetet kiérdemelt új lelkipásztort és gyorsan repültek az állomástól Hadad községéig, a hol a községnek ifja, örege összegyűlvén, várta az érkezőket s szívélyes üdvözet után az egész nagy közönség kísérte végig az utcán a papi házig. Folyó hó 5-én foglalta el ünnepélyes hivatalát az esperes vezetése mellett Kovács János. Az új papot a templomban szívélyes s meleg szavakban mutatta be az esperes az egyház hiveinek, a kik a szó szoros értelmében a templomnak minden zugát betöltötték és a legfeszültebb figyelemmel vettek részt az ünnepélyben. Az esperesi felhívásra Kovács János felmenvén a szószékbe, szívből jövő és szívhez szóló hangon hitja fel hivatását, hogy szeressék egymást s mutatta ki, hogy a pap működése is csak akkor lehet áldásos, hogy ha a szeretet lelke vezeti tetteiben. Az ünnepély díszét emelte a helybeli dalárdának alkalmi két éneke, mely csak egy rövid esztendei működésnek eredménye és dicséretére válik Szakács István tanító urnak. Isteni tisztelet végezte után az iskola nagy tantermében, a presbyterium teljes száma előtt, történt meg a hivatalos átadás. Ez egyszerű, de felemelő ünnepélyen jól esett a szomszéd paptársak közül ott látni Szabó Pál diósadi, Béci Miklós h.-nádasi és K. Nagy Elek bogdándi paptársainkat. Az ünnepély végeztével a vendégek és a helybeli értelmiség tek. Szántó Károly jószágigazgató ur házához voltak hivatalosak és költöztek el egy kedélyes ebédet. Üdvözljük az új s még erejének teljében levő lelkészt s kívánunk

neki családjában örömet s egyházában lelki nyugalmat és békességet.

= Révész Imre Egyházi beszédeinek VI. és VII. füzetéről. Ismételve, bátor vagyok a tisztelt közönség figyelmébe ajánlani azon szándékomat, hogy R. J. ünnepi, alkalmi és közönséges egyházi beszédeiből még két füzetet kiadok. Előfizetési ár a két füzetre 2 frt 40 kr. mely f. évi március 1-ig hozzáam Pápára küldendő. A három első füzetre volt vagy 200 előfizetőm; ennyi a most tervezett két füzet kiadásához is okvetlenül szükséges; ha ennyien nem jelentkeznének, kénytelen lesznek, a vállalattal felhagyni, mely esetben a beküldött összeget az illetőknek azonnal visszaküldendem. Révész Kálmán.

= „Szántó János“ című könyvecskéből szétküldött 416 példány; 254 példány után befolyt 244 forint 95 kr, s így 92 frt. 40 kr. felülfizetés, illetőleg, kegyadomány az ókéri templomépítési alapra. 162 példányról még nem kaptam választ. A kegyes adakozóknak nemes lelkűségükért egyházam nevében mély köszönetet mondok. A hátralevőket kérem, kegyeskedjenek a küldött könyvecskéről megemlékezni. Ókér, 1890. január 7-én. Bierbrunner Gusztáv, ev. lelkész.

= Halás köszönet. Ny.-karácsonfalvi-folyfalvi ev. ref. egyházköztségben 1889. nov. 28-án, marosi ev. ref. egyházmegyei esperes nt. Rákosi Lajos ur elnöklete alatt tartott gyűlésben, a presbytereket örömdíj meglegetés érte. Székési ev. ref. pap t. Erdélyi Sámuel ur az egyházközségnek 100 o. é. frtot ajándékozott, oly formán, hogy 50 frtnak évi kamatja, az egyház iskolájában tanuló gyermekek jutalmazására fordíttassék, 50 frt. pedig egyházközségit alapul neveltessék, az ajándékozó ur által megnevezendő feltételek szerint. Fogadja tiszteletes ur az egyházközség nevében, a presbyterium halás köszönetét. Ny.-Karácsonfalva, 1889. dec. 30. Az egyházközség előljárósága. Alázatos szolgálja Magyar Dániel, fintaházi ev. ref. pap, ny.-karácsonfalvi-folyfalvi adminisztrátor.

= A kis-barcsai ref. egyházközségit szép újévi meglegetés érte. Új templomában felállítandó hármionium beszerzésére ugyanis nsgos Szathmáry György, országgyűlési képviselő ur közvetítése folytán, ama nemes lelkű „névtelen adakozó“, ki korábban ugyanezen egyháznak ugyanezen úton 250 frtot küldött volt, most 180, azaz, száznolcvan frtot juttatott kezeimhez. A nemeslelkű adakozót, a ki adott titkon, áldja meg a kegyelem istene nyilván, s adja meg neki, a mit szíve, lelke kíván! Piski-Telep, 1890. évi január hó 14-én, J u h á s z I z i d o r, piski-telepi ref. körlelkész.

= A nagy-enyedi Bethlen-kollegium egykori jogtanára, utóbb kuriai bíró, Gyarmathy Sámuel, folyó hó 12-én, szívhűdés következtében, hirtelen elhunyt Nagy-Enyeden, 69 éves korában. Nem a külső látszat, de a bel-tartalom által nagy tekintélyű férfi volt, ki önjerején emelkedett fel a legmagasabb állásokra és dicsőségit szerzett egyházkerületünknek. Béke lengjen porai felett!

= Bölöni nyugalmazott lelkészúrsunk, Sebestyén Károly, negyven évi hűségess szolgálattal után, folyó hó 10-én, 63 éves korában meghalt. Legyen nyugalma csendes!

HIVATALOS RÉSZ.

3413 1889.

FELHÍVÁS

minden egyházmegye nt. espereséhez.

Az itaiméresi jogok állami megváltásának elrendelésével egyideűleg Igazgató-Tanácsunk elhatározta, hogy a bejelentéseket Schilling Rudolf kir. közjegyző megbízott afa által készített el s a valósitandó s kiutalandó kárpótlási kö-

vényeket, valamint kiegészítési készpénzeket központi kezelés alá veszi Kivételosen, egyes egyházközség indokolt felterjesztésére, megengedte ugyan a bejelentésnek vagy a közbirtokosság által egyűttesen, vagy a megnevezett képviselője által való bejeientését, azonban, a kiutalandó kárpótlási kötvény felkúldására való kötelezettség érintetlenül fentartatott.

Központi megbízott afa által 123 egyházközségünk italmérési jogának bejelentése egybeállításával a szükséges okmányok megszerzése végett a kiegészítések megtételével s a bejelentések lemásoltatásával buzgón és szakavatottan teljesített munkálataiért Igazgató-Tanácsunk a tulajdonos egyházközségeink nagyrészenek szegénységére tekintettel, a teljesített munka arányához képest csekélynek mondható 500 frt. tisztelet-díjat állapított meg, mely összeget az italmérési jogtulajdonos egyházközségek által 6% kamataival megtérítendőleg egyházkerületük házipénztárából ki is utalta.

Részint a fenjelzett tiszteletdíjnak és kamatainak a központilag bejelentett egyházközségek italmérési jog kárpótlásából, avagy lejárandó kamataiból minő arányban való megtérítésének kiszámítását, részint minden egyházközségünk italmérésl joga kárpótlási-összegének hiánytalan beküldését ellenőrzendő: felhívjuk minden egyházmegyénk nt. esperesét, hogy legkésőbb folyó január hó végéig jelentse ide be, hogy egyházmegyéjében melyik egyházközségnek mily összegű korcsomajövedelme jelentetett be kártalanítás végett; és pedig külön sorozatba tüntetve fel azokat, melyek központilag jelentettek be és külön azokat, melyek a községi, avagy egyházmegyeyei megbízott által.

Az illető egyházközség neve után írja be, hogy a tárgyalás alkalmával az egyházközség italmérési jogának megváltásául mily összegben állapított meg a kárpótlás, és adómentes 4%-os, avagy 4 $\frac{1}{2}$ %-os kötvényben fog-e kiadni?

Ha egyes egyházközség italmérési jogának kártalanítása végett a tárgyalás még nem tartatott volna meg, vagy fellebbezés folytán a kárpótlás összege nem állapított meg, azt nt. esperes afaai jegyezzék meg s a mint ezen kárpótlásvalósítási ügyek rendeztetni fognak, utólagosan és esetről-esetre tegyenek arról ide jelentést.

Nagytiszteletű esperes afaainak kiváló figyelmükbe ajánljuk annak szigorú ellenőrzését, hogy az italmérési jog kárpótlásáért egyházközségeink javára megállapítandó kötvények és kiegészítési készpénzok csak is Igazgató-Tanácsunkhoz küldésnek fel hiánytalanul, avagy Igazgató-Tanácsunk kezéhez való juttatás végett a kolozsvári m. kir. adóhivatalhoz utalványoztassák ki.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolozsvártt, 1890. január 5-én tartott gyűléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

3424—1889.

Mindenik erd. ref. kollegium mtt. Előjáróságának s a ref. iskolaszékek tiszt. lelkészelnőkeinek.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur ő nagyméltósága, 42,045—889. sz. a. kelt rendeletével a következő című térképeket:

1. Neue Karte von Europa, dem mittelländischen Meer, Nord-Afrika, Egypten, Syrien, Klein-Asien, Kaukasien und dem schwarzen Meer, von C. F. Bauer (A Hartlebens Verlag in Vien u. Pest);

2. Oesterreich-ungarische Monarchie, bearbeitet von C. F. Baur (Wien, Verlag von Ed. Hölzel);

3. Európa fali abrosza, tervezte és rajzolta Kozen Balázs (Bécs és Olmütz Hölzel Ede sajátja);

4. Europa, proiectata si desemnata de B. Kozenu (Prodictnra lui Ed. Hölzel in. Vien'a edata de F. M. Moldovanu in Blasiu si W. Krafft in Sabiiu);

5. Oesterreichisch-ungarische Monarchie, entworfen und gezeichnet von B. Kozenn (Wien und Olmütz, Verlag von Eduard Hölzel): továbbá a következő című földgömb:

6. Pamentulu, edatu de F. Felkl in Prága. romanesc de Jonu Sinu, — mivel azok a magyar állam közjogi helyzetével és viszonyaival ellenkező, hamis adatokat tartalmaznak; a magyar földrajzi helynevek helyett azokon német, il-

letőleg oláh nevek használtak; a földgömbön azonfelül Románia a monarchia jelentékeny részére kiterjesztetik és Magyarország meg sem említettik, az összes hazai iskolákban való használatból kitiltotta.

Erről címet, mihez tartás végett, az 1876. évi XXVIII. t. c. 7. §-ának 5 pontjában, illetőleg, az 1883. évi XXX. t. c. 49. §-ában toglalt határozatokra, való figyelmeztetéssel, értesítjük.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolozsvártt, 1890. január 6-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Szász Domokos,
erd. ref. püspök, mint elnök

8—1890. PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A romániai missiohoz tartozó galaci pap-tanítói állomásra ezennel pályázat nyittatik.

a.) A paptanító kötelessége:

1. A galaci anyaegyházközségben minden papi és tanítói teendő a fennálló törvények és megadott utasítások értelmében végezni.

2. Az iskolában a román és német nyelvet is tanítani, vagy ezek tanításáról gondoskodni.

3. A brailai leány-egyházban évnegyedenként egyszer és a sátoros ünnepek második napján isteni tiszteletet tartani, illetőleg urvacsorát osztani s előforduló esetekben a kereszteleket, esketéseket s ha kívántatik, a temetéseket és egyéb papi szolgálatokat is végezni.

b.) Javadalma. 1. Az egyházkerület pénztárából a missioi alap terhére évi 300 forint évnegyedi előleges részletekben. 2. 20 magyar tanuló-gyermek sikeres tanítása esetében, évenként 100 forintig terjedhető jutalomdíj, fél évi utólagos részletekben.

3. Stola és a hivektől nyerhető esetleges segély.

4. Tandij. A módosabb gyermekek havonként 2 frank, a kevésbé módosak 1 frank tandíjt, a szegényebbek egyszer mindenkorra 4 frankot fizetnek beiratási díj címén; az egész szegények pedig ingyen tanítandók. Megjegyzendő, hogy a galaci iskolának fűtésével, takarításával stb. járó költségeket a lelkész tartozik fedezni a tandijakból beiratási díjakból s esetleg a hivektől begyűlendő segélyből.

A 3-ik pont alatt említett stoladij részletezve a következő: Keresztelésért a templomban, 2 frk. 50 báni, a háznál 4 frank. Esketésért a templomban, 5 frank, a háznál 7 frank 50 báni. Temetésért imával 4 frank, imával és beszéddel 6 frank. Anyakönyvi kivonatokért 3 frank.

Brailán ugyanennyi a stola, melyhez még járul a külön meghívásra tett uti költség megtérítése. Isteni tisztelet tartása és urvacsora osztások alkalmával más uti költség nem jár, hanem az akkor begyűlt persely-pénz a lelkészét illeti.

A pályázati folyamodások főtiszteletű Szász Domokos püspök urhoz adandók be, f. január hó 30-ig.

Az erd. ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsának, Kolozsvártt, 1890. január 5-én tartott üléséből.

Dr. Vályi Gábor,
misszióügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

57—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szolnoki egyházmegyébe kebelezett magyar-baksai leányegyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalma: tisztességes lakáson és kerten kívül, egyházhátóságilag 310 frt. 97 krban van megállapítva, melyből 288 frt. félévi utólagos részletekben kiszolgáltatandó tized-kárpótlási kamat.

Pályázati határnap febr. 10. Folyamodványok nagy. Nagy László, esperes aához küldendők, Szilágy-Somlyóra.

Kolozsvártt, 1890. jan. 13.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. JANUÁR 23.

4. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Autonomia.

IV.

Ha eddigi fejtegetéseink rendén, tulnyomó mértékben, a protestáns egyén és egyház szempontjából néztük az autonomia kérdését, ideje immár a tervezett ügylet másik tényezőjére is vetnünk egy pillantást, hogy lássuk, kinek ajánlja föl Balogh Sándor tiszteletes aa. a maga nevében, a mi autonomiánkat.

Ebben a szép Magyarországon, isten akaratjából, úgy találjuk, hogy mi reformátusok a népességnek 14,74%-a, az ágostai testvérek 8,07 %-a együtt 22,81 %-át tesszük ki, míg a róm. katolikusok 47,24. a gör. katolikusok 10,83 és a görög-keletiek 14,11 %, együtt 72,18 % arányában élnek hazánkban. A felekezetek e statisztikai adataival állítsuk parhuzamba a nemzetiségi arányszámokat, melyek szerint az ország lakóinak 41,21 %-a magyar, 11,91%-a tót, 12,49 %-a német, 15,38%-a oláh, 2,28%-a ruthén és 15,04 %-a horvát-szerb, s akkor könnyen hozzávethetünk, hogy a felekezeti szempontból vett protestáns százalék (22,81) szláv és német protestánsok lélekszáma útján, a magyar nemzeti érdeket nézve, mekkora csökkenést szenved, úgy hogy alig ha tulásba esünk, ha a magyar protestánsok arányszámát, a haza lakóisaihoz mérve, 18—19%-nál nagyobbra nem tesszük.

Mellözve itt azt a számbeli nyomatékot, melyet a magyar korona népeinek sorában a nem magyar ajkuak többségének tulajdoníthatunk; valamint azt a progressziót, melyet e többség a nemzetiségi érdekek érvényesítésének útján és az idők rendén még tehet: egyencsen azt a helyzetet kívánjuk szemügyre venni, a melyben magát a magyar protestánsizmus a magyar katolicizmussal számbeli, közjogi s vagyoni szempontból találja, s a melyhez képest az állami ügyek

intézésében magát egyik is, másik is érvényesíteni birhatja.

Nem kell tulságosan fekete vértüknek és kis hitüknek lennünk, hogy számításba vegyük és elismerjük azt a jelentőséget, a melyet az állami élet körében, a fajnak, az osztálynak, a felekezetnek számbeli aránya biztosít az illetők részére s minél mélyebben gyökereznek a jellemvonások, a melyek az egyéneket a nemzetiség, a foglalkozás, a vallásos meggyőződés szerint megkülönböztetik, annál nagyobb az erő is, a melyet az így jellegzett egyének csoportjai számbeli arányaik növekedtével kifejtteni tudnak. A jellemvonások, a melyek hitbeli meggyőződésből sarjazzanak, bizonynyal, első sorban állanak ez irányadó tényezők között s ehez képest, megfordítva a régi mondást, *cujus religio, ejus regio*.

A mi mai Magyarországon számára kiállíthatjuk jó lélekkel a bizonyítványt, hogy elvben és a tételes törvények szerint, a bevett vallásfelekezetek iránt tiszteletben tartja az egyenlő jogok követelményeit; mind korábban az alkotmány és nemzetiség érdekei, mind az újabb idők szelleme közrehatottak ez eredmény előállításában. De azért az sem tagadható, hogy Magyarország a gyakorlatban, a valóság szerint, maig katolikus színezetű állam, melyben a protestáns érdekek üldözést éppen nem szenvednek, de bizony jelentősebb támogatást sem élveznek. A felekezetek egyenlő jogairól szóló törvény megvan, de meg a vallásügyi sérelmek is; a felekezetek házassági joga egyként recipiáltatott, de éppen ennél fogva oly öröklési viszonyok állhatnak elő, a melyeket Justinianus sem birna kard nélkül megoldani, nem is számítva a közélet minden ágazatában előforduló ama személyi befolyások nagy súlyát és kézzel fogható eredményeit, a melyeket csak az nem vesz észre minden lépten-nyomon, a ki nem akarja.

Itt vannak, továbbá, az állam közjogi institúciói körében szereplő privilegiumok, a katolikus főpapság praerogatívái a törvényhozásban, a mivel szemben azt a morzsácskát, a mely a mi részünkbe az imént jutott, alig lehet komolyan emlegetni; az a tény, hogy a magyar vallás- és közoktatásügy intézése más, mint katolikus ember kezébe soha nem juthat; az a másik tény, hogy amaz országos alapok, melyek vallásiaknak és tanulmányiaknak neveztetnek, kizáró módon katolikus egyházi és iskolai célokra szolgálnak s még bár ez utóbbiakra nézve sincs oly merész röptü képzelem, mely csak álmodni is bírná azt az időt, a midőn jogi természetük fölött a magyar törvényhozás határozni merhetne s még kevésbé hogy az osztó igazság szerint.

És ezek mellett, az elv szerint országos, de valósággal katolikus alapok mellett, ott vannak azok az uradalmak, püspökségi, káptalani, alapítványi javak, az állam patronatusi terhei s mind azok az emolumentumok, a melyeket a multak örökéül a magyar katolikus egyház élvez, használ és ugyancsak erős kézzel merit ki.

Ime, ennek az államnak kínálja Balogh Sándor tiszteletes afia, a magyar protestáns egyház autonomiáját, jobban mondva, a katholicizmus mai praeponderanciájával szemben az állami közélet mezején teljes fegyverzetben álló a számbeli, közjogi, vagyoni előnyökkel dicsekedő ellenfél előtt akarja a nagy minoritásban levő, a csak tolerált, a szegény magyar protestántizmussal egyetlen szál kardját, az autonomiát is letétetni.

Pedig, bátran elmondhatjuk s hivatkozhatunk a történelemre, ez a szál kard igen hatalmasnak bizonyult, kezdettől fogva. Előbb, a szó való értelmében vágott, védett és biztosított, s jegyezzük meg jól, nem csupán a magyar protestáns egyház szűkkörű, hanem a magyar nemzet és alkotmány általános érdekében. Majd, szemben találva magát az idegen hatalommal szövetkezett fekete hadsereggel, melyet páncélján, paizsán, mindennemű olom és arany golyókat szóró lövegein és cselvetésein kívül még hatalmasabbá tesz hierarchikus szervezete, mely katonáit majdnem, áttörhetetlen sorokba tömiriti: az az egy szál kard védte s mentette meg a védhetőt és menthetőt. És a midőn az idők és helyzet fordultával, a harc a szellem s nem a kard mérkőzése volt,

a fekete sereg számbeli, közjogi és vagyoni tulsulya és előnyei nem valának elég erősek annak a minoritásnak leküzdésére, a mely jogilag csak éppen el volt tűrve, a mely csak is a hivek élő lökéjére támaszkodhatott.

S mi több, az autonomia sáncai ismételtelen adtak menedéket, szolgáltak támadó terepül az alkotmányosságnak, a magyar nyelvnek, tudománynak és irodalomnak. És, a mi még több: a protestántizmus elvei, mert igazság lakozik bennök, a szabadság, az egyéni önállóság, a személyes érdem igéi hódítva táborot járnak világszerte, az államok törvényhozásában, polgári intézményeiben, társadalmi működésében, a szellem egész birodalmában s az encyklikák, syllabusok tehetetleneknek bizonyulnak ellenökben.

De nyilván, csak addig, míg ezt az egy szál kardot saját kezünkben tartjuk. Mihelyt a magunk meggyőződésének, a saját elhatározásunknak, az önkormányzatnak elvét föladnók elvesztenők lábunk alól az egyetlen szilárd támaszt, az archimedesi pontot, a melyhez vetve lábunkat, mind e bámulatos csodákat kiküzdő erőt nyertük és folyton gyarapíthatjuk s válnánk szabad emberekből szolgálkává, önálló protestánsokból mások kegye szerint élőddő gyermekekké, mert az ugyan nem szorul bizonyításra, hogy a ki maga akar gyerekeknek maradni s hagyja magát gyerekként vezetetni, annak bizony akad is mindig patronusa, vezetője.

Azok a statisztikai számadatok, azok a történelmi fejlemények s mindama kedvező körülmények eszélyes fölhasználásával fölhalmozott előnyök és bőséges eszközök, melyeket felsorolánk, a magyar állam életserpenyőjében ugyancsak nagy sulyt reprezentálnak. Adjunk hálát a nemzetek sorsát intéző gondviselésnek, mely eddig legalább arra segített, hogy a mi serpenyőnk egészen föl nem libbent, de tudjuk megbecsülni is azt az egyetlen nehezéket, melynek egyedül köszönhetjük ezt a mérték-tartást s könnyelműen ne kisebbitünk, mert sulya csak annyi lehet, a mennyit annak mindenki magában, magáért tulajdonit és ad. Valamint személyi méltóságunkat s erkölcsi értékünket csak magunk szennyezhetjük be és alacsonyíthatjuk le, a protestáns autonomia száz éveken át kipróbált erejét csak magunk kisebbithetjük, termő ágait csupán mi, a protestánsok

egyen-egyen tehetjük meddőkké, más és ellentétes erők felülkerekedésére nyitva utat, jó szerencse, magunk mentségére, ha csak botorul.

Szász Béla.

Népiskolaügy.

E becses lap sok jót felölel. A mióta olvasója vagyok, meggyőződtem arról, hogy e lap missiót teljesít „Erdélyi ev. ref. egyházkerület“-ünkben. De minthogy semmi sem tökéletes e világon, úgy e becses lapnak tökéletesedéséhez is hiányzik egy igen nevezetes kellék, mely különben is célja keretébe vág, csak hogy nem igen van e hasábokon kultiválva. Érttem e hiány alatt, az elemi népiskolaügyet.

Meglehet, talán elfogult vagyok akaratomon kívül is. de, hiszen, emberi gyarlóság az, hogy az ember mindig arról szeret leginkább beszélni, a mivel foglalkozik. S minthogy, mint tanító, ebbeli gyarlóságomat én is őszintén bevallom, ne rójjá fel nekem bűnül senki, ha talán népiskola-ügyünkről szigorú igazsággal mondok el egyet-mást.

1868 óta több, mint két évtized múlt el. Modern kulturánk innen kezdődik. Hiszen, népoktatási törvényünk ekkor hozatott meg: áldassék érette feledhetetlen Eötvösünk örökké ragyogó neve!

Hogy a népoktatási törvény követelményei, általában, mennyiben elégtettek ki ez ideig, azt többször elmondtam: e becses lapban, mint a protestáns kultura orgánumban, csakis felekezeti népoktatásügyünk hiányait és akadályait akarom feltüntetni, s az érdeklődők figyelmét e körülményre fölhívni.

Tagadhatatlan, hogy itt-ott pár év alatt népiskoláinkra több gond lett fordítva, mint csak néhány évvel is ezelőtt. Bizonyítja ezt az a körülmény, hogy egyik-másik egyházunkban igen csinos iskolaépület emelkedett. De, vajjon nem csöpp viz-é ez a tengerben ahhoz képest, hogy egyházaink legnagyobb részében, az iskolának nevezett helyiség még most is szájalomra indítja az érző szívet; s ki-bedüledező falaival, sötét belsejével, szűk voltával, fájdalommal tölti el a lelket.

Hát a felszerelés? Mondhatni, semmi!

Nó, ez a tudomány melegágya. Lássuk, már most benne a plántákat, a tanuló növendékeket, hogy vannak felszerelve?

Kérem alássan, a „tanterem“-nek megfelelően! Egy-egy elrongyolott olvasókönyv az, a mi egy részének felszerelését képezi; a másik részének még az sincs! Egyéb taneszköz a ritkaságok közé tartozik.

Tehát, a „nem haladásnak“ alapja meg van vetve. De hát aztán még a pontatlan iskolajárás, a fűtés-hiány, a tanév meg nem tartása, mindmegannyi gyilkosai a népiskolai kiváncsóság teljesítésének!

Mindezekre azt mondhatja valaki: „Hiszen, ott a törvény, mire való az? Hajtsák végre.“ Igen bizony, ha lehetne! Éppen ott, a hol az ostornak csattania kellene, ott mond csütörtököt a törvény csapója.

Érttem itt az iskolaszékeket. Tisztelet és hála a kivételeknek.

Törvényünk rendeli, hogy minden egyházközségben a lélekszám arányában, 5—15 tagból álló iskolaszék alakíttassék. Meg van alakítva.

Teszem azt 5 tagból áll az iskolaszék. Elnöke a pap, jegyzője a tanító. Van még 3 tag, u. m.: Jancsi bá, Minya bá, Marci bá. Ezeknek lévén a legtöbb marhájuk, ezen „alapos oknál fogva“, ők a leghivatottabbak az egyházközségben a népnevelés-ügyet „előbbre vinni.“ Viszik is aztán rákszerűen előre. (Nota bene: a fentisztelet iskolaszéki tagoknak, érttem a bácsikat, iskolába járó gyermekeik vannak: vagy ha nincsenek, hát a sógornak, komának, vagy pláne a testvérnek, etc., hiszen, majd minden egyházközség egy kiterjedt családot képez. S minthogy az iskolai hiányokért a szülők felelősök, igen bölcs dolognak tartják úgy intézkedni, hogy ne a szülők, hanem az iskolaügy huzza a kurtát.

Már a tanév kezdete botrány. A lehetőségig elhúzódik az október közepéig; akkor kezdenek szállingózni azok a 6—7 éves tankötelesek, a kiknek már nem lehet a gazdaság körül semmi hasznát venni: ezeket hát iskolába küldik, hogy ne helytelenkedjenek otthon. A többiek aztán 2—3 napi időközönként mind szállingóznak az iskolába, a míg a hó lehull: ekkor teljes a létszám.

Igen természetes, hogy a milyen a „tanév“ kezdete, olyan a vége is. Mert, a hogy az első eke kiment a határra, úgy kezd a tanulók létszáma is apadni; s mikorra a szép tavasz teljes pompájában megjelent, azon veszi észre a tanító, hogy növendékeinek 0.9 része csak a „mulasztási napló“-ban szerepel.

De hát, a törvény rendelete szerint, nem büntetik-e meg a mulasztókat: kérde valaki. Nem! Miért? Azért, mert a fentisztelet iskolaszéki bácsiknak saját magukat is meg kellene büntetniök a mulasztásokért. Már pedig, olyan bolond ember még nem akadt széles e világon, a ki törvény nevében büntetést szabjon önmagára.

S milyen szép egy ilyen iskolaszéki gyűlés! A pap, mint elnök, előáll a tanító által beadott, heti mulasztási listával. Komoly arccal, s az ügy érdeméhez illő méltósággal mutat rá a törvény-ellenes cselekményre, az iskolai mulasztásokra; elmondja, hogy Pálnak is, Péternek is a gyermeke igazolatlanul mulasztott: ergo, a törvény parancsa szerint, meg kell őket büntetni.

A tanító alig várja, hogy a pap elvégezze mondókáját, kezdi ő. Ő is elmondja, a mit ilyen esetben mondani kell. Jól van. Jön a sor a bácsikra. Pár percig néma csend; csak egy-egy halk sohaj lebben el a határozatot hozandó ajkáról; egy pár egyet-értő pillantás cseréltetik ki; s ekkor az, a kinek kapcája leginkább szorul, feláll, s „megsodorja bajuszát, kettőt is köhintvén,“ elmondja bölcs vélekedését olyatén képpen „Istá-lom tiszteletes ur, s tanító ur! nem kell büntetést szabni, mee.. a gyermekikre szükség vagyan otthon. Egyik az ekéhez, másik a bornyukhoz, harmadik a bárányokhoz stb. kell hogy járjon; majd ha beszorulunk, aztán

elküldjük az iskolába. Külemből is hát a kicsik eddig is csak jár ogattak, na! Há', fel kell menteni." És hangzik két felől az ekho: „Igaz biz' az, istálom, a gyermekek kellenek otthon! Fel kell menteni!”

És három szavazattal kettő ellenében meghozatik a felmentő határozat; s szépen jegyzőkönyvre vétetik: „Tekintve ama körülményt, hogy az iskolát mulasztó gyermekekre a gazdaság körül elkerülhetetlen szükség van, a mulasztásokat az iskolaszék szavazattöbbséggel a birság alul fölmenti.” (Megnevezve, kik szavaztak pro, kik kontra). Datum. Aláírások. Osztás.

A bácsik nevetnek a markukba, hogy bölcs „határozat“-ukkal lefülelték a papot és tanítót: ezek pedig néznek egymásra, s tehetetlenségük érzetében, rágják a körmüket.

(Vége következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, jan. 12—13.

Az első napi ülésen elnökölt főt. Szász Domokos, püspök, a másodikon dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes és váltakozva jelen voltak báró Bánffy Dezső, főgondnok, Szász Gerő, közjegyző, Bihari Sándor, Sárkány Ferenc, Domokos Antal, Parádi Kálmán, dr. Vályi Gábor, dr. Sárkány Lajos, Deák József, Bodor Antal, titkár, Szász Béla, előadó ig.-tanácsos.

Az időközben elnöki úton elintézett ügyek bejelentése szolgál tudásúl.

Az elnök jelenti, hogy Schilling Rudolf, kir. közjegyző és kir. tanácsos az egyházkerületi theologiai akadémia és paedagogium alapjához négyszáz frt. alapítványnyal járult. Az Igazg.-Tanács köszönetet mond a kegyes alapítványért, az összeget pénztárra utalja és elrendeli, hogy a pénztárnok az e célra befolyt és befolyandó összegeket külön kezelje, a kettős intézet alapja címén külön vezetendő alapítványi könyv mellett.

A maros-vásárhelyi kollegium előjárósága a közoktatási miniszter megjegyzéseire, melyeket kiküldött látogatója jelentése alapján tett, föliratban felel. Így, némely tanterem szűk volta ellen tett kifogás ellenében, az illető osztályok év végi létszámának adataival argumentál, a melyek, azonban, inkább a mellett szólanak, hogy a helyiségek valami tágasaknak nem mondhatók. Elismeri, hogy kellően berendezett rajzterme, könyvtára mellett alkalmas olvasó szobája nincs és hogy lakószobái, a létszámhoz képest, elégtelenek, a min, azonban, saját erején segíteni nem bír. Az Igazg.-Tanács, ösmerve e kollegium vagyoni helyzetét s tudva, ehhez képest, hogy e meglevő hiányok pótlása csak is egyszer s mindenkorra szóló államsegély útján történhetik, föl hívja az előjáróságot, hogy az államsegély iránti kérését, kellő módon fölszerelve, oly időben terjeszse föl, hogy a folyó évi konvent útján a miniszter elé legyen juttatható.

A maros-tordamegyei kir. tanfelügyelő kezdeményezésére a n.-ernyei és unokai népiskolákra nézve az esperes jelentéstételre útasítatván, e jelentésből kitűnik, hogy N.-Ernyére nézve, az ottani körülményekhez ké-

pest, egyelőre csak ideiglenes orvoslás lesz lehető, míg Unokán már megtörtént a kellő intézkedés, miről a tanfelügyelő értesítettik.

Udvarhelyi egyházmegyénk korábban azzal a kéressel fordulván Igazg.-Tanácsunkhoz, hogy hatósága körébe tartozó több néptanító nyugdíjintézeti sérelmére orvoslást keressen a miniszternél, az egyházmegye a konkrét esetek fölsorolására útasítatott. Ez adatok most beérkezvén, kitűnt, hogy a sérelmesek részint korosabbak voltak, hogy sem a tagok sorába, a törvény értelmében, fölvehetők lettek volna; részint az illetékeket, vagy maguk, vagy egyházközségük nem fizették s így kilátás nem lehet, hogy sajnós bajuk orvoslása ki legyen eszközölhető. Az Ig.-Tanács, tehát, tekintve a körülményeket, továbbá, hogy az ily természetű esetek az idő haladtával maguktól elapadnak s végül, hogy a tanítói nyugdíj-intézet szabályzatának revíziója immár folyamatba indítatott: ez esetekre nézve nem fordul a miniszterhez.

Magyar-Décei, 1351 lelket számláló egyházközségünk 180 tanköteleséből a meglevő iskola és egy tanítója a felét sem tudja befogadni és ellátni, mihez képest, a közigazgatási hatóság föl hívta Igazg.-Tanácsunkat, hogy második tanítói állomást szerveztessen és második tantermet építtessen Décsén. Igazg.-Tanácsunk, azonban, ismervé az egyházközség vagyoni helyzetét és az ottani viszonyokat, ezt kivihetőnek nem tartja s így e helyett, arra hívta fel az esperest, hogy kísértse meg az egyházközség és a politikai község erejének egyesítése útján vinni keresztül az ügy kellő megoldását.

A szilágy megyei Wesselényi-egylet nyírsídi iskoláját berendezvén, az előzetes megállapodás értelmében folyóvá teendő a tanító számára megszavazott évi segély, a mi meg is történik, mihelyt beérkezik annak igazolása, hogy a tanító a lévitai köteleességeket is teljesíti, ez levén a segély kikötött feltétele.

A mező-kövesdi iskola-telek vásári szerződése jóvá hagyatik, valamint az esztényi körlelkézség egy lekvővására is, a kan. porció javára a kecses szilvási filia tőkéjéből és a tőke restitúciójának feltétele mellett.

A kolozsvári kollegium ajtoni néhány taxás helye után nem bírván behajtani a díjakat, ezek törlésére engedélyt kér. Az Igazg. Tanács, engedve a kényszernek, megadja ugyan a kért engedélyt, de föl hívja az előjáróságot, hogy találjon módot magának az ily veszteséggel járható birtokviszonynak rendezésére.

A Horváth Paula-féle egyházkerületi alapítvány egy birtokrész iránti függőben volt igénye kedvező elintézés nyervén, a fekvő eladóvá tétetik.

A maros-vásárhelyi egyházközség jelenti, hogy a közalap járandóságainak két évinél is nagyobb összegre gyűlt hátralékjait, az e tekintetben kibocsátott múlt évi körrendelet értelmében, beszolgáltatta ugyan, de megjegyzi, hogy az ily természetű előlegezést pénztára jövőre meg nem bírja s hogy hivei késlekedése, nem pedig a kezelők mulasztása okozta a hátralékok ily nagyra növekedtét. Az Igazg. Tanács leiratában, a törvény in-

tézkedéseire és az egyháztalagok kötelességeire utalva, figyelmezteti az egyházközséget, hogy az elődöktől örökölt jelentékeny vagyona mellett is, továbbra nem maradhat abban az autonomia elvével merőben ellenkező helyzetben, hogy a hivek semmi egyházi terhet ne hordozzanak, nemcsak annál fogva, mivel a törvény szerint (325. §.), papválasztási joggal, kivétel nélkül, csak a rendszeres egyházi, vagy iskolai terhet hordozók bírhatnak, hanem arra nézve is, hogy az egyházközséget tetemes adósságok terhelik s évi költségvetése is oly gyöngye mérleget tüntet föl, hogy még papjai tervezett mérsékelt javadalom emelése sem volt épp az idén engedélyezhető, holott harmadik papi állomása is évek óta betöltetlen áll. Mindezeknek alapján, tehát, utasítást vett az egyházközség, hogy a hivek osztályba sorozásának s mérsékelt rovatatok megállapításának munkálatait indítsa meg, figyelme fölhivaltván arra is, hogy a pénzügyminiszter múlt évi május 14-én 72,752. szám alatt kelt és az összes közigazgatási bizottságokhoz és adófelügyelőségekhez intézett körrendeletével megadta Törvényünk 5. §-ának sankcióját és így az illetékes hatóság útján megállapított egyházi adóinknak és rovatalknak a közigazgatási hatóságok által leendő fölajtása is biztosítva van.

A fogarasi egyházközség második papi és vezértanítói állomásainak újan rendszeresítésével, mint annak idején részletesen előadók, összes díjlevelei új megállapítás alá valának veendő, azonban, némelyikre nézve újabb kiegészítés válván szükségessé, ez úttal csak a második-papi és egyik tanítói díjlevél volt a megerősítési záradékkal ellátható s ez állomásokra a pályázat kiírása elrendelhető.

Brassói egyházközségünk egy korább nyert építkezési kölcsöne után az $1\frac{1}{2}\%$ törlesztő hányadok fizetési kötelezettsége alól kívánja magát föloldatni, az Igazg.-Tanács, azonban, értesíti, hogy a tervbe vett és már előkészítés alatt álló templom-építés kérdését a maga egészében fogja annak idején tárgyalni s így ez egy részlet-kérdés fölötti határozathozatal most időelőtti lenne.

A putai egyházközségben szünetelő tanítás folyamathoz indítása iránt a papnak, ki a tanítást eddig díjtalanul végezte, némi jutalmat helyez az Igazg.-Tanács kilátásba, ha félbeszakított munkáját folytatja addig, míg a körlelkészség ottan rendezés alá lesz vehető.

Alpár Ignác, egyházkerületi építészeti felügyelő, hőküldvén segesvári templomunk építkezésének vezetése után járó tiszteletdíjáról a nyugtárványt, az Ig.-Tanács elismerését nyilvánítja ama száz frt adományért, melylyel nevezett felügyelő aa. segesvári templomunk építési szükségsei fedezéséhez annak idején járult.

Piski-telepi körlelkészségünk templom- és papilak építésénél fölmerült adósságai és újabb szükségletei fedezésére 3,800 frt. újabb kedvezményes kölcsön iránt folyamodik, azonban, egy éves számadatra építve már vállalt kötelezettségeit illető számítását, mihez képest a kérés teljesíthető nem vala. Ellenben, az adósság fedezéséről gondoskodott Igazg.-Tanácsunk, a közalapról nyerendő

állandó segély-kérvény ügyével kapcsolatban s jobbavéve az egyházközség egy követelését is, melyet építő-vállalkozójával szemben támasztott.

Az egyetemese egyház a romániai missió ügyeinek vezetését, annak idején, egyházkerületünkre bizván, egyzsersmind a missionárius javadalmára évi 300 frtot szavazott meg az öt egyházkerület arányos járulékaiból. Majd ez összeg terhe a közalapról helyzetetett át, utóbb pedig abból az 1000 frtból volt fedezendő, melyet a közalap a romániai misszió céljaira építkezésekre és személyi járandóságokra szavazott meg egyházkerületünknek 32 évi tartamra. A jelzett járandóságok e különböző forrásokból történt fedezése közben, azonban, egy 300 és egy 1000 frtos évi részlet fedezetlen maradván, most a pénztári adatok föltüntetésével, folyamodunk az egyel. konventhez e hiány pótlásáért.

A h.-láposi tanító új díjlevele megerősítetik.

Az illyefalvi egyházközség két behajthatatlan követelése törlesztésre kér engedélyt, mit az egyikre nézve meg is nyer, a másikkra nézve, azonban, útasítatik, hogy igazolja a behajthatatlanságot.

Az új-székelői pap rendkívüli segélyt kér, miután, azonban, javadalma állandóan 100 frttal való javítása a közalap segélyére föl van ajánlva, kérése ez úttal nem teljesíthető.

A pagocsaik iskolatögy régóta függőben levő rendezése iránt az új esperes javaslatlételre hivatik föl.

Ezekon kívül ellátást nyert még több folyó tögy.

É—n.

Az egyházmegyéből.

Huszonöt év az égei egyház életéből.

Egy még 300 lelket sem számláló egyház életéből óhajtok egy darabot, a fenti cím alatt megismertetni. Nem viszketezség vezet töllamot, hanem hogy a nagy. népes egyházak, melyek a megélhetés és boldogulás minden eszközzel rendelkeznek, tanulják meg, hogyan lehet szegénység mellett is, élhető állapotba juttatni az egyházat.

Mielőtt azonban a száraz tények elősorolásához és bírálatához kezdének a felvett időszakban: szükségesnek tartom, a n. ó. közönség némi tájékozásául, azon tényezőket, melyek egy község életére; annak előmenetelre, vagy hanyatlásában, elhatározó szerepet játszanak, megismertetni, mert csak úgy számíthat egyházam az illető körök méltánylására.

Egyházam létszáma, a felvett időközben, soha sem érte el a 300-at, de volt 270 is; és így népesség tekintetében a székely földön a legutolsó, annyira, hogy itt is közmondássá válhatnék, mint Názáretben, „jöhet-e valami jó onnan?” De a közmondás tényekkel lön megcáfolva itt is, ott is.

Anyagi tekintetben, akár a községet, mint erkölcsi testületet, akár az egyházat és annak egyes tagjait tekintjük, szegénynek mondhatjuk. A legnagyobb birtokos 35 holdat bír, ilyen is csak kettő van; ezután jön 4—5 gazda 20—25 holdig, a többi mind szegény.

Ezen magában jelentéktelennek látszó körülményt azért emlitem, hogy annál becsesebbnek tűnjék fel az egyesek által az egyház felvirágoztatására tett áldozat nagysága.

Ha szegények anyagilag, annál gazdagabbak szellemi, erkölcsi kincsekben.

Róvott életü egyén nincs, törvénytelen szülött ritka

évben, 16 év alatt 4, mond négy törvénytelen szülöttet kereszteltem. Ebben a tekintetben talán az országban első helyen állunk.

Mint minden székely, egyházam minden tagja képes felfogni, rá nézve mi jó, mi üdvös, csak mint minden népnek, ennek is vezetés kell.

Azon intézeteket, hol szellemi tehetségüket képezhetik, s így magoknak megélhetés eszközét megszerezhetik: soha sem vetették meg. Noha magasabb készültséget igénylő pályára nem léphettek, éppen szegénységük miatt, annyival inkább igyekezett minden család a maga kebeléből alsóbb rendű hivatalra, milyen régebb az udvari tisztség, tanítói hivatal nevelni két; ez idő szerint már kitűnően (jeles) képesített papjelöltje van; népiskolája a legelsőik között állott mindig. Hogy mikor vette be a ref. vallást, erre nézve nincsenek adatok, hogy régi egyház, következtethetni onnan, hogy már 1692. Dályától elszakadva, mert méltatlanul bánt az anya leányával, mint anyaegyház szervezte magát 3—3 kl. buza és ugyanannyi zab képerre kötelezván magát, úgy szám szerint, a papnak, mely terhes képezés még ma is fennáll.

Ennyit előzményül szükségesnek láttam elmondani, átterek már tulajdonképpen tárgyamra, mely egyházam életében új korszak.

1865. nov. 27. Bándi János, az idő szerinti pap meghalt, ki majdnem egy fél századig mivelte az ur szőlőjét, s ki vagyonos ember létére, az egyház felvirágoztatására keveset gondolván, az ő halálával kezdődött az egyház új élete.

Az 1866-ik évben pappá választott Jakab Albert elég tért kapott maga előtt, hol munkásságát kifejthesse, minden épülete rom, majdnem használhatlan volt az egyháznak, jövedelme 10—15 frt.

Hogy melyik hónapban foglalta el Jakab állomását, ebben a tekintetben sem a jegyző, sem az anyakönyvből nem iga-

zodhatni el; a jegyzőkönyv szerint, nov. 1-én tartja az első ülést, az anyakönyvben augusztusban fordul elő a neve először.

Hogyan történhetett, előttem megfoghatlan, hiszen az ünnepélyes székfoglalásnak a jegyzőkönyvben nyomának kell lenni, a mikor az egyház irományait, jegyző és anyakönyveit, pecsétet, mint hivatala jelvényeit át kellett vennie az adminisztrátortól. De ha ennek az átvételnek nyoma nincs is, de igen is átvette a kötelmeket és terheket, melyek egy meglehetősen elhanyagolt egyházban fiatal tetterős emberre várokoznak. És Jakab derekasan megküzdött a terhekkol, a mint fejtegetéseim során látni fogjuk.

Alig egy pár havi paposkodása után, jött a megpróbálás első órája. Ugyanis, még ez évben, nov. 11-én, míg ő Szászvároson Hymen arany láncát volt magára veendő, addig papi csür és istáló lángok martaléka lett; ő maga kevés kárt szenvedett, mert nem volt miben; de annál többet az egyház, mert nem volt biztosítva, sem pénze. A leégett épület helyett mást kellett építtetni, de nem volt pénz, mert rendes szükségletüket is rovatából, vagy a község ajándékából fedezték. Elképzelhető, hol oly nyomasztó anyagi viszony uralkodik, milyenek lehetnek épületei, mit kell küzdeni a papnak, hogy mindenek ékesen és jó renddel legyenek.

Tétovázásra idő nem volt, munkához kellett látni szaporán. Az első lépés, mit önségélyükre tettek, nem volt sikeres s ez talán éppen jó volt, hogy a közöny álmából felébredjenek. A szokásos kéregetés, melynek eszközzésére hét előkelőbb tagját bizta meg az egyház, nem vezetvén óhajtott eredményre, magukévá tették az elvet: segíts magadon, segít az isten is. Az eredménytelenség nagy elhatározást értelt meg pap és hallgatóságban egyiránt. Hozzájárult chiez az a nagy nemzeti lelkesedés, melynek hullámverése az egyházi élet mezején is nyomokat hagyott a 60-as években.

(Folytatása következik.)

T A R C A.

Egyháztörténelmi adalékok.

(Vége.)

VIII.

Gubasoczi János, nyitrai püspök levele Wesselényi Pálhoz. 1681.

Illustr. Comes ac Domine mihi obsorv.

Servitior meorum Commendationem.

Gróf uram az klgd becsületes szolgája Varnai György uram Bécsbe érkezvén, nekem szóló klgd levelét és ugyan ő kglme által némely dolgokról szóval mondott klgd izenetét, illendőképén vettem s megérttettem, szerencsémnek is fogom tartani, ha az mostani első, azután peniglen több és nagyobb klgddel való esmeretségennek alkalmatosságával valamiben kedv szerint mind klgdk szolgálhatok; mind peniglen kgd mellett lévő szép magyarságnak. Kedves Gróf uram előttem viselvén, mivel tartozom édes hazámnak, véremnek és nemzetemnek, úgy igyekezem alkalmaztatni hazámhoz való kötelességemet, hogy legalább tereh szerző eszköze ne legyek, kire nézve a mennyire rajtam állott, igyekeztem magam is azon, hogy az ország gyűlése hova hamarább szolgálta, tudván, hogy attól sok jó függ, és várhatjuk onnan romlott s megsebesített hazánk dolgainak orvoslását, úgy minden rendeknek klgk is Gróf uram s mellette vitézkedő hazánk fiainak accomodatiját nagy urunknak királyunknak kiváltképpen való kegyelmességéből, melyet, mivel mindenekhez atyai képpen mutat, azzal élnünk hazánkuk s mindnyájunk-

nak hasznos; megvetnünk, vagy elmulatnuuk, nem tanácsos. Azért jobb nekünk az kívánatos keresztyén csendességet és egyességet elől vennünk s azzal már egyszer igen megkéseredett édes anyánkat, hazánkat megvigasztalnunk, mint külső álnok és veszedelmünkkel magok hasznát kereső hizelkedőknek akarattján járnunk. Minthogy már vissza megyen megnevezett Varnai György uram, bővebben ő kglme ebben megért és hasonló dolgokról informálhatja Gróf uram kgdct. Ezek után tartsa és éltesse Isten kglmdt sok esztendeig sze; rencsésen. Datum Viennae die 6 mensis maj. 1681.

Illustrae Dominis vestrae

Servus paratissimus Johannes Gubasoczi Eppus Nitrienz.

(Wesselényi Pálnak írta)

Másolathban a Teleki-levéltár 869. sz.

IX.

Apafi fejedelem rendelete Teleki Mihályhoz, hogy a biblia kinyomat-isa végett Hollandiába Kolozsvári Istvánnak miként küldje fel a pénzt. 1684.

Michael Apafi Dei gratia Princeps Transilvaniae, stb.

Nem tartván bátorságnak, hogy Kolozsvári uram magával vigye el az Bibliának nyomtatására rendelt aranyokat Kegyelmednek kegyelmesen és serio parancsoljuk, Isten kegyelmedet Szebenben vivén, hivassa magához a szebeni Companiabeli görögök Biráját, és az egész Companiát; s adja kezekbe azon summát, olly declaratioval, hogy Fautorok által juttassák Hollandiába, és ott hasonló pénztül adják Kolozs-

vári uram kezéhez. Ha nem akarnák is felvenni, kgd csak adgya kezekhez. Mi is specialiter parancsoltunk nekik, hogy felvegyék. Secus non facturus. Datum in arce nostra Fogaras. 26 Aprilis 1684.

Apafi, m. p.

A Teleki-levéltárban 127.

X.

Szalárdi János kérés levele Bornemissza Anna fejedelemnéhez 1666. július 24.

Nékem mindenkor igen kegyelmes asszonyom!

Alázatos hűséges szolgálatomat ajánlom Nságodnak, mint keglmes Asszonyomnak; és hogy az ur Isten Nagtokat méltóságos fejedelmi házával sok buldog időkig szerencsés jó egészséges életben virágoztassa, tiszta szívből kívánom!

Az utolsó és kénszerű szükség adá keglmes Asszonyom tennem, hogy a mostani alkalmatossággal Nágod méltósága előtt ez alázatos Supplicatióm által megjelenjem s magam és collégaim Nagtok alázatos hivi és szolgálai nevekkel kegyelmességét imploráljam.

Ugy vagyom keglmes Asszonyom, praefectus uram ő Kglme az elmúlt esztendőre tartozó keves salarium borunkat utolban, egyik böcsületes collegánk Rákosi Boldisár uram instantiájára és praesentiájában, jelenlételeben ki cedulázta volt Fejérvárat, szóval megparancsolván ott való tiszturaiméknak, valamikor érettek küldünk, megadassák.

Az midőn kgylmes Asszonyom az utaknak alkalmatosságával borainként elküldtünk, azon tisztok praefectus uramnak levélbeli commissiojára fogván, szekeresinket héjjában fárasztották.

Mely nagy boldogtalanságunkra még a fogarasi gyűlés eleitől fogva Praefectus uramot ő kgymet az commissióért leveleinkkel, sőt Director Diosi Gáspár uram által is solicitálnán, csak választ sem, annál inkább commissiot nem nyerhetünk. Azonban kglmes Asszonyom ez napokban, a mint mondják, boraink praebendára kiadatván, most már hogy kérjük, irásunk, kérésünk, törekedésünk ő kegyelmétől csak könnyen fül mellől bocsáttatik.

Megemlékeztvén azért alázatosan kegyelmes Asszonyom, Nagodnak mind egyébiránt s mindegy méltóságos levelében, alázatos szegény romlott és nyomorodott szolgájának tött nagy kglis ígéretiről, melyért Nsgod kegylségének gratiájához folyamodnom, mindenkor bátorítottam.

Nagodnak mint kgyls Asszonyomnak igen alázatosan könyörgök, méltóztassék alázatos hiveinek és szolgálainak állapotjokat az ország constitúciói és rendelései szerint is kegyls szemei eleibe venni és kevés bor fizetésünket kiszolgáltatni parancsolni, kik noha alacson állapotbeli igaz hivi és szolgálai legyünk is Nagtoknak keglms Asszonyom: de hi azem nem is csak most s ez hivatalban¹, kezdők némelyikünk az szegény hazát és annak méltóságos fejedelmeit szolgálani. Én pedig ugyanezen szegény haza becsületi mellett maradék Várad oltalmazása mellett mazurrá²) és koldusvá. Már az Ngtok kgylmességéből, az nemes ország rendeléséből a vékony tisztecske által a mi kis beneficiumunk rendeltetett volna,

1. Főadószedője a Hodoltságnak és Kolozs, Doboka s Belső Szolnok vármegyéknek. 2) Mazur = szegény.

akár csak az ne nyomatnék el ő kgylmek által s ne kegymszerítettnek ennyi költséggel, bajval minden esztendőben hozzájutni, mind bor, buza és kevés pénzbeli fizetéseinkhez. Az Nagod felőlünk való keglms gondviselését alázatos igaz hűséggel, mint kegyelmes Asszonyomnak Nsgodnak megszolgáljuk és a Nsgod kglmes jó választételét, alázatos jó reménységvel várjuk. Ajánlván ezek után az ur Istennek atyai kglms gondviselése és oltalma alá Nygtokat fejedelmi méltóságos házával egyetemben. Datum Claudiopoli, die 24 julii, Anno Domini 1666.

Nságodnak alázatos igaz hivi és megnyomorodott szegény szolgálja

Szalárdi János.

Kivül cím: Illustrissimae ac Celsissimae Principissae Dominae, Dominae Annae Bornemissa, Dei gratia Transsylvaniae Principissae, partium Regni Hungariae Dominae et Siculorum Comitissae et Dominae, Dominae, mihi singulariter naturaliterque clementissimae.

Eredetije a gr. Teleki-nemzetség közös levéltárában Maros-Vásárhelytt 844. sz. a.

Szalárdinak, a siralmas krónikák irójának ezen kérés levelét, utolsó kéziratának tekinthetni, az ugyanezen 1666. év szept. 27-én alkotott III. országgyűlési cik szerint: „Néhai Szalárdi János helyett rendeltük Kolozsvárra fizető mesternek-perceptornak és káptalannak Virginás István atyánkfiát.“ E sorok egyszermind azt is mutatják, hogy Szalárdi akkor a kolozsmonostori levéltárnak is, mely akkor már Kolozsvár városában volt elhelyezve, felügyelője, levéltárosa volt.

Konc József.

KÜLÖNFÉLÉK.

= A Károlyi-ömlékszobor és alap javára az Ig-Tanácsához küldött Kiss Sándor, kereskedelmi akadémiái igazgató 2 frtot; hozzánk küldött Péterfi Ferenc, vécsi pap 50 krt, a vécsi egyház 50 krt. E közleményünk összege 3 frt. Az előbbivel együtt 171 frt. Szívesen kerjük paptársainkat, gondnokainkat, egyházainkat, hogy e szép célról ne feledkezzenek meg; érdekében tegyenek annyit, a mennyit megtenni, méltó büszkeség és tisztesség. A ki ez alkalmat elszalassza, hogy meghozza csekély áldozatát, az ne dicsekedjék, hogy protestáns; mert a protestantizmus nem panaszból és nem követelésből, hanem az élő hit cselekedeteiből meríti élet-erejét és örökkévalóságát.

= A s.-szt.-györgyi Mikó-kollegiumnak folyó hó 15-én lélekemelő ünnepélye volt. Ujjonnan választott tanára, Domján István, tartotta meg székfoglalóját. Nem a kollegiumban, hanem a város dísztermében. Ez nagyon jellemző, mert élénken tünteti föl, hogy ez nem felekezeti, hanem egyetemes ünnep volt. Szívünkben örvendünk, hogy e leendő kollegiumunknak minden momentumra ily pregnans kifejezést nyer és az egész vidék intelligenciáját egyesíti egy élő organummá. Hogy beköszöntő teljességgel sikerült, arról nem kételkedünk; hogy Donáth József főgondnok aa. jelenlétével emelte az ünnepély méltóságát, annak szívünkben örülünk: mi kész szívvel üdvözöljük az ifju tanárt; és kívánunk neki szerencsét.

= Halálozás. Id. Kovács Domokos, a sz.-udvarhelyi főtanoda pénztárosa, életének 84-ik évében, jan. 17-én bevégezte földi életét. „Nemességét a munkában és fáradozásainak legszebb jutalmát lelkiismerete nyugalomban kereste és találta meg“, mondja a gyászjelentés Szép családja találjon enyhületet a főlemelő emlékezetben; a megboldogult nyugodjék csendesen!

= „Protestáns Népujság“ cím alatt, veszprémi ev. ref. lelkész, Bényei Gábor, egy havonként kétszer megjelenő hirlapot indított meg a folyó éven kezdve. Ára egész éve 4 frt. félévre 2 frt. Temperamentuma van, tán több is, mint kellene. De mi így is szeretjük; ha majd kiforrik, akkor még jobban fogjuk szeretni. Ajánljuk olvasóink figyelmébe annnyival inkább, mert a theoretikusok a „szabad vizsgálódással“ és tán csak professori kathetrába való ilyen különben szép frázisokkal ma-holnap kiölik, vagy meggyengítik a nép szívében az egyház iránt való meleg ragaszkodást. Akkor aztán lehetünk zsidók; felekezetenélküliek; vagy nihilisták. Ennek örvéndeni fognak a sötétben olállkodók; de mi adjuk meg az árát.

= Halálozás. Demes Péter Sepsi-Szentgyörgy Szemerja városrészének ev. ref. lelkésze, f. hó 13-án d. u. 4 órakor, alig egy pár napi betegség után, rohamos tüdőlob következtében elhalt, annyira váratlanul, hogy a mellette levők délelőtt még távoli sejtellel sem bírtak a délután beállott katastrópháról. Benne az egyházközség szeretett, közkedveltségű pásztorát, az egyházmegye lelkiismeretes könyvtárnokát, a papi törvényszék egy ritka buzgó tagját, a széleskörű ismerősök pedig egy kiválóan őszinte jó embert, hű barátot és szeretett rokont veszítettek el. Nemcsak ajakán, de szívében hordozta e szót: becsületesség. E jellemének hódolt Szemerja városrész közbirtokossága is, midőn a mult őszön elnökének választotta s egyuttal neki a pénztárt is átadta. Egyházában, melyet ugyanott lelkészkedett atyja után mintegy „örökséget“ vett át, 28 évi működése alatt soha semminemű vizsgálódás magva el nem vettetett; mert lehetetlen volt, hogy Demes Péter mindenkivel jól ne legyen, s megfordítva. Ő mással, vagy más vele haragot csak „harmat-száradásig“ tartott. A hol csak tehette, jót tett mindenkivel. Ezért emléke sokáig élni fog azok lelkében, kik őt ismerték s benne az embert szeretni tanulták. Nem csupán szóval, hanem tetteleg volt pártolója az irodalomnak. Egyszerű gregarius pap léteére öt-hat féle lapot és folyóiratot járattott, úgy hogy nála az egyházi visitatorok a „ló-csei kalendáriumon“ kívül egyebet is találtak. Ott áll már üresen a néhától mindig rendben tartott szemerjai ekklezsia; mi annnyival inkább elszomorító ebben a kedélyeket különben is lehangoló „beteges“ időben, hogy Sepsi-Szentgyörgy anya-városnak is lelkészi állomása üresen áll a nyár óta. Adjon az isten a néhai lelkész-barátunk szerető rokonainak s mindenek fölött a hat, csaknem kiskoru árvával hátramaradt özvegy sajtó sebeire gileádi balzsamot! Az ur lelke legyen elköltözött szolgálja poraival! (e.)

= Nyilvános köszönet. Székely-Kocsárdi lakos, Basa Gergely úr (rom. cath.) ki a közel multban egy szép és értékes szószék-takaró ajándékozásával mutatta ki egyházunk iránt való önzetlen szeretetét, ismét egy szép, 10 frt. értékű urasztal-takaróval lepte meg egyházközségünket. Fogadja ezért a nemes szívű adakozó a nyilvánosság terén is a magam és egyházam nevében hálás köszönetemet. Sz.-Kocsárd, 1890. január 20. Pap István, ev. ref. lelkész.

Hivatalos rész.

Ad. 100 1890. FELHIVÁS
az erdélyi ev. ref. egyházkerületi és egyházmegyei közgyűlés mtt. tagjaihoz.

A mult évi október hó 5—9. napjain tartott egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve elkészülvén: az egyházkerületi és egyházmegyei közgyűlés tagjai által megrendelhető s példányonként 90 krnak postautalvány mellett leendő előleges beküldése után azonnal megküldetik.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolozsvártt, 1890. január 15-én tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos
ref. püspök, mint elnök.

100—1890.

FÖLHIVÁS

minden egyházmegye nt. esperesének, mindenik ref. kollegium mtt. előljáróságának és mindenik püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség tt. tanácsának.

Egyházkerületünk mult évi október hó 5—9. napjain tartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyvét, a szükséges számu példányokban, Ig.-Tanácsunk ezennel megküldi és felhívja címet, hogy azok árába, darabját 90 krba számítva, az alább kitüntetett összegeket Deák József egyházkerületi pénztárnok afiához, f. év május hó 1-éig beküldeni sziveskedjék. Az egyházmegyei levéltár részére küldött egy-egy példány ára nem számítatott föl.

Egyidejűleg figyelmeztetjük címet, hogy a meennyiben az egyes határozatokban külön intézkedés nem foglaltatik, azok a jegyzőkönyv szétküldésével azonnal hatályba lépnek s azok végrehajtására az illetékes közegeket ezennel fölhívjuk.

1. vajdahunyadi egyhm. esperes 24 példány 20 frt. 70 kr. 2. gy.-felhervári eh. esperes 13 példány 10 frt. 80 kr. 3. nagyenyedi eh. 33 példány 28 frt. 80 kr. 4. kolozsvári eh. 4 példány 2 frt. 70 kr. 5. k.-kalotai eh. 38 példány 33 frt. 30 kr. 6. szilágy-szolnoki eh. 62 példány 54 frt. 90 kr. 7. deési eh. 20 példány 17 frt. 10 kr. 8. széki eh. esperes 47 példány 41 frt. 40 kr. 9. nagy-sajói eh. esperes 8 példány 6 frt. 30 kr. 10. görgény. eh. esperes 33 példány 28 frt. 80 kr. 11. marosi eh. esperes 70 példány 62 frt. 10 kr. 12. küküllői eh. 36 példány 31 frt. 50 kr. 13. nagyszabeni eh. 18 példány 15 frt. 30 kr. 14. udvarhelyi eh. esperes 50 példány 44 frt. 10 kr. 15. erdővidéki eh. esperes 15 példány 12 frt. 60 kr. 16. sepsii eh. esperes 36 példány 31 frt. 50 kr. 17. orbai eh. esperes 12 példány 9 frt. 90 kr. 18. kézdii eh. esperes 14 példány 11 frt. 70 kr. 19. moldovai-oláhországi eh. esperes 2 példány 90 kr. 20. a hét kollegium 7 példány 6 frt. 30 kr. 21. nagy-enyedi egyházközség 3 példány 2 frt. 70 kr. 22. deési egyházközség 3 példány 2 frt. 70 kr. 23. fogarasi egyházközség 1 példány 90 kr. 24. ilyefalvi egyházközség 2 példány 1 frt. 80 kr. 25. sepsi-szt.-györgyi egyházközség 2 példány 1 frt. 80 kr. 26. székelyudvarhelyi egyházközség 3 példány 2 frt. 70 kr. 27. m.-vásárhelyi egyházközség 3 példány 2 frt. 70 kr. 28. kézdi-vásárhelyi egyházközség 3 példány 2 frt. 70 kr. 29. szászvárosi egyházközség 3 példány 2 frt. 70 kr. Összesen 546 példány 491 frt. 40 kr.

Az erd. ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsának Kolozsvártt, 1890. január 15-én tartott üléséből.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

65—1890.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezt sz.-dányáni egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: melléképületekkel ellátott tisztességes lakás és 111 frt. 5 kr. egyházhatósági becslés szerint.

Pályázati határnap, febr. 20. Folyamodványok nagyt. Kovács Elek esperes afiához küldendők, V.-Gálfalvára (u. p. D.-Szentmárton.)

Kolozsvártt, 1890. jan. 15.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XX. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1890. JANUÁR 30.

5. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő ségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendőek: külmagyaruteza 9 sz.

Autonomia.

V.

És most, végezetre, tegyük föl magunknak azt a kérdést, hogy vajjon az állam, a mult alkalommal részletezett elemekből álló mai magyar állam, ha a protestánsok egyéni és egyházi autonomiájukat csakugyan felajánlanák, az egyházi terhek hordozásának vizsontszolgálata fejében nekie, hajlandó lenne-e ez így kínált vásár megkötésére?

A mennyire hazánk törvényhozásának az új alkotmányos kor óta követett irányát ösmerjük és megítélni bírjuk, részünkről úgy találjuk, hogy a magyar állam a maga souverainitásának jogait teljes mértékben tudta és akarta minden irányban érvényesíteni. In specie, a mi az egyházak és ezek sorában a protestáns egyház életkörét illeti, maguk t. pap atyánkfiai még nálamnál érzékenyebben ismerik azoknak a munkáknak éppen nem jelentéktelen terhét, a melyeket az állam a papokra, mint anyakönyv-vezetőkre nehezít, úgy szólván, minden vizsontszolgálat nélkül, mert azok a csekélyke kedvezmények, a melyeket a papoknak az út-munka s katonai elszállásolás körül nyujt, távulról sem tekinthetők aequivalenteiül annak a munkának, a melyet túlfelől, a papokra a katonai, törvénykezési, árva-ügyi esetekben s az anyakönyvnek második példányban való elkészítettése által ró. A népiskolai és középtanodai ügyek országos rendezése; a tantárgyaknak, az iskolák berendezésének s általános rendtartásának törvényhozási úton való megállapítása; az állami ellenőrzés gyakorlása, sőt bizonyos mértékben a tankönyveknek is felülvizsgálása, mind olyan mozzanatok és rések, a melyeknek útján az állam a régi értelemben vett protestáns autonomia védfalain sok tekintetben belülkerült s azzal is tisztában lehetünk, hogy a mikor majd az állam a hazai felső oktatás ha-

tározmányait törvénybe fogja igtatni, a szuprema inspekcio ebben az irányban is hasonló módon és terjedelemben fog az állam részére biztosítani, a mint hogy a jelenleg fönnálló protestáns fakultások közül csak is a theologiaiak adhatnak az állam által is elismert kvalifikációt, mig a protestáns filozofiai és jogi kurzusok növendékei, valamint a felekezeti középiskolai leendő tanárok, minősültségüket az állami szak-forumok előtt kénytelenek igazolni. Hogy az állam saját főnhatóságát, különösen az oktatás minden ágazatára nézve, mily komolyan veszi, mondhatjuk, féltékenyen őrszi, semmi jobban nem illusztrálhatja, mint az az üzenet-váltás, a mely a mi debreceni zsinatunk és az állam-kormány között az egyházi iskolaügy rendezésének a zsinati törvények útján való megállapítása s e mellett az egyházi jogszolgáltatás kérdései fölött folyt, minek következtében az iskolai ügynek csak is személyi ágazatai foglalhattak törvénykönyvünkben helyet s az egyházi jogszolgáltatás iránti határozmányok is szűkebb körre szorítottak, az eredeti tervezethez mérve. És hasonlóképpen, készen lehetünk arra is, hogy mihelyt a magyar törvényhozás időt és alkalmat vesz magának az egységes polgári törvénykönyv megalkotására s ennek keretében, természetesen, a házassági jogot is az állam szempontjai szerint fogja szabályozni, az erdélyrészi egyházak e részben ma még fönnálló kiváltságai szintén el fognak enyészni s a mi speciális autonomiánk ezen a ponton is alkalmazkodni lesz kénytelen az állami főnhatóság érelmében megállapítandó jogformákhoz.

Szóval, valamint általában minden jogállam, azonképpen Magyarország is, mindig és mindenekben, és így az egyháziakban is, ismerte és érvényesítette s bizonynyal fogja is érvényesíteni a maga főnhatósági jogait, a melyeknek időszertű külső formáit, a körülmények szerint, szabadon

állapítja meg, a közérdek időszerű követelményeihez képest, el egészen addig a határig, a melyen t l az egyén személyi jogai kezdődnek, a melyeknek sorában a legelső és legfontosabb helyet a lelkiismeret szabadsága s ennek körében a valóságos meggyőződés sérthetetlenége foglalja el.

A jogállamnak ezt a szabadságát, jogát az ily értelemben és terjedelemben vett törvényhozáshoz, senki készségesebben el nem ösmerheti, mint a protestántizmus, mely éppen saját sarkelvének, az autonomiának érvényesülését látja és üdvözli a parlamenti kormányzat és alkotmányos államszervezet e keresztülvitelében s minél teljesebbé válik az államban az önkormányzat elvének megvalósulása, annál biztosabb garanciáit élvezi a protestántizmus is saját jól felfogott autonomiájának.

Jól felfogott autonomiájának, mert nem minden tartozik az autonomiához, a mit némelyek e címen az állam főnhatósága alól kivonni szeretnének. Sub titulo autonomia, nem zárkozhatunk el a közérdek követelményeinek teljesítése elől, nem tarthatunk fönn egészségtelen, fölszereletlen iskolákat, nem alkalmazhatunk oklevél nélküli tanerőket, nem cserélgethetjük belátásunk szerint tantárgyainkat, nem rövidíthetjük kényünkre a tanítás idejét, hanem tanítézetünk nyilvánosságának érdekében, alkalmazkodnunk kell a törvényhozás által megállapított általános formákhoz. És ismét; az autonomia köpenye alatt nem folytathatunk állam-ellenes üzemeket, nem használhatunk olyan tanönyveket, a melyek hazug tanokat hirdetnek a hazai közjogról, történelemről, földrajzról, a melyek gyűlölséget szítanak a fajok között és ellen, a melyek kisebbitik a magyar nemzetet s az egyházi igazságszolgáltatás autonomikus sáncain belül nem rejtegethetünk olyan egyházi szolgálókat, a kik a templom, az iskola és a tanácsterem zárt falai között a magyar állam jogrendje s törvényes intéstitúciói ellen hirdetik a gyűlöletet, szitják a forradalmat.

E megjegyzések javarésze, természetesen, nem érinti a mi magyar reformált egyházunkat, noha, saját körünkben is találkozunk itt-ott az egyházi autonomia tulhajtott értelmezésével. de érinti a magyarországi protestáns egyházak bizonyos részét s így magunk figyelmeztetése kedvéért, nem árt, minél jobban tisztába jönnünk az

igaz protestántizmus értelmében vett valódi egyházi autonomia fogalmával.

És ha ezt, amaz élő tartalma szerint az egyén lelkiismereti meggyőződésének sérthetetlenégében és a tisztán egyházi szervezet, kormányzat és jogszolgáltatás szabadságában keressük, találjuk és éljük a tőlünk csak telhető erő egész eleveenségével: nincs az a jogállam, a mely ezt tőlünk kérhetné, följajlva is elfogadhatná, sőt bármily erővel elvehetné is.

Valamint a vallás égi intézménye, az egyház is, mint e benső magv hajtása és kifejezésre juttatója, nem az állam, hanem az egyén legsajátabb tulajdona, személyiségének gyökérszalaival szerves kapcsolatban álló és élősarja, virága, gyümölcse. A protestáns értelemben vett vallás és egyház, éppen e szerves kapcsolatuknál fogva, elválaszthatatlan egymástól, a szükségkép autonomikus szervezetéből kivetkőzött protestáns egyház halt formái után következik a gyökérnek, a protestáns vallásnak, elsorvadása és viszont, a protestántizmus vallásos hitének, meggyőződésének és élő erejének kivesztét csak hamar követné a protestáns egyház fölbomlása.

Ám, mi ettől nem félünk. Az állam nem kér, de észszerűen nem is akarhat polgárai személyi jogkörébe avatkozni s örül, hogy az egyházak kész segítő társai abban a munkakörben, a hova ő, minden hatalma mellett, sem hatolhat. Az egyén, minél szövevényesebbé s ezzel nehezebbé válik az élet, annál jobban eseng az egyetlen igazi enyhület forrása: a vallásos hit megnyugtató után s az emberiség, történetei nyíltan hirdetik, egyenesen a protestántizmus általános elfogadása felé halad.

Az igazi autonomia, tehát, nem hogy erőtelenednék, sőt inkább mind erősebbé, hatalmasabbá válik.

Szász Béla.

Népiskolaügy.

(Vége.)

Év végén, aztán, elkészül a „statisztika“: s kisül, hogy teszem azt, egy 50 tankötelest számláló iskolában egy-kétezer (ilyen módon) felmentett fél napi mulasztás van.

Tehát: megdöbbentő taneszköz hiány, rémitő mulasztás az, a mi iskoláink legtöbbjében jelenleg is elszomorítóan divik. S mind ennek oka az, hogy igen sok helyen az iskolaszék olyan tudatlan egyénekből alakítatik meg, a kik a dolognak a

hosszabb végét fogják meg; s a rövidet huzatják a tanüggyel.

Ne csodálkozzunk hát azon, ha a siker nem áll arányban a követelménnyel; s a törvény parancsa, a felsőbb hatóság üdvös rendelkezése hajótörést szenved az ilyen iskolaszékek „határozatain.”

Azt mondja a példabeszéd: „Szólj igazat, betörök a fejed.” Én igazat szóltam ugyan, de azért árva fejnek „békesség adassék,” nem szükség azt betörni, mert, a mint a fenn elmondottakból látszik, jó dolgon gondolkozom vele; s hogy a vázolt szomorú állapoton mikép lehetne segíteni, azt is bátor leszek elmondani.

Elmondtam a bajt, feltártam a hibákat; és mintha hallanám: „Igaz biz' a. Nálunk is így van.” No, ha úgy van, hát gondolkozzunk azon, hogyan lehetne segíteni, hogy ne legyen úgy.

Én gondoltam; s ha nem is állok elő tökéletes javaslattal, de minden esetre méltó a megbeszélésre, s ha más jobbal áll elő, győzzön a jobb.

A mi az iskola-épületek jókarba hozatalát illeti, az már egy- és más módon előbb-utóbb eligazodik. Különb, erről beszélnem, most nem tartozik cikkem keretébe.

Hanem, a mi az iskola beléletét, kormányzását illeti, arról igen is kell és akarok beszélni.

1. Hogy az iskola mostani rökönös és rendetlen állapotán segítve legyen, mindenképp előtt szükséges, az iskolaszékeket igazán iskolaszékekké alakítani. T. i. olyan egyénekből álljon az iskolaszék, a kik a népnevelés ügyét valóban szívükön hordják. Legyenek az iskolaszék tagjai értelmes emberek, a kikkel értekezni lehessen; maradjanak ki onnan a „bácsik,” a kik nem hogy használnának, de ártanak az ügynek.

Ha nem akad az egyházközségben tanult ember, (hiszen ilyen egyházközség is számtalan van, a hol a papon és tanítón kívül nincs más) akkor ne is legyen iskolaszék; hanem, bizassék az iskola kormányzása a tanítóra és a papra, kiknek különben is éppen a népnevelés egyedüli hivatásuk. Fönnebb eléggé vázoltam az ilyen iskolaszékek működését, a mi bizony elég nagy cölönk a tanüggyre.

2. A tanév kezdetétől rendeltessék el október 1-je, bezárásául június 1-je. (Értem itt a falusi iskolai tanévet, minthogy a népoktatási törvény, eltérőleg a városiaktól, 8 hónapot követel.)

A tanév megkezdésére akár az esperes, akár az egyh. megyei tanügyi előadó bocsásson ki határozott rendeletet, s a tanév megkezdésére kijelölt naptól számítva 8 nap alatt, legyen köteles bejelenteni az iskolai előjáróság, hogy a tanév kezdetét vette. Tagadhatlan ugyan, hogy a népnek, a gazdaság körül, szüksége van gyermekére, de ezen olyan formán lehetne segíteni, hogy a helyi viszonyokhoz képest, az iskolai előjáróság pár heti szünidőt engedélyezne a gyermekeknek a gazdaság körüli segédkezésre: így egyszerre mennének el a növendékek, egyszerre térnének vissza az iskolába; nem pedig egész ősön, s egész tavaszon csak néhány gyermek lóginyászna az iskolában; hiszen, rendszeres tanítás-

hoz kezdeni, képtelenség akkor, mikor a növendékek 80°/_o-ka távol van az iskolától.

3. Hogy a növendékek a kellő taneszközökkel elláttassanak, erre nézve célravezetőnek látnám azt az intézkedést, ha a tanév megkezdése előtt a tanító készítené egy kimutatást arról, hogy melyik gyermeknek miféle taneszközre van szüksége, ezt összegezve, beküldené az egyházmegyei tanügyi előadónak, a ki azt bármely hazai könyvtárúsnál tömegesen megrendelné, bizonyos fizetési határidő kijelölése mellett, s a kimutatás szerint megküldené az iskolának. Önként értetődővén, hogy a taneszközök árának kifizetésére, záros határidő tűzetenék ki, s annak az egyházmegyei tanügyi előadóhoz leendő beküldésére, a számadó gondnokok fegyelmi kereset terhe alatt kötelezetenék.

Kissé bonyolultnak, vagy erőszakosnak látszik a dolog. Igen, látszik csak; de valójában sokkal célravezetőbb, mint folytonosan vesződni a szülőkkel, a taneszközök beszerzéseért. Hiszen, a mint említettem: akár hány gyermek eljár egész évig, egész iskolai tanfolyamon keresztül, hogy absolute semmi taneszköze nincs! Aztán, hol lehet itt eredmény?

S ha erre azt mondja valaki, hogy: „Ez skandalum, ezt nem szabad megengedni” erre én azt mondom: a biz'a! De hejh, sokat tesz a sogorság, meg a komaság! Már pedig a Mínya bá'k-ból alakított iskolaszék intézkedése sogorságon, meg komaságon alapszik: s az atyafiságos áldomás keserű levét az iskola issza!

Ezek volnának szerény nézeteim iskolaügyünk szárandó állapotának mikénti rendezésére nézve.

Azonban, koránt sem ringatom magamat abban a meggyőződésben, hogy nézeteim tökéletesek; mert érzem, hogy a tökéletességtől nagyon távol állok. Hanem a dologot megbeszélni, s ez állapoton segíteni, elodázhatlan kötelességünk; s ha valaki célszerűbb módot talál, lelkemből óhajtom annak mielőbbi keresztülvitelét.

Máthé János,
m.-palatka tanító.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, jan. 26—27.

A két napos ülésen elnökölt főt. Szász Domokos, püspök, váltakozva jelen voltak dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, Szász Gerő, Gyarmathy Miklós, Sárkány Ferenc, Domokos Antal, Parádi Kálmán, Deák József, dr. Sárkány Lajos, dr. Vályi Gábor, Bodor Antal, titkár, Szász Béla, előadó ig. tanácsos.

Az időközben elnöki úton ellátott s most bejelentett ügyek jóváhagyó tádásul vétettek.

Főt. püspök aa. áttevén Sepszi-Szent-György város képviselő testületének hozzá intézett levelét s mellette a lapunkban már ismertetett közgyűlési határozatot, a kollegiumi épületnek egy egész szárnnyal való kiegészítéséről, az Ig.-Tanács az egyházkerület nevében hálás köszönetet mondott a nemes városnak nagylelkű ajánlatáért s a város óhajtásához képest, fölíratot intéz a közoktatásügyi miniszterhez, kérve egy építész-mérnök

kiküldését, ki a helyszíni fölvétel alapján, a szárny-épület, továbbá a tornacsarnok tervét szakszerűen készítse el, annak idején Parádi Kálmán, tanügyi előadónk is kiszálván az építész-mérnökkel a hely színére, az egyházközség tanügyi érdekeinek képviselőjeként s a közoktatásügyi miniszterhez intézendő föliratban azt is jelezvén Igazg. Tanácsunk, hogy az építkezés keresztülvitelének javára az egyetemes konvent útján némi egyszerűs mindenkorra szóló államsegélyért is folyamodni foghatóságunk, kérve, végül, a minisztert a már folyamatba indított rendszeres államsegély ügyében megállapított szerződés mielőbbi aláírására. Az örvendetes eseményről a kollegiumi előjáróság is hivatalosan értesítettik, fölhivatván, hogy annak idején ez ügyben tartandó tanácskozásaira hívja meg a város polgármesterét is, az ügy gyorsabb bebonyolítása érdekében. Végül, fölhívást intéz Igazg.-Tanácsunk a Rikán-belőli négy egyházmegye espereseihez s külön m. id. Donáth József, kollegiumi főgondnok afiához, fölkérve a közös érdekű vállalat támogatására.

Fábián Dániel, a szilágy-csehi érdemes agg pap, a szolgálatra teljesen alkalmatlanná válva, tisztességes nyugalmra helyezése iránt megtétettek a kellő lépések, miután a múlt évi egyházközségi közgyűlés kimondotta, hogy az a 200 frt. évi segély, mely az egyházközségnek segéd-pap tartására adatott több éven át, tekintettel égetőbb szükségekre, a folyó éven kezdve, megszüntetendő, a mit, azonban, az Igazg.-Tanács, a már alkalmazva levő segéd-papra nézve, csak az első évnegyed végéig hagyja végre.

Brassói egyházközségünk templom-építés előtt állva, a hívek nemes buzgósággal jelentékeny rovattal vállaltak magukra, osztályokba sorozván magukat, osztályonként 10—1 frtot fizetvén, 32 éven át s kérvén hatóságunkat, hogy eszközölje ki a nagymélt. pénzügyminiszter urtól e rovattalok hatósági úton való rendszeres beszédését. az ismeretes 72,752—1889 sz. pénzügyminiszteri rendelet értelmében. Az Igazgató-Tanács az egyházközség kérését, természetesen, kész örömmel teljesíti.

Az abafői teljesen romba dőlt templom újraépítése, az Alpár Ignác terve szerint, már korábban el levén határozva, most az elrendelt árlejtés eredményéről tett az egyházmegyei tanács jelentést s az Igazg. Tanács a húsz és két tized százalék engedményt tevő legkedvezőbb ajánlatot fogadta el, elrendelvén egyszersmind, az építő anyagok beszerzésének megkezdését.

A kolozsvári kollegium nyomdájának bérlője szerződési ajánlatot téve az egyházközségi nyomtatványok szolgáltatására nézve, az ajánlat némi kedvezmény kikötése mellett, öt évre fogadtatott el.

A szebeni egyházközség építkezésből származott adósságának törlesztése, a f. évre, 50—1 frt. közt váltakozó rovattal vetett hivaire, mit az egyházmegye ajánlatára, az Ig.-Tanács is jóváhagyott.

A maros-vásárhelyi egyházközség várbeli templomának hegyoldali fölépcsőjét újra akarván építeni, a ter-

vet a műszaki előadó ajánlatához képest, az Ig.-Tanács jóváhagyja, a kivitelre nézve, azonban, tekintettel az egyházközség pénzügyi helyzetére, újabb fölterjesztést vár.

A lelei egyházközség még 1885-ben szerződött Kolonics István orgona-építővel orgonája elkészítése iránt s az orgona a szerződés értelmében, 1886. március elsején lett volna átadandó: minden heti késedelemért 10 forint bánatpénz köttetvén ki. Az orgona el is készült 1889. január 10-dikére, de oly móddal, hogy a szakértők jelentése szerint, a szerződés követelményeinek meg nem felelt, mihez képest a vállalkozó a hiányok pótlására útasított, a mit ugyan meg nem tett, hanem bepanaszolta az egyházközséget, hogy bentartott 200 frt követelését nem fizeti ki. E panaszra aztán az Igazg.-Tanács értesíti a pontos vállalkozót, hogy ha a hiányokat, a saját költségén kiszállandó szakbizottság megalégedésére, egy hó alatt ki nem pótolja, az egyházközség azt az útasítást fogja venni, hogy a visszatartott 200 frtot ne fizesse ki, hanem pör esetén érvényesítse a kikötött bánatpénz iránti jogát, hatóságunk pedig erre az esetre, köriratban fogná egyházközségeinket eltiltani a nevezett orgonaépítővel való szerződés-kötéstől.

A jecsi egyházközség üresen álló papi állomását be akarja tölteni, holott a magában is csekély javadalom felét a nyugalmazott pap élvezi, mihez képest főt. püspök aa. az állomás köröztetését megtagadta s Ig.-Tanácsunkhoz tette át a fölfolyamodó egyházközség kérését, mely vagy központi segély útján óhajt a helyzeten segíteni, vagy annak a minimumnak a megállapítását kéri, a melyre a pap megválasztása engedélyezhető lesz. Ig.-Tanácsunk a majdnem hatszáz lelket számláló egyházközség számára segélyt nem adhat, hanem a híveket buzdítja, hogy papi javadalmukat legalább a törvényes minimumra, 400 frtra emeljék fel.

A szamosfalvi egyházközség papi lakjának, iskolájának és imaházának felépítése körül fölmerült több költséget a műszaki előadó felülvizsgálván és igazoltnak találván, a vállalkozó követelése kiegyenlítettik s az egész építkezési költsön kamat fedezetéről, a közalap kikért segélyével, gondoskodás történik. Ugyan e módon nyer elintézést az egeresi templom javítási és az iskola építési költségeinek fedezete, a templom-javítás sürgösebb munkái már a múlt őszen megtörténvén, a többinek elvégzése és az iskola fölépítése a következő tavaszra maradván. Addig a tanítás a régi s valamennyire föltámoogatott papi lakban foly. Ugyancsak az egeresi egyházközség adminisztrációját az inaktelki pap végezte, kinek a múlt évre, tekintettel az egyházközség rendkívül zilált állapotaira, a használatába bocsátott kanonika porción felül, némi rendkívüli segélyt vala kilátásba helyezve. Most a rendezés igen jó sikerrel megtörténté után, e segély ügye is elintéztetett és pedig a tanítói állomás javadalmához tartozó cameraticum beneficium és Daniel-alapítvány múlt évi kamatainak kiutalásával, miután ez állomás a múlt évben nem volt betöltve s így a javadalom e része fölhasználatlan maradt. Mindez intézkedések út-

ján, aztán, az egeresi egyházközség igen aggasztó módon zavart ügyei az esperes és az adminisztráns pap erélyes és buzgó közbejárásával s az egyetemes egyház segítségével, remélhető módon, rendes útra térnek, a mint hogy az új tanító megválasztása s az esperes megnyugtató jelentése erre már is reményt nyújtanak.

(Vége következik.)

É—n.

Az egyházmegyéből.

Huszonöt év az égei egyház életéből.

(Folytatás.)

Építkezniök kellett, semmiből alapot teremteni jövőre is. Rovattal tett a csűr és istálló felépítésének fedezetére, s fel is építették 1867-ben; jövőre pedig a birtokosság az ugynevezett közös pityoka-kertet tőkeképzés céljából, örök tulajdonul az egyháznak ajándékozta, mely 40—60 forintot jövedelmez minden egymás után következő két évben; ezzel az ajándékozással hosszú sora kezdődik meg az ajándékozásoknak, melyek százados mulasztást hivatják kipótolni és a melyek ezen kicsiny egyházat az áldozathozatalban a legelső helyre emelik; mely buzgóság nem került ki figyelmét, n. b. e. Nagy Péter püspökünknek sem, ki ezen buzgóság némi méltánylásául, a hanyag, semmit nem tevő vagyonos egyházak sarkalására: követendő példának mutatta fel egyházamat.

Ugyancsak 1867-ben a vallásos buzgóság élesztésére, az isteni tisztelet emelésére orgona készítését határozza el az egyház. Az első gyűlésben önkintes adakozás útján begyűlt 258 frt. 63 kr. A módosabbak 10, 8, 6 frt. személyenként ifjak, gyermekek 20 krt 1 forintig. Nem volt az egyházban még napszámos is, ki legalább fillérével ne járult volna az orgona megszerzéséhez. Ez még csak kezdet volt a közbirtokosság taksát, innen-onnan elvonható jövedelmet fordított erre a célra, s a 600 frtos orgona még 1868-ban megszólt.

A felszentelési ünnepély maradandó nyomokat hagyott fen maga után. Az első orgona-szó minden szemben könnyeket fakasztott, minden ház ünnepet ült, s im, a lelkesedés pillanatában alapja vettetett meg a ma már szépen virágzó magtárnak. Két tag 1—1 véka gabonát ajánlott erre a célra, 1869-ben már 18 $\frac{1}{2}$ véka ajánlatot 70-ben fizetendőleg. Az alapszabályok elkészültek, és alapja lett az egyház fennmaradásának.

Jakab Albert 1872. őszén K.-Galambfalvára, Kátó József tanító Dályába kötözvén: az egyház, pap és tanító nélkül volt 4—5 hóig.

A tanítói képét meg kellett ismét javítani 5 kéve buzával és 6 kéve zabbal, csak így nyerhetvén meg Derzsi Albert, jelenleg peteki tanítót. Ez alatt az idő alatt, elég ideje volt gondolni egyháznak a jövőre s visszaidézni a multat. A multat tekintve, erőt, lelkesedést merítették a jövőre, hogy a még meglévő romokat eltakarítsák.

Én 1873 febr. 11-én foglaltam el állomásomat; a megszokadt fonalat fel kellett vennem, hogy a buzgóság lobogó tüze ne hamvadjo, hanem még magasabb lobbokat vessen.

1873. március havában egy 200 frtos épületnek tervét készítjük: gabnás, sertés ól és szekérszin, egy testben. Elfogulatlanul állítom, hogy ilyen gabnás nincs egyházmegyénkben. Öt szakaszos hambár, melynek két szakasza a magtár számára van fenhagyva. A terv készen volt, de nem a pénz.

A lelkesedés és az akarat mindig leleményessé teszi az embert, s megteremti a szükséges eszközöket. Kétszáz frt. államkölcsönt ajándékoz a község az egyháznak. Ezt nem szabad elkölteni, mondám én; ez tőkét kell hogy képezzen, mivel csak 49 frt tőkének volt, adosságunkat letítve. Van még

egy eszköz kezünkben, szólt a más. Ime, a község tenyész-bikáját eladják, 100 frttal olcsóbban mást vesznek, s a 100 frt. az építkezés céljaira utalványozzák, a hiányt munkában, a mesterek élelmezésében fedezik, s az épület még az év májusában kész; mindent pénzre számítva, 421 frt. 83 kr. értékben.

Ily nagy buzgóságot látva, kötelességemnek tartottam, az egyház anyagi viszonyait megismerni, hogy tájékozhasam magamat.

Tőkéje, az adóságot leítve: 49 frt volt, magtár 18 $\frac{1}{2}$ véka Ez utóbbit egészen rendezetlen állapotban találtam, csak megajánlva, de felhajtva nem volt, a mit némileg igazol a folytonos építkezés, s még inkább a rossz termés. A kamatok évről-évre a tőkéhez csatoltatván, mikor 1873 március havában a gyűlést megtartottuk, néhány véka követelést törülünk kellett, mint kamat-követelést az okon, mert nem hajtották be, s kamatot nem adtak.

Ezen veszteség, s méginkább a jövő biztosítása nevezetes határozatokat eredményezett. A magtár szabályait módosítottuk, s kötelességévé tettük magtár-kezelőnek minden év jan. végéig a kamatok beszédését, hanyagság esetén öt terhelvén a kamat. Egy más pontban, minden képező gazdát köteleztünk magtár tagjává lenni, és itt örömmel jelezhetem, hogy egyetlen-egy emberrel szemben sem kellett kényszert alkalmaznunk. Ma már fennakadás nélkül fizeti az egy véka gabnát minden férfi tagja az egyháznak, ha a 24 évet betöltötte, ha nem házas is, a következő év januárjában. Ezen intézkedés megvetette az egyház jóllétének alapját, 1875-ről már 185 véka gabonáról számolt a kezelő. Olvastam és hallottam sok ellenvetést a magtár ellen, mert az éppen a szegény osztályt, mely a nélkül is alig képes hordozni terheit, sújtja, mert a jobb módúak ritkán, vagy éppen nem veszik igénybe a magtárt.

Ez erős ellenvetésnek látszik, első tekintetre, de így sem oly erős, hogy ezért a magtár eszméjét elejteni kellene. Ugyanis, a szegény ember, szükségétől kényszerítve, onnan vesz és úgy, a hol és a hogy kap; nem fontolgat, nem számítgat, mert a szükség nem enged erre időt, s veszen 50—10 $\frac{10}{100}$ -re gabonát, vagy annak értékét. Ennél tehát olcsóbb kölcsön a magtári kölcsön; mert sokszor van rá eset, hogy a kamatos visszafizetés sem ér fel a kikölcsönzött tőke egykori értékével. Kísérletet tettünk ugyanis egy pár évben e tekintetben s úgy tapasztaltuk, hogy a nyári hónapokban eladott gabná ára bővön fedezte a téli visszafizetett tőkék kamatával együtt.

Ez egyszersmind ledönti azt az ellenvetést is, hogy minden évben nem kölcsönzik ki a magtári készletet, s kamat nélkül hever a tőke. Csak a kezeléstől függ a magtár terhelő, vagy előnyös volta. Egyházam mindennemű építkezését, nagyobb kiadásait ebből fedezi; és míg más vagyonos és népes egyházak rozszant épületeiket nem tudják megújítani, vagy miként mi tettük, elseperni s ujakat állítani helyettök, addig mi minden épületeinket ujjakkal cseréltük fel, még templomunk nagyobb javítását sem véve ki.

1874 és 1875-ben szünetet tartottunk, hogy mint a téli természet, a nyár munkássága után, az eddiginél sokkal nagyobb munkára erőt gyűjtsön.

A rozszant papi ház minden évben tetemes költséget emésztett fel, hogy csak fentartható legyen; ezt a minden évi terhes kiadást megelőzendő, gyűléstünk kimondá, hogy többé nem toldoz, hanem ujat épít. Előkészületet kellett tenni annak költségeire. A sok építkezés miatt, felgyűlt a tanítói nyugdíjintézeti illeték majdnem 100 forintra. Most már igazán sarokra kellett állni, hogy megállhassunk.

Azonban, előttünk lebegett a közelmúlt s az eddigi sikerből erőt merítvén, szemébe néztünk az eddiginél nagyobb munkának is.

Most már volt egy kis bizalmunk a magtárhoz is, biztatást és istápot vettünk kívülről is, mennyiben az egyházmegyei hatóság látván erőnket meghaladó áldozatunkat, hogy össze ne roskadjunk, segítségünkre jött s kétszáz frt. államsegélyt eszközölt, s így az 1127 frtra tervezett papi ház anyagát kezdi beszerezni 1876-ban s 1879-ben már egy díszes öt osztályu papiház lakhatóvá lett.

A 200 frt. államsegélyen kívül, az egész költséget a magtár önkéntes adomány és csak 100 frt. kölcsön, fedezte; ezen 100 frt. adósságot, valamint még más függő adósságait, mint p. o. nyugdíjintézeti illeték, adó, stb. tőkésíteni kezdtünk pénzben és magtárban.

Már-már a legjobb anyagi helyzetbe jöttünk, s kepevátsági tőkét alapítánk, midőn 1885-ben egyik harangunk elhasadt s ez 447 frt. terhet rótt reánk, mely kimerítette pénztárunkat, magtárunkat annyira, hogy 380 vékát megialadó magtárunkat, minthogy a gabona ára alacsony volt, 60 vékára szállítottuk, a többit elalván, árát a harangért adtuk.

1888. végéig lefizetvén a harangot, ma már csak 110 frt. adósságunk van; de különböző tőkénk közel 500 frt. Ebben az évben ismét próbára lett téve egyházzam áldozatkészsége. Kimondatván ugyanis törvényben, hogy a mely egyházban a papifizetés a minimális 500 frtot nem éri el s nemzetiségi és felekezeti veszélyek nem forognak fenn: annak, vagy társulni kell a szomszéd egyházzal, vagy tőkeképzés útján feljavítani papi fizetését. Egyházzam a csoportosítást egyhangulag visszaütasította, de midőn ezt tette, 100 véka

gabonát ajánlott fel a tőkeképzés céljára s mihelyt kilátásba helyezte ezen segélyt az Ig.-Tanács, azonnal befizeti.

Ugyancsak ebben az évben tette le alapját az országos közalap évi járuléknak; minthogy sok nehézséggel járt annak felgyűjtése, egy hlt. zabot állított tőkél az illetőség megváltására.

Ebben az évben, azonban, a jégverés és rosz termés miatt senki sem fizette be a tőkét, hanem csak a kamatot, és így lehetővé vált, már ez évi járulékot ebből fedeztünk. Ennyi áldozatot hozott egyházzam nagyon megbotránkozott, midőn ez évi novemberben ismét fel lett szólítva Dályával a csoportosulásra. Kész inkább vallásáról lemondani, sem mint Dályával egyesülni, melytől ezeltől 200 évvel éppen azért szakadt el, mert kiméletlenül bánt velük, s csak nagy nehezen sikerült megnyugtatni egyházzamat, hogy akarata ellenére nem kell csoportosulnia.

Itt erővel keresztülhajtott csoportosítás, egynemű lenne az egyház megsemmisítésével.

Nem is hiszszük, hogy ily erőmegfeszítésnek ne lenne annyi eredménye, ha a pénzerő engedi, hogy a tőkeképzés javadalmában ne részesüljenek, miután alapot mutatott ki az 1¹/₂ százalék tőketörlesztésre s 5 év után a kamat 1⁰/₀-kát magára vállalhatja.

Be is fejezhetném már is hosszabbra nyult vázlatomat, ha nem kellene még egy pár jelenséget feljegyezni, melyek jelentékeny szerepet játszottak egyházzunk életében.

(Vége következik.)

T Á R C A.

Könyvismertetés.

A munka öröme és dicsősége. Ifjaink számára a nagy Mantegazza után, írta: **dr. Kerékgyártó Elek.** Budapest. Lampel József kiadása.

Gyermek és ifjúsági irodalmunk napról-napra értékebbé válik. Számottevő ifjúsági munkák jelentek meg írónktól eredetiben is, de mégis az áttületesek más nemzetek a fajta irodalmából azok, a melyek általános figyelmet keltettek. Ki nem hallott volna például De Amicis híres gyermek munkájáról: „A szívről,” a mely egy esztendő leforgása alatt hatvan kiadást ért, s a melyről legjellemzőbben szól az a kritika, hogy „kicsinyeink belőle csupa nemes érzelmet szívnak magukba: szeretetet minden iránt, a mi szép, a mi jó, lelkesedést az iskola és a legszentebb, a haza iránt. Én legalább, a ki naponkint foglalkozom a kicsinyek lelkével, őszintén mondhatom, hogy ezt a könyvet megmérhetetlen haszonnal forgattam a szívemesség fejlesztése körüli munkámban. Mint egy feleletül a De Amicis könyvére írta meg Mantegazza Paoló „A fej” című művét, a melyből ifjúsági irodalmunk kárára, csak egyes mutatóványok jelentek még meg nyelvünkön. Kárpótlásul, azonban, megkaptuk ugyanazzen írótól, a Kerékgyártó Elek átdolgozásában és egészen hazai viszonyainkhoz alkalmazva: „A munka örömét és dicsőségét.”

E munka már nem a kicsinyekhez beszél, hanem a serdülő ifjúsághoz; ahoz a korhoz, a mely a leendő emberre nézve a legelhatározóbb. E korban fejlődnek a legszebb, de egyszersmind a legrútabb ösztönök is, s ha ezek ellentétei közben egy kívülről jövő nemes rugó segítségére jön az ingadozó léleknek, az az egész életre kihatólag fog dönteni.

Ilyen nemes rugó szerepét teljesíteni, célja az említett munkának, a melyet az „ifjúság egyik legnagyobb barátja”

írt, és a mely minden lapján, minden sorában a munka szükségét és hasznát, gyönyörét és költészetét, hatalmát és dicsőségét prédikálja az ifjúságnak. „Mi, mint földünk legutolsó szülöttei, már egy régen fennálló világba léptünk, a melyet mi meg nem változtathatunk.” E világ változatlan, örök törvénye: a munka, mondja az író, s alig lehet megragadóbb olvasmányt képzelni, mint a mikor a természet életében ez örök törvény érvényesülését szemlélteti. Kora reggel a kertbe mentem. Teli tüdővel szívtam a virágok balzsamát, emitt egy levélben, ott egy hajtásban gyönyörködve. És mennyi élőlény nyüzsgött körülöttem, kik mind előbb ébredtek föl, mint én. S valamennyi mind munkálkodott. Az élénk méhecskék mézet és viaszat gyűjtöttek. A levelek széleit számos apró zöld hernyó rágicsálta. Pár lépésre tőlem a hangyák körmenetét láttam, a mint hosszú oszlopsorokban vonultak el. Az eresz alatt számtalan fecske ficsérkelve dolgozott. A távoli völgyben mezei munkával foglalkozó család tűnt szemeimbe. És a növények valamennyien a magasabb vegytan és természettan élő műhelyei voltak; minden szárban a legkülönbélebb olajok és savak készültek és párologtak szét. A néma és mozdulatlan növények is dolgoztak. Sőt dolgoztak a sziklák, melyek szétmállásukban a jövő termőtalaját készítették. Dolgoztak folytonosan, pihenés nélkül. E vég nélküli forgószél kerengett körülöttem, s éreztem, a mint engem is magával ragad. Hallottam a végtelen kiáltást: a munka az élet törvénye; a munka élet; az élet munkásság.

Ilyen formán beszél a munkáról az első fejezetben, míg a továbbiakban aztán mindent elkövet, hogy ifju olvasóit megnyerje a munkának, s száz meg száz tanulságos példával haladó tartalmas menetben mutatja meg, hogy „a munka egésség, a munka erény, gyönyör és költészet, a munka gaz-

dagság." Lássunk egy pár gondolatot ez utóbbiból: „A sötét szolgaság korszakában a plebs, az arabeskekkel diszitett ablakok alatt fetrengett vala és ordított kenyeret, kenyeret! A szabadság derült korszakában a polgáriasult államok népei munkát, munkát: kérnek. S ez a legszentebb jogok kifejezése.” „Nem azok a gazdag nemzetek, a melyeknek termékeny mezői, aranya, ezüstje és drágakövei vannak; hanem azok, a melyek sokat dolgoznak.” „A természet nem adott aranyat az angolnak, de az arany fölkereste ezt a nemzetet, s milliókat érő arany vándorol naponkint Angliába a világ minden részéből, mert az arany nem azé, a ki azt a föld gyomrában megtalálja, hanem azé, a ki dolgozik. Ha egy aranypénz el tudná mondani történetét, elmondaná, hogy San-Francisco homokjában termett, és legyőzhetetlen evővel mindig azok felé vonzódott, a kik dolgoztak, s az, a ki többet dolgozott, elvette attól, a ki kevesebbet munkálkodott. Általában, jellemző vonása, hogy mindig inkább az észhez, mint a szívhez intézi szavait, s nem fél felhasználni az anyagi érdekeket sem indokul; de mikor a gazdagságot, vagy az élvezetek kielégítését igéri is munkánk jutalmául, a bántó realizmusba akkor sem csap át, hanem odateszi az intést: „Uralkodjál kincseiden, nehogy azok uralkodjanak feletted. A pénz a boldogság eszköze, de nem boldogság.”

A többi fejezetek tartalmát mutatják a következő címek: Hogyan dolgozzunk. Kitartás a munkában A jellem. A jószág. Hősiesség, bátorság. A koldusok és ingyenélők. Bele van szőve ezekbe egy csomó olyan nagy igazság, a melyeket nekünk, az egyház szóilójében való munkásoknak is szívünkre kellene vennünk.

„A ki dolgozik, az könyveket vehet,” mondja a szerző, én pedig megfordítva, azt mondom: a ki ezt a könyvet megveszi s forgatja, az nem lehet dologtalan ember. S ez a legnagyobb dicséret. A munkássá lenni törekvőnek, s az ifjuság nevelőinek melegen ajánlom. ♣

Bitay Béla.

KÜLÖNFÉLÉK.

= A Károlyi-ömlékre és alapra, ludasi körlelkész, Vásárhelyi Lőrinc, barátunk, küldött 4 frt. 50 krt. Az előbbeni összeggel együtt tehát 175 frt. 50 kr az, a mi eddig begyűlt. Ez a kezdet; hisszük és reméljük, hogy a folytatás meg fog felelni a méltó várakozásnak. Esperes lársaink ne szünjenek meg e tekintetben buzdítani és jótettel előljárni. Nagyobb és vagyonosabb egyházaink is meg kell hogy emlékezzenek e szép alkalommal, hogy messze fénylik a hegyen épített város és nekik példát kell adni a jó cselekedetekre. A ludasi névsortközölni fogjuk.

= Papválasztás. A szilágy-szolnoki egyházmegyének a tiszántúli szuperintendenciával határos és nemzetiségi szempontból is nagy fontosságú végvárában, a péteri ev. ref. egyházközségben folyó hó 19-én ment végbe a papválasztás, a midőn ez állomásra Csák Aladár, szilágy-somlyói segédlelkész lett megválasztva. Ez ifju tizenöt hónapi sz.-somlyói működésével kiérdemelte az igazán jók szeretetét és egész határozottsággal mondhatjuk, onnan vett értesülés alapján, hogy távozása felekezeti különbség nélkül, a város egész közönségének sajnálatával találkozik. Mi munkásságától, ott, abban a végvárban sokat várunk, s midőn üdvözljük a választó közönséget, egyszersmind szerencsét, áldást és boldogságot kívánunk az ifju lelkésznek.

= Tanítóválasztás. A szilágy-szolnoki egyházmegye tansági első rangu egyházában folyó hó 19-én délután betöltetett a kántor-leány-tanítói állomás Erdős Sándor tanítójelölt személyében.

= Tán említettük volt, hogy Debrecenben papválasztás levén, az első szavazás alkalmával öt jelölt közül senki sem nyert szavazattöbbséget. Az új választás jan. 18-ra tűzvetén ki, a legtöbb szavazatot nyert Dicsőfi József és Somogyi Pál között, a nyertes Dicsőfi lett, ki 1427 szavazat közül 884-et nyert és így 342 szavazattal debreceni hatodik pap lett. A theol. akadémia vesztett, de az egyház nyert. Szívünkben áldást és szerencsét kívánunk.

= A debreceni egyház, mely negyvenezer lélelekből áll, mindinkább kezdi érezni a cura pastorális teljes hiányát, és a lelkészek most egy elaborátumot készítettek, mely szerint az egyház parokhiákra lesz osztandó, hogy mindenik lelkipásztor tudja kötelességét és érezze a felelőséget, melyről számolnia kell isten és ember előtt. Kisebb egyházakban tán még lehet alkut kötni a régi megszokásokkal; de ilyen nagy egyházban ez feltétlenül szükséges és csodálkozunk, hogy e fontos lépést már előbb meg nem tették.

= Gerok Károly meghalt. Nem is kell hogy mondjuk, hogy ki volt. Ismerik őt igen sokan az erdélyi papok közül, kik az ő prédikációit fordították. Gerok 1815-ben született és 1890. január 14-én halt meg. Mint prédikátor és mint egyházi költő igen szép birnek örvendett Németországban. Méltó kitüntetésekben részesült és a jók tisztelete és kegyelele kísérte sirjába. Mint prédikátor valódi keresztényi indulatokkal állott méltóságos helyén, és mint költő, lángoló szeretettel csüngött hazájának nagyságán, dicsőségén. Halála veszteség a német egyházi életben; nekünk követendő példa, hogy járjunk az ő útjain.

= A fontos érdekeket magában rejtő nemes eszmének jellemző tulajdonsága, hogy nem csak azoknak erejét és kitartását veszi igénybe, kiknek lelkéből életre jött, s kik megvalósulásától üdvöst várnak, hanem mint a napfény és levegő életető ereje a nagy természet minden rejtekébe behatol, utat talál a szépért, nemesért hevülő lelkek bensejében; fölébreszti, ébren tartja rokonszenvét, cselekedetre indítja áldozatkésztségét mindazoknak, kik az örökké való, romolhatatlan javakért folytatott küzdelemben, az isten dicsőségére szolgáló alkotásokban keresik az emberi élet célját és méltóságát. Így terjed a világság kis körből a végtelenig szét, így hatja át a szent hevület a jóra, nemesre fogékony keblüket buzdító példájára a gyengébbeknek, hogy beteljesülten tündököljen a mester szava: „úgy fényljék a ti világságotok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket és dicsőítsék a ti mennyei atyákat!” Ez a buzgóság, ez a szent hevület indítja elhatározásra lap e derék kiadóját: Fejér Vilmost, midőn főtit. püspök fiához intézett levelében kijelentette, hogy addig, míg a bérletében lévő „Köznyelődés” nevű nyomda az Igazg.-Tanácsal szerződéses viszonyban leendő, e nyomda által az egyházkerület számára végzett munkákért fizetendő díj 8%-áról, a felállítandó egyházkerületi theol. fakultás javára, minden további megkérdezés nélkül, lemond, illetőleg, a jelzett %, fizetés alkalmával, egyszersint vonassék le. Ha meggondoljuk, hogy itt 120—150 frt. biztos évi járulékról van szó és a midőn látjuk, hogy azon erőt és életet, melyet e nyomda jelentős címe hirdet, annak bérleje áldozatkésztségével, miként teszi nyilvánvalóvá: elismerésünk öszinte adóját meg nem vonhatjuk ez önzetlenség előtt. Atyámiai, férfiak, a követésre méltó, buzdító példa nem hiányzik; csak egy fokkal több buzgóság, csak egy szemernyivel nagyobb önmegtartóztatás és kutatás az áldozat útja és módja után, s meddő vitatkozásaink helyett azon intézet fölmelkedésében

